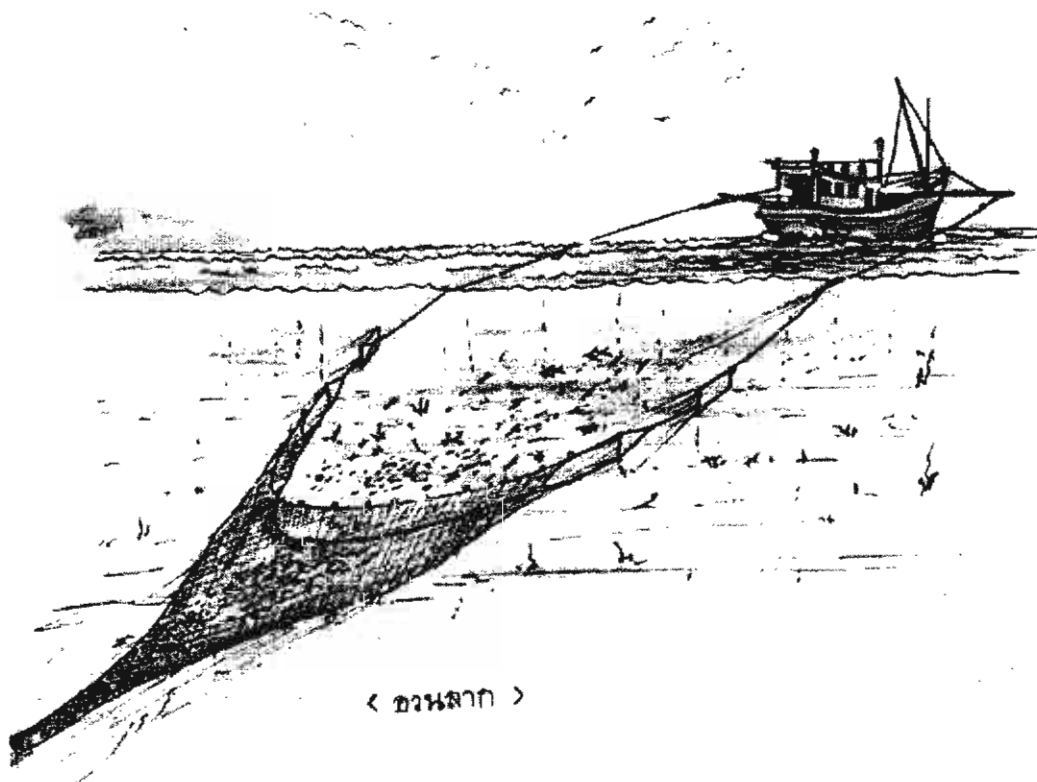

อวนลาก

อวนลากเป็นเครื่องมือประมงที่ใช้อวนลักษณะคล้ายถุง จับสัตว์น้ำโดยจูงอวนให้เคลื่อนไปข้างหน้าโดยใช้เรือยนต์ เรือมักมีขนาด ๖x๓๐ เมตร เครื่องยนต์ขนาด ๖๐-๕๕๐ แรงม้า ความยาวของปากอวน ๓๐-๕๐ เมตร ปลายปากอวนถึงกันถุงยาวประมาณ ๔๐-๖๐ เมตร

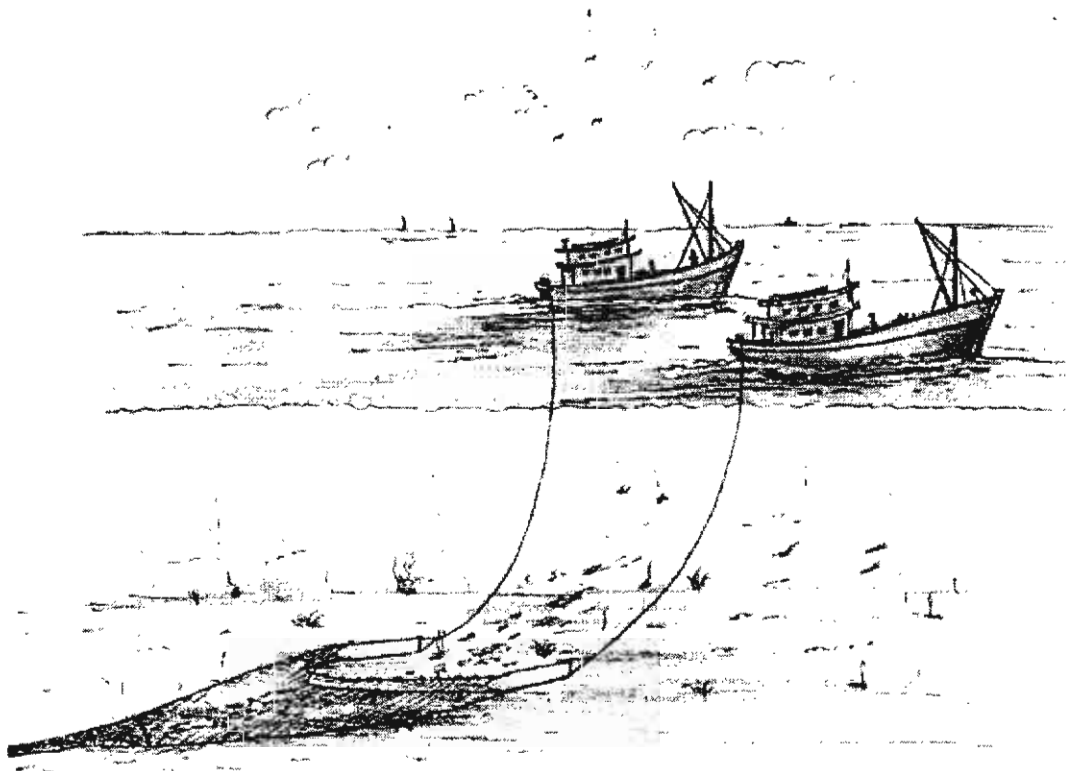

< อวนลาก >

อวนลาก

อวนลากคู่

อวนลากคู่ จับสัตว์น้ำโดยใช้เรือยนต์ ๒ ลำในการลากอวน โดยเรือจะต้องรักษาระยะห่างและความเร็วให้เท่ากัน ขนาดของเรือยาวประมาณ ๑๔-๒๕ เมตร ใช้เครื่องยนต์ขนาด ๖๐-๕๕๐ แรงม้า เรือส่วนใหญ่มีเครื่องหาฝูงปลาจากดาวเทียม เรดาร์ และวิทยุสื่อสาร เครื่องมืออวน ความยาวของปากอวนประมาณ ๕๐-๖๐ เมตร ปลายปากอวนถึงกันถ่วงยาว ๖๐-๗๐ เมตร

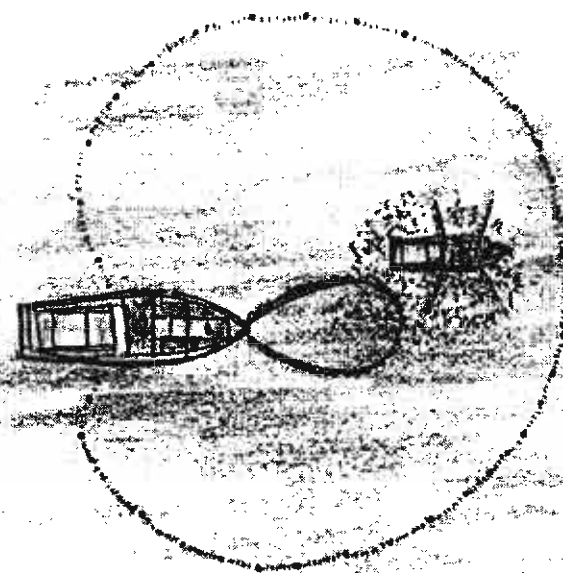

< อวนลากคู่ >

อวนลากคู่

อวนล้อมปลา

เรืออวนล้อมปลาจะออกจับปลาตอนกลางคืน โดยใช้เรือยนต์สองลำ คือเรือยนต์และเรือปั่นไฟ เรือปั่นไฟยาวประมาณ ๙-๑๔ เมตร ทำหน้าที่ปั่นไฟล่อปลา อวนยาวประมาณ ๑๔-๒๔ เมตร ใช้ลูกเรือ ๒๐-๓๐ คน มีเครื่องแอดโคชาวเดอร์สำหรับค้นหาฝูงปลา ความยาวของอวนประมาณ ๕๐๐-๗๐๐ เมตร ลึก ๕๐-๘๐ เมตร

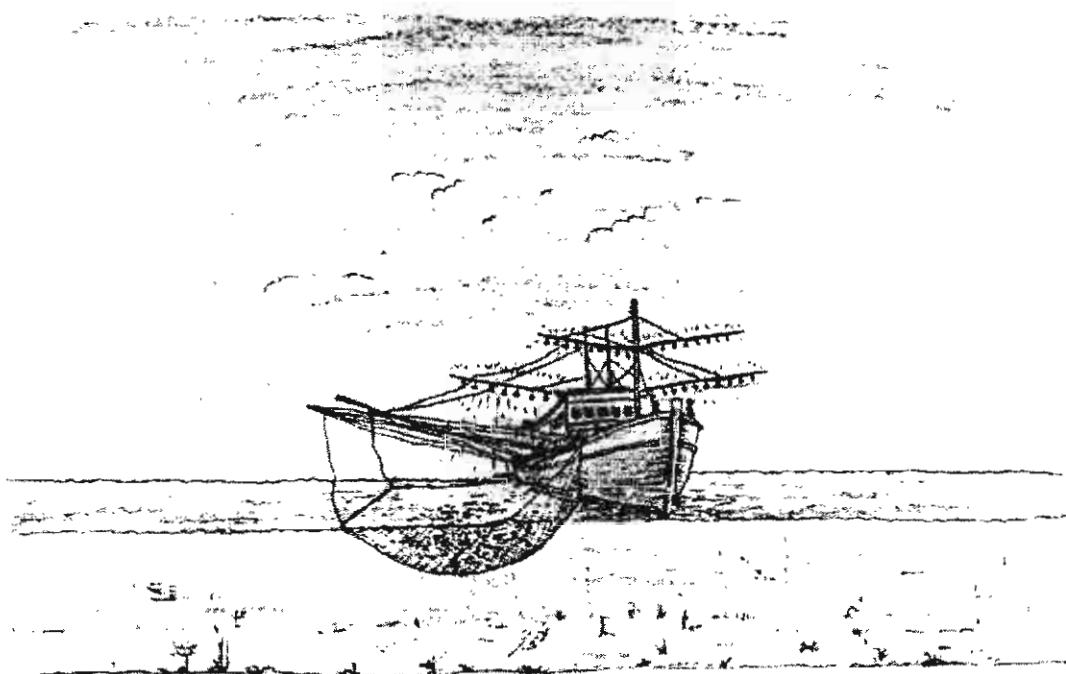

< อวนล้อมปลา >

อวนล้อมปลา

อวนยกปลากะดักปั่นไฟ

ทำการประมงโดยใช้เรือยนต์ขนาดยาว ๗-๑๖ เมตร เครื่องยนต์ ๒๔-๒๗๕ แรงม้า ติดตั้งดวงไฟจำนวน ๑๘-๕๐ ดวง บนราวไม้ไผ่ ๔-๖ อัน ปั่นไฟโดยไดนาโม มีเครื่องแอกโคชาวเดอร์หาฝูงปลา และมีวิทยุสื่อสาร ใช้ลูกเรือประมาณ ๗-๑๒ คนต่อลำ อวนที่ใช้เป็นอวนยกหรืออวนชั้นตาถี่ ใช้ไฟ หรือหรีไฟให้ปลากะดักขึ้นสู่วิวน้ำ

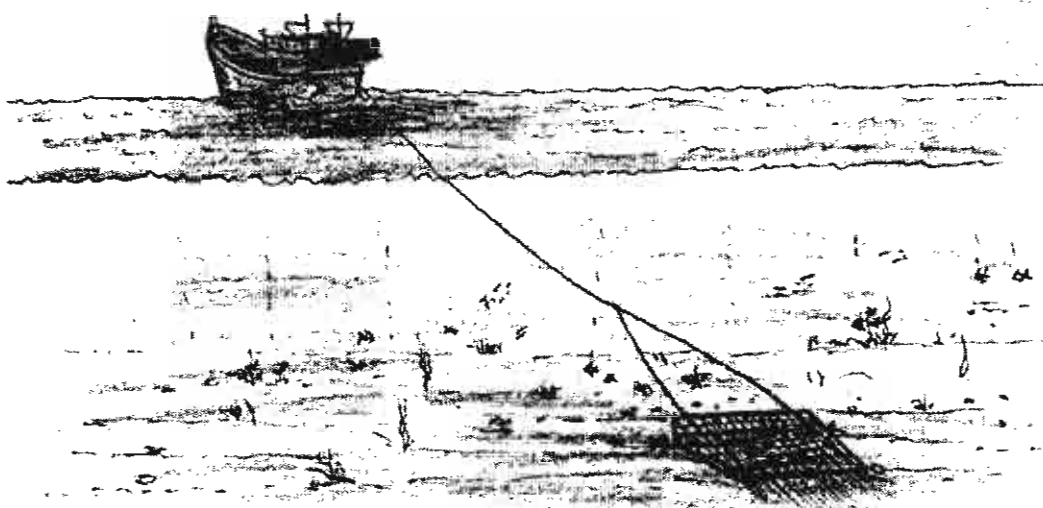

< อวนยกปลากะดักปั่นไฟ >

อวนยกปลากะดักปั่นไฟ

คราดหอยลาย

จับสัตว์น้ำโดยใช้เรือยนต์ลากคราดซึ่งมีลักษณะคล้ายตะแกรง ลากไปตามผิวดินทั้งกลางวันและกลางคืน ขนาดของเรือยาวประมาณ ๖-๑๘ เมตร เครื่องยนต์ ๑๐-๒๕๐ แรงม้า มีเครื่องแอกโคชาว-เดอร์หาฝูงปลา และมีวิทยุสื่อสาร ใช้ลูกเรือ ๕-๗ คน

< คราดหอยลาย >

คราดหอยลาย

โรงงาน

จากนโยบายของรัฐบาลที่พยายามผลักดันให้ปัตตานีเป็นจังหวัดที่เป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออก เพื่อยกระดับให้คนปัตตานีมีงานทำ ทำให้บริเวณรอบอ่าวปัตตานีมีโรงงานเกิดขึ้นมากมาย โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับอ่าวปัตตานีและชุมชนรอบอ่าวที่ประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้านประมาณ ๓,๐๐๐ คน โรงงานที่เกิดขึ้น เช่น โรงงานปลาป่น โรงงานปลากระป๋อง โรงงานปลาหมึก ทำการแปรรูปสัตว์เหล่านี้เพื่อการส่งออก ปล่อยน้ำเสียลงในทะเล ทั้งๆที่แต่ละโรงงานมีบ่อบำบัดน้ำเสีย และรัฐมีบ่อบำบัดรวมแต่ไม่ได้มีการใช้งานแต่อย่างใด ชาวบ้านรู้สึกท้อแท้หมดหวัง การสร้างโรงงานนอกจากจะส่งผลให้เกิดน้ำเสียแล้ว โรงงานอุตสาหกรรมยังส่งผลให้เกิดการถมทะเล เพื่อขยายโรงงานอุตสาหกรรมรองรับทุนจากต่างจังหวัดและต่างประเทศ

คนต่างถิ่น

คนต่างถิ่นในที่นี้คือคนที่ประกอบอาชีพชาวประมงมาก่อน ส่วนใหญ่จะอพยพมาจาก จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช เพชรบุรี สงขลา มาทำมาหากินและตั้งหลักปักฐานอยู่บริเวณแหลมนกในปัจจุบัน คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเจ้าของเรืออวนลากอวนรุน ส่วนหนึ่งเป็นลูกเรือในเรือเหล่านี้ และอีกจำนวนหนึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าคนกลางรับซื้อปลาอยู่บริเวณแพปลา บางคนจับจองที่เลี้ยงหอยแครงซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวประมงปัตตานีเช่นกัน

ชาวประมงปัตตานีรู้สึกว่าคุณเหล่านี้เป็นผู้ที่เข้ามา “เอาวิถีชีวิต” ของคนรอบอ่าวปัตตานีไปจากเดิมที่คนรอบอ่าวทำมาหากินอย่างพอเพียง เมื่อคนต่างถิ่นเหล่านี้เข้ามาทำมาหากินเพื่อ “หวังรวย” โดยไม่คำนึงถึงลูกหลานในอนาคต เห็นได้จากบางคนที่แม้จะประกอบอาชีพเป็นชาวประมงชายฝั่ง ยังใช้เรืออวนลากที่มีเครื่องยนต์ ๔ สูบ ไปลากปลาที่ชายทะเลหน้ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และเมื่อได้ปลามาจะไม่มีการค้าตัวเล็กจะคืนกลับสู่ท้องทะเล แต่จะเอาไปขายทั้งหมด ถ้าหากเป็นชาวบ้านปัตตานีเมื่อจับได้ปลาตัวเล็กจะปล่อยลงทะเล โดยเฉพาะปลาดุกที่ได้จากการดักเบ็ดราว ซึ่งปัจจุบันปลาดุกทะเลใกล้จะสูญพันธุ์แล้ว ชาวประมงที่จับปลาดุกจึงได้ทยอยเปลี่ยนอาชีพไปเป็นกรรมกรก่อสร้าง และทำงานในโรงงาน ชาวนครศรีธรรมราชคนหนึ่งเล่าให้ชาวบ้านดาโต๊ะฟังถึงสาเหตุที่ต้องย้ายมาหาปลาที่ปัตตานี เพราะชายทะเลบริเวณนครศรีธรรมราชไม่มีปลาให้จับอีกแล้ว

นาุ้ง

เมื่อประมาณ ๑๕ ปีก่อน ธุรกิจนาุ้งนับว่าเป็นธุรกิจที่ทำเงินเข้าประเทศมหาศาล ในขณะเดียวกันนาุ้งก็เป็นตัวทำลายทรัพยากรอย่างมหาศาลเช่นกัน เริ่มจากสัตว์หน้าดินที่ติดอยู่กับนาุ้งในรัศมี ๒๐๐ เมตรจะตาย เช่น ไข่เตี๋ยทะเล นอกจากนาุ้งจะทำลายระบบนิเวศในอ่าวปัตตานีแล้วยังทำลายป่าชายเลน และบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน โดยการได้รับสัมปทานของกลุ่มนายทุนนาุ้ง ต่อมาได้เปลี่ยนสัมปทานเป็นโหนด เมื่อธุรกิจนาุ้งขาดทุนและน่ารำไปในที่สุด กรมป่าไม้ได้พยายามดำเนินการเข้าไปปลูกป่าทดแทน แต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของเจ้าของนาุ้ง

หอยแครง

อ่าวปัตตานีมีพื้นที่ประมาณ ๗๔ ตารางกิโลเมตร ๗๕% ของอ่าวปัตตานีเป็นพื้นที่จับจองของนายทุนเลี้ยงหอยแครง นายทุนส่วนใหญ่มาจากต่างถิ่น มีบ้างที่เป็นคนในท้องถิ่นแต่ก็จับจองพื้นที่ได้ไม่มาก วิธีการเลี้ยงหอยแครงคือ เตรียมที่ดิน ปักเขตและสร้างกระโจม (ขนา) จ้างคนเฝ้าหรือเฝ้าเอง ซื้อพันธุ์หอยแครงมาหว่านลงในที่ดิน รอให้หอยแครงโต ประมาณ ๕-๖ เดือน การจับหอยแครงจะใช้ตะแกรงเหล็กติดเครื่องยนต์ ตะแกรงกว้างประมาณ ๑.๕ เมตร ไถคราด ซึ่งการจับ

หอยแครงเช่นนี้ส่งผลให้น้ำดิน แหล่งอาหาร แหล่งอนุบาลหรือแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำถูกทำลายไป นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคในการหาปลาของเรือประมงขนาดเล็กด้วย

เครื่องมือประมงที่ทันสมัย

ในอดีตชาวประมงรอบอ่าวจะใช้เครื่องมือการทำมาหากินที่ผลิตขึ้นเอง วัสดุที่ใช้จะเป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ นำมาทำกระบอกเพื่อใช้ดักปลาตุก ปลาเก๋า ทำ "บือละ" (Belak) เพื่อดักกุ้ง อวนปู อวนปลา จะทำเพียงชั้นเดียว และตาอวนจะกว้าง

ต่อมาเมื่อสัตว์น้ำลดน้อยลง ชาวบ้านจะใช้อวนกุ้ง อวนปลา ๓ ชั้น ตาอวนจะถี่ขึ้น สาเหตุที่ต้องใช้อวน ๓ ชั้น ตาอวนถี่ เนื่องจากปลาตัวใหญ่ไม่มีเหลือให้จับอีกต่อไป เนื่องจากเรือขนาดใหญ่จับไปหมดแล้ว ถึงแม้ว่าเรือขนาดใหญ่จะไม่ได้รับอนุญาตให้จับสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีก็ตาม การจับสัตว์น้ำในฝั่งอ่าวไทยยังคงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในอ่าวปัตตานี กล่าวคือโดยธรรมชาติเมื่อถึงฤดูลมตะวันตก ปลาจากฝั่งอ่าวไทยจะว่ายน้ำเข้ามายังอ่าวปัตตานี แต่เมื่อมีเรือขนาดใหญ่คอยดักอยู่ทำให้ปลาเหล่านี้ถูกจับไปก่อนที่จะว่ายเข้าอ่าวปัตตานีได้

ถมทะเล

จากการที่จังหวัดปัตตานีพยายามขยายเขตอุตสาหกรรมเพื่อรองรับโรงงาน ทั้งที่รัฐบาลรู้ว่าการถมทะเลเนื้อที่ ๑,๐๐๐ ไร่ ในเขตแหลมนก จะส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินของชาวบ้าน บริเวณรอบอ่าว กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีพยายามคัดค้านการดำเนินโครงการถมทะเลของทางจังหวัด โดยส่งหนังสือถึงผู้ว่าราชการ แต่ปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไข ผู้ว่าราชการจังหวัดเพียงแต่รับทราบและบอกว่า การถมทะเลเป็นเรื่องขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อแรกถมทะเลนั้นทางราชการได้อ้างว่าเป็นการกั้นไม่ให้ชาวบ้านบุกรุก แต่เมื่อเวลาผ่านไปทางราชการกลับให้สัมปทานแก่นายทุนในการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม

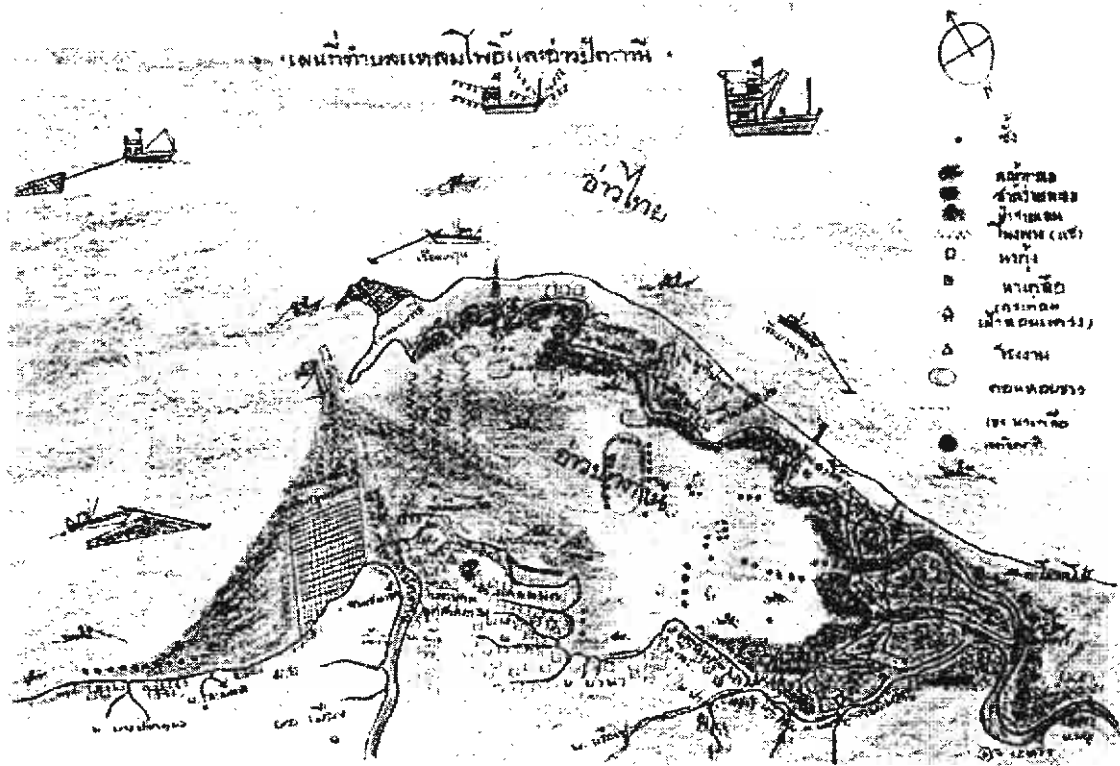
นอกจากการถมทะเลที่แหลมนกแล้ว ทางกรวยังถมทะเลในพื้นที่หน้าสวนสมเด็จฯ อีกด้วย โดยการถมทะเลครั้งนี้เกิดขึ้นจากการขุดร่องน้ำในพื้นที่ ๘๖๐ ไร่ (เอกสารจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์)

การถมทะเลส่งผลให้ระดับน้ำในอ่าวปัตตานีตื้นเขิน กล่าวคือโดยปกติแล้วอ่าวปัตตานีจะต้องรองรับตะกอนจากคลองยะหริ่งและคลองต่างๆ ประมาณ ๓ ล้านตันต่อปี ซึ่งตะกอนเหล่านี้จะค่อยไหลลงสู่ทะเลไปจนหมด แต่เมื่อมีการถมทะเลทำให้ปากอ่าวแคบลง ทำให้ระบบการไหลเวียนของน้ำช้าลง ตะกอนจึงไหลออกจากอ่าวไม่ได้ เกิดการทับถมจนเกิดสันดอนทรายเพิ่มขึ้นหลายจุด (บือติง) อ่าวตื้นเขิน และง่ายต่อการเกิดน้ำเสีย ซึ่งส่งผลต่อเนื่องทำให้สาหร่ายและหญ้าทะเลตาย เมื่อสาหร่ายและหญ้าทะเลตายยิ่งส่งผลให้น้ำในอ่าวเสียมากขึ้น

ทำเทียบเรือ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ทางจังหวัดได้จัดให้มีการสร้างทำเทียบเรือขึ้น โดยเริ่มมีการวางแผนมาก่อนหน้านี้ และกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคมได้ร่างแบบแผนพัฒนาร่องน้ำและท่าเรือปัตตานีไว้ดังรูป

การสร้างทำเทียบเรือใหม่จะก่อให้เกิดปัญหากับชาวบ้านเช่นกัน เนื่องจากพื้นที่ที่ใช้สร้างทำเทียบเรือเป็นพื้นที่ทำกินดั้งเดิมของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกบริเวณนั้นว่า “จาย” ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งที่ปลาดุกทะเล ปลากระบอก ปูดำชุกชุม แต่ปัจจุบันเนื่องจากคราบน้ำมันเครื่องของเรือที่เกิดจากการเปลี่ยนถ่ายน้ำมันเครื่องเมื่อมาจอดเทียบท่าในบริเวณดังกล่าว ส่งผลให้สัตว์น้ำไม่สามารถอาศัยอยู่ในบริเวณทำเทียบเรือได้อีกต่อไป

ภาพวาดเพื่ออธิบายปัญหาสิ่งแวดล้อมในอ่าวปัตตานี

การขุดลอกร่องน้ำ

จากการขุดลอกร่องน้ำที่หน้าสวนสมเด็จฯ และที่ปากอ่าวปัตตานี (ปากแม่น้ำปัตตานี) ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ นอกจากจะส่งผลกระทบในเรื่องของตะกอนที่ทับถมทำให้อ่าวตื้นเขินดังที่ได้กล่าวมา ยังส่งผลกระทบต่อกิจกรรมของชาวบ้านอีกด้วย ตัวอย่างเช่นการขุดลอกร่องน้ำที่หน้าสวนสมเด็จฯ ซึ่งครั้งแรกทางราชการบอกว่าจะขุดขึ้นในบริเวณ ๕๐๐ ไร่ แต่เมื่อขุดเสร็จสิ้นแล้ว พบว่าทางการขุดลอกร่องน้ำไป ๘๖๐ ไร่ การขุดลอกร่องน้ำเป็นบริเวณกว้างทำให้สูญเสีย

หน้าดินซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของหอยแครง หอยเสียบ ปลาตุ๊กทะเล และสัตว์หน้าดิน ซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำอื่นๆ ไป เมื่อครั้งที่ยังไม่มีกรรมทะเลและชุดลอกร่องน้ำชาวบ้านจับปลาได้วันละประมาณ ๓๐-๕๐ กิโลกรัมต่อวัน แต่ปัจจุบันนี้ “บางวันยังหาปลาไม่ได้ค่าหมอละเลย”

ขยะ

การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมากมายโดยที่รัฐบาลไม่ได้คำนึงถึงแผนการรองรับสิ่งของเหลือใช้จากการผลิตทำให้เกิดปัญหาขยะซึ่งทำลายสุขอนามัยของประชาชนตามมา ดังสังเกตได้บริเวณรอบโรงงานจะมีขยะมากมาย เช่น กระดองปลาหมึก เศษขวด เศษพลาสติกต่างๆ โดยไม่มีผู้ใดออกมาแสดงความรับผิดชอบ ซึ่งในเรื่องขยะนี้ชาวบ้านดาโต๊ะเองยังคงมีปัญหการจัดการเช่นกัน ซึ่งปัญหาขยะในหมู่บ้านดาโต๊ะเกิดจากปัญหาประชากรที่มีจำนวนมากขึ้น และพื้นที่ของหมู่บ้านที่มีอยู่จำกัดทำให้ไม่สามารถจัดการขยะได้ ก่อนหน้านี้ชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดการเรื่องขยะในชุมชน โดยไปขออนุญาตใช้ที่ดินของกรมป่าไม้เพื่อเป็นที่ฝังเก็บขยะ แต่กรมป่าไม้พิจารณาแล้วไม่อนุมัติให้ หลังจากนั้นทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้จัดเตาเผาขยะมามอบให้ แต่เนื่องจากหมู่บ้านดาโต๊ะมีพื้นที่จำกัด บ้านเรือนค่อนข้างหนาแน่น ทำให้ไม่สามารถจัดหาที่วางเตาเผาขยะได้อย่างเหมาะสมตามทิศทางลม (การวางเตาเผาขยะในพื้นที่จำกัดจะต้องพิจารณาทิศทางลม เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษกับชาวบ้านใกล้เคียงต่อไป) เตาเผาขยะจึงไม่ได้นำมาใช้ดำเนินการเผาขยะ

โครงการ SEA FOOD BANK

โครงการ SEA FOOD BANK เป็นโครงการย่อยในโครงการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน ตามแนวนโยบายของรัฐบาล พลตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้เริ่มดำเนินการภายในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ระยะเวลาเสร็จสิ้นโครงการในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อจัดทำเอกสารสิทธิพื้นที่ในทะเลเพื่อประชาชนได้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพื่อสร้างฐานการผลิตอาหารทะเลที่สะอาดได้มาตรฐานทดแทนการจับจากธรรมชาติอย่างไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ นี้จะดำเนินการจัดทำเอกสารสิทธิให้กับประชาชนผู้ยากจน (ดูรายละเอียดโครงการได้ในภาคผนวก ง)

ชาวดาโต๊ะแสดงความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยต่อโครงการดังกล่าว ด้วยเชื่อว่าพื้นที่ในทะเลจะไม่เพียงพอที่จะจัดสรรให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียม ซึ่งเงื่อนไขนี้จะนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างประชาชนในท้องถิ่นที่ต่างก็ต้องการที่ดินทำกิน และที่ผ่านมาการเลี้ยงสัตว์น้ำในทะเลล้วนมีนายทุนจากที่อื่นเข้ามาลงทุน แล้วจ้างคนในท้องถิ่นเป็นคนดูแล ซึ่งในบางครั้งได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านขึ้นจากการประกอบอาชีพรับจ้างนายทุนนี้ ยกตัวอย่างเหตุการณ์หนึ่งที่เคยเกิดขึ้นกับนายโชะ มะแซ อายุ ๓๙ ปี เป็นชาวบ้านดาโต๊ะที่ประกอบอาชีพงมม หอยในทะเล วันหนึ่งนายโชะได้ออกไปงมหอย แล้วไปพบกับคนเฝ้าหอยแครงของนายทุน คนเฝ้า

หอยเข้าใจผิดคิดว่านายโห้จะไปขโมยหอย จึงเอาปืนมายิงนายโห้ะ ถึงแม้ว่านายโห้จะไม่ได้รับบาดเจ็บ แต่การกระทำเช่นนี้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่นเดียวกันต่อมา ซึ่งกรณีของนายโห้ะเป็นเพียงกรณีตัวอย่าง ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรเกิดขึ้นหลายครั้งหลายคราจนกระทั่งปัจจุบัน

จากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอ่าวปัตตานีข้างต้น ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีได้พยายามรวมตัวกันเพื่อสร้างพลังในการต่อสู้และปกป้องอ่าวปัตตานีจากการรุกรานของนายทุนต่างถิ่น และโครงการต่างๆ ของรัฐบาลที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบนิเวศอ่าวปัตตานีอย่างเพียงพอ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ชาวบ้านจากหมู่บ้านรอบๆ อ่าวปัตตานีและบริเวณใกล้เคียง ได้รวมตัวกันจัดตั้ง "กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี" ขึ้น โดยได้จัดทำโครงการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ขึ้นเป็นโครงการแรกที่หมู่บ้านดาโต๊ะ ชื่อโครงการปลูกป่าในหัวใจคน ในงานมีชาวบ้านจากบ้านดาโต๊ะร่วมกับชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์อีก ๓ หมู่บ้าน คือบ้านตะโละสมิแล บ้านบูดีกำปง บ้านปาตานุติ และสำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดปัตตานี และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต่อมาได้ขยายเครือข่ายออกไปยัง อำเภอปานะระ อำเภอนงจิก และ อำเภอเมือง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ จนถึงปัจจุบันมีเครือข่ายประมาณ ๓,๐๐๐ คน ใน ๑๓ หมู่บ้าน คือ บ้านดาโต๊ะ บ้านตะโละสมิแล บ้านบูดีกำปง บ้านปาตานุติ ตำบลแหลมโพธิ์ บ้านตะโละอาโหรี ตำบลตะโละกะโปรี บ้านเทียรยา ตำบลตาเกาะ อำเภอยะหริ่ง บ้านบางตาวา บ้านปากบางตาวา ตำบลบางตาวา บ้านท่ากำชำ ตำบลท่ากำชำ บ้านโคกม่วง ตำบลตลุง อำเภอหนองจิก บ้านตันหยงลูโละ บ้านปาตา ตำบลตันหยงลูโละ บ้านบางปลาหมอก ตำบลรูสะมิแล และ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

นอกจากนี้กลุ่มอนุรักษ์อ่าวยังทำงานร่วมกับองค์กรพิทักษ์ลุ่มน้ำสาบบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นด้วยวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน มีสมาชิกจำนวน ๑๓ หมู่บ้านในเขต อำเภอสาบบุรี การทำงานของเครือข่ายทั้งหมดมีโครงการวิจัยพืชที่ชุ่มน้ำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเป็นองค์กรพี่เลี้ยง

กิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี คือ การปลูกป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การจัดตั้งป่าชุมชน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งอาศัยของน้ำ การสำรวจทรัพยากรชายฝั่ง งานวิจัยของชุมชน งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพของชุมชน งานพัฒนาศักยภาพ องค์กรของชุมชน งานดูแลปกป้องการละเมิดกฎหมายของเรืออวนลากอวนรุน และงานต่อสู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งภายในเครือข่ายและพื้นที่อื่นๆ เป็นต้น

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบการเปลี่ยนแปลงเส้นทางคมนาคม การขยายเส้นทางคมนาคม ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านดาโต๊ะมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกมากขึ้น เดินทางและการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นไปอย่างรวดเร็ว รองรับการค้าขายตัวอุตสาหกรรมในครัวเรือนของชาวดาโต๊ะเป็นอย่างดี จนกระทั่งข้าวเกรียบของดาโต๊ะได้กลายเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไปในที่สุด การเดินทางค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกิดขึ้นพร้อมกับการรับรู้สิ่งใหม่ๆ วัฒนธรรมใหม่ๆ ไปจากเมือง ซึ่งวัฒนธรรมจากเมืองนี้ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากภายนอกด้วย โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรม ซึ่งมีราคาแพงและเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๔๓: ๑๕)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอีกอย่างคือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในอดีตนั้นผู้นำชุมชนมุสลิมจะเป็นผู้นำทางด้านศาสนา เช่น ผู้รู้ศาสนา โต๊ะครู อิหม่าม ซึ่งชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือต่อคนเหล่านี้ค่อนข้างมาก ด้วยบุคคลเหล่านี้ทำงานให้แก่ชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน

ต่อมารัฐได้กระจายอำนาจการปกครองสู่ชนบทมากขึ้น ในรูปแบบองค์กรบริหารส่วนตำบล ทำให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นผู้นำในทางโลก ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามแต่อย่างใด ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมีวาระ ๔ ปี และได้รับค่าตอบแทน การเปลี่ยนแปลงการปกครองเช่นนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในสังคมซึ่งจะกล่าวต่อไป

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและผู้คนในหมู่บ้านดาโต๊ะดังต่อไปนี้

การประกอบอาชีพ

จากเดิมที่คนในหมู่บ้านดาโต๊ะประกอบอาชีพประมงและมีรายได้พอเพียงในการดำรงชีวิตและเลี้ยงดูครอบครัวนั้น ในปัจจุบันเมื่อ “คนนอก” เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของ “คนใน” ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี

ชาวบ้านดาโต๊ะเริ่มเปลี่ยนวิถีการทำมาหากินไปประกอบอาชีพอื่นเพื่อให้มีรายได้ในการเลี้ยงดูครอบครัวมากขึ้น ดังที่กล่าวมาข้างต้น การเลี้ยงปลาและปลากะพงในบ่อทราย การทำข้าวเกรียบ ล้วนเป็นอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน นอกจากนี้คนหนุ่มสาวจะออกไปทำงานนอกบ้าน ทั้งที่ทำงานในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดอื่นในประเทศไทย เช่น ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นลูกจ้างหน้าร้านขายของของคนจีนในเมือง ทำงานร้านอาหาร และงานก่อสร้าง นอกจากนี้หนุ่มสาวอีกจำนวนหนึ่งได้เดินทางไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ส่วนใหญ่จะไปทำงานในร้านอาหารไทยในมาเลเซีย บางส่วนไปทำงานเป็นลูกเรือประมงเรือพาณิชย์ ชาวดาโต๊ะให้เหตุผลว่าการที่ต้องไปทำงานในเรือประมงที่ฝั่งมาเลเซียเพราะจะได้รับเงินค่าตอบแทนเร็วกว่าเรือในฝั่งไทย และที่สำคัญคือเจ้าของเรือเป็นชาวมุสลิม ทำให้รู้สึกสบายใจในเรื่องความเป็นอยู่ร่วมกันในเรือ ไม่มีปัญหาทางความเชื่อและวัฒนธรรม

การออกไปทำงานนอกบ้านอาจทำให้ชาวดาโต๊ะมีรายได้ที่แน่นอนกว่าการทำประมง แต่การเดินทางไปทำงานที่อื่นส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ตามมา

วัยรุ่นในหมู่บ้าน

ความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมปัจจุบัน มีผลกระทบต่อวัยรุ่นในชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งผลกระทบดังกล่าวก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อวัยรุ่นในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการศึกษา เนื่องด้วยบ้านดาโต๊ะเป็นสังคมมุสลิม การศึกษาในอดีตของคนในชุมชนบ้านดาโต๊ะจึงดำเนินการอยู่ในการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลายดังที่กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นการเรียนในมัสยิด เรียนในโรงเรียนตาดีกาหรือปอเนาะ การศึกษาเรียนรู้ศาสนาที่บ้านของผู้รู้ศาสนาในชุมชน หรือแม้กระทั่งรวมกลุ่มการพูดคุยถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องศาสนา แสดงให้เห็นว่าชาวมุสลิมส่วนใหญ่มีโอกาสที่จะเข้าถึงและเรียนรู้ศาสนาได้ตลอดเวลาในชีวิต

ในขณะที่วัยรุ่นปัจจุบันกำลังให้ความสนใจและความสำคัญต่อการศึกษาในทางสามัญมากขึ้น

โดยทั่วไปแล้ววัยรุ่นในบ้านดาโต๊ะจะขาดโอกาสที่จะศึกษาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความเข้าใจของครอบครัวต่อการศึกษาในทางสามัญระดับอุดมศึกษา ชาวบ้านมีความเห็นว่าแม้จะจบการศึกษาระดับอุดมศึกษาในท้ายที่สุดแล้วลูกหลานจะต้องกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน และทำงานที่มีรายได้ไม่ต่างไปจากผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระดับสูงเลย

ด้านการทำงาน

ชาวบ้านดาโต๊ะส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมง ซึ่งการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องผ่านระบบการศึกษารูปแบบใด ชาวบ้านดาโต๊ะจะเรียนรู้การทำประมงตั้งแต่วัยเด็กจากพ่อ หรือผู้สูงวัยที่มีประสบการณ์มาก่อน นอกจากจะเรียนรู้ในวิธีการจับปลา กุ้ง ปู หอย แล้ว ชาวดาโต๊ะยังเรียนรู้ในการทำประมงอย่างพอเพียงต่อการดำรงชีวิตด้วย

การทำงานของวัยรุ่นในอดีตจึงขึ้นอยู่กับกรอบครองเครื่องมือในการหาปลา เช่น เรือ อวน แห การทำงานของวัยรุ่นจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้

วัยรุ่นที่ครอบครัวมีเครื่องมือหาปลา วัยรุ่นคนนั้นจะอาศัยอยู่กับครอบครัว ช่วยกันทำงานกับสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว เพื่อแบ่งเบาภาระงาน

วัยรุ่นที่ครอบครัวไม่มีเครื่องมือหาปลา ชาวดาโต๊ะส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะนี้ เนื่องจากไม่มีทุนเพียงพอที่จะซื้อเครื่องมือมาใช้ได้ วัยรุ่นในกลุ่มนี้จะมีทางเลือกในการทำงานสองทางด้วยกัน คือ เป็นลูกจ้างเรือของคนในหมู่บ้าน เป็นลูกจ้างเรือประมงในประเทศมาเลเซีย วัยรุ่นเหล่านี้จะไปรับจ้างทำงานในเรือประมงที่ประเทศมาเลเซียโดยการชักชวนกันไปของญาติพี่น้อง การที่เลือกทำงานประเภทนี้เป็นส่วนใหญ่เนื่องจากมีความรู้และความเชี่ยวชาญในการทำประมงอยู่ก่อนแล้ว ประกอบกับความเชื่อและแนวทางการดำรงชีวิตของนายจ้างและเพื่อนร่วมงานใน

มาเลเซียไม่แตกต่างกับชาวปัตตานีมากนัก ซึ่งต่างกับเรือประมงในปัตตานี ที่เจ้าของเรือเป็นชาวไทยพุทธ ซึ่งมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แตกต่างไป อาจเป็นอุปสรรคในการทำงานได้

ในขณะที่วัยรุ่นบ้านดาโต๊ะในปัจจุบันมีความรู้สึกอยากเป็นอิสระมากขึ้น ไม่ต้องการผูกพันกับครอบครัว เช่นการทำประมง วัยรุ่นในปัจจุบันจะทำประมงโดยมีเครื่องมือและอุปกรณ์เป็นของตนเอง วัยรุ่นอีกกลุ่มจะทำงานนอกชุมชน คือไปทำงานในจังหวัดปัตตานี หรือต่างจังหวัด ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงาน ร้านอาหาร ส่วนอีกกลุ่มออกไปทำงานประเทศมาเลเซีย ซึ่งวัยรุ่นที่ไปประเทศมาเลเซียส่วนใหญ่จะทำงานในเรือประมง หรือทำงานในร้านอาหารไทย วัยรุ่นดาโต๊ะที่ทำงานอยู่ในมาเลเซียโดยการเป็นลูกเรือประมง ๔ คน เปิดร้านอาหารของตัวเอง ๑ คน เป็นลูกจ้างร้านอาหารประมาณ ๔๐-๕๐ คน ส่วนวัยรุ่นที่ทำงานอยู่ในจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทยโดยทำงานในโรงงานประมาณ ๕-๑๐ คน ทำงานเป็นลูกจ้างร้านอาหาร ๔ คน

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าวัยรุ่นในปัจจุบันมีการทำงานหลากหลายมากขึ้นกว่าวัยรุ่นในอดีต และมี "ความเป็นตัวของตัวเอง" มากขึ้น จากการที่ออกจากบ้านไปทำงาน และมีรายได้เป็นของตนเอง

การนับถือศาสนาของวัยรุ่น การนับถือศาสนาของวัยรุ่นในชุมชนจะมีความเคร่งครัดหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างด้วยกันคือ ระดับการศึกษาด้านศาสนาของวัยรุ่นในชุมชน อิทธิพลของครอบครัวต่อวัยรุ่น อิทธิพลของสังคมในชุมชน สภาพแวดล้อมของวัยรุ่น กฎเกณฑ์ภายในชุมชน และปัจจัยภายนอก

บทบาทของครอบครัวที่มีต่อวัยรุ่น ในอดีตครอบครัวจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์กับเด็กๆ เช่นเวลาในการกลับบ้านจะต้องกลับก่อนพระอาทิตย์ตก ไม่ควรทะเลาะกับเพื่อนบ้าน ครอบครัวมีส่วนสร้างหน้าที่รับผิดชอบ เช่น ลูกผู้หญิงต้องช่วยงานในบ้าน ลูกชายต้องช่วยงานนอกบ้านที่ต้องใช้แรงงาน นอกจากนี้ครอบครัวยังมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนศาสนา และควบคุมให้เด็กๆ และวัยรุ่นประพฤติตัวตามหลักศาสนา บทบาทของครอบครัวในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือปัจจุบันครอบครัวแต่ละครอบครัวไม่ได้สร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ เหมือนในอดีต สมาชิกครอบครัวจะทำงานหนักเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น ครอบครัวให้อิสระแก่วัยรุ่นในการศึกษาและทำงาน ซึ่งเป็นผลให้วัยรุ่นในปัจจุบันมีความเคร่งครัดในการนับถือศาสนาน้อยลง

วัฒนธรรมการแต่งกายและการเปลี่ยนแปลง

การแต่งกายของชาวบ้านดาโต๊ะ แต่งกายเหมือนชาวมลายูมุสลิมทั่วไป คือผู้ชายส่วนใหญ่นิยมใส่เสื้อมากกว่ากางเกง บางคนสวมหมวกกะปิเยาะ ผู้หญิงจะต้องปกปิดร่างกาย เผยให้เห็นได้เพียงฝ่ามือและใบหน้าเท่านั้น ผู้หญิงบ้านดาโต๊ะจึงสวมใส่ฮิญาบ เสื้อแขนยาวและผ้าถุงหรือกระโปรงยาว ซึ่งเสื้อในอดีตมีรูปแบบ ๓ แบบหลักๆ คือ เสื้อกือบายอ เสื้อบานงหรือเสื้อกูโรง

เสื้อก๊อบายอเป็นเสื้อที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบันถ้าถามเด็กรุ่นใหม่ว่ารู้จักเสื้อก๊อบายอหรือเปล่า เด็กส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่รู้จัก เพราะปัจจุบันคนส่วนใหญ่จะไม่นิยมใส่เสื้อก๊อบายอแล้ว อาจมีผู้สูงอายุสวมใส่บ้างเวลาจะออกไปนอกบ้าน เสื้อก๊อบายอจะมีลักษณะแตกต่างไปจากเสื้อบานงตรงที่เสื้อก๊อบายอจะสวมใส่สบายกว่าเพราะตัวเสื้อหลวม แขนกว้าง นิยมใช้เข็มกลัดกลัดแทนกระดุม

ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่จะรู้จักแต่เสื้อกุรอก และเสื้อบานงซึ่งส่วนใหญ่จะสวมใส่ในงานประเพณี เช่น วันฮารีรายอ หรือไปงานเลี้ยงต่างๆ ละครเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกาย กล่าวคือในช่วงที่ละครเรื่องเมืองดาหลาฉายทางโทรทัศน์ ซึ่งการแต่งกายของตัวละครในเรื่องอุปมาว่าเป็นการแต่งกายพื้นเมืองของเมืองดาหลา คือสวมเสื้อแขนยาว ตัวเสื้อยาวคลุมเกือบถึงเข่า กางเกงขายาว ชาวดาโต๊ะนิยมสวมใส่ตามแบบนี้อยู่ระยะหนึ่ง โดยเฉพาะช่วงที่ละครฉายเรียกกันว่าชุดดาหลา ด้วยชุดดาหลาไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลามในเรื่องการแต่งกายของผู้หญิงด้วย

ความสัมพันธ์ในครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสถานะแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินของชาวบ้านดาโต๊ะ จนกระทั่งสมาชิกของแต่ละครอบครัวต้องออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน ปัจจุบันจึงเห็นได้ว่าครอบครัวแต่ละครอบครัวมีสมาชิกอยู่อาศัยไม่พร้อมหน้าพร้อมตากันเหมือนเช่นในอดีต ชาวดาโต๊ะให้เหตุผลว่า เนื่องจากสังคมปัจจุบันค่าครองชีพต่างๆ สูงขึ้น ทรัพยากรมีน้อยลงกว่าที่ผ่านมา การทำงานในหมู่บ้านไม่สามารถหารายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว ชาวบ้านดาโต๊ะส่วนหนึ่งจึงออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เช่น ทำงานในโรงงาน ทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป การทำงานข้างนอกต้องเกี่ยวข้องกับเวลาค่อนข้างมาก ชาวบ้านดาโต๊ะเริ่มทำอาหารทานกันภายในครัวเรือนน้อยลง ซื้อหาอาหารสำเร็จรูปมารับประทานมากขึ้น ทรัพยากรที่ได้จากท้องทะเลไม่ได้นำมาทำอาหารรับประทานกันภายในครอบครัวดังเช่นเคย หากแต่ชาวประมงจะนำทรัพยากรในทะเลเหล่านี้ไปขายเพื่อแลกเงิน ซึ่งความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ชาวบ้านดาโต๊ะรู้สึกว่าการหมู่บ้านที่มีความเป็นอยู่แบบสังคมชนบท หมู่บ้านดาโต๊ะกำลังจะกลายเป็นสังคมเมือง

ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ในรอบชีวิตที่กำลังเลือนหายไป

จากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางด้านสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ พฤติกรรมและทัศนคติที่เกิดขึ้นใหม่ในวัยรุ่นในสังคม แสดงให้เห็นถึงการเดินทางของสังคมต่อไปว่าวันวันจะยิ่งห่างเหินจากสังคมแบบประเพณีดั้งเดิมมากขึ้นทุกขณะ (ศรีศักร, อ้างแล้ว: ๑๖) ส่งผลให้ประเพณีพิธีกรรมของคนในชุมชนหลายอย่างกำลังจะเลือนหายไป

๑. ระยะเวลาตั้งท้อง โดยในอดีตจะฝากครรภ์ที่โต๊ะบีแด (หมอดำแย) แต่ปัจจุบันหญิงที่ตั้งครรภ์จะฝากท้องที่สถานอนามัยในหมู่บ้าน

๒. ในสมัยก่อนหญิงที่ตั้งครรภ์ครบ ๗ เดือน จะมีพิธีแน่งปือโระ ปัจจุบันจะทำเฉพาะบางคนเท่านั้น คนที่ไม่ทำบางคนเห็นว่า ไม่ทำก็ไม่เป็นไร

๓. อะซานข้างขวา คือ การที่ให้บิดาของเด็กแรกคลอดออกมากล่าวพระนามของอัลลอฮ์ที่หูข้างขวา ปัจจุบันพิธีกรรมนี้ยังคงสืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบันเพราะเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมทางศาสนาอิสลาม

๔. หลังการคลอด ๗ วัน จะมีการทำพิธีโกนผม พิธีเปิดปากเด็ก ซึ่งพิธีเหล่านี้จะเรียกว่า “ตะนิ” ในสมัยก่อนจะจัดพิธีอย่างดี แต่ปัจจุบันบางขั้นตอนได้ถูกตัดทอนลงซึ่งบางครอบครัวจะไม่นิยมโกนผม

๕. พิธีการเข้าสู่สูด คือ พิธีการขลิบอวัยวะเพศของเด็กชาย ปัจจุบันยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาเรื่อยแต่ว่าการนำเด็กชายขึ้นบนบกที่ทำขึ้น แล้วให้ไปรอบๆ หมู่บ้านนั้นไม่มีการปฏิบัติแล้ว ซึ่งพิธีนี้ควรมีการอนุรักษ์เพราะเด็กรุ่นใหม่เกือบทุกคนจะไม่รู้จักพิธีกรรมนี้

๖. พิธีแต่งงาน การแต่งงานในอดีตนั้นจะจัดคล้ายๆ กับชาวฮินดูเพราะได้รับวัฒนธรรมจาก ชาวฮินดูบางส่วน ปัจจุบันจากการที่ได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนาอิสลาม ทำให้พิธีการแต่งงานเป็นไปตามหลักอิสลามมากขึ้น โดยจะตัดสิ่งที่ไม่ตรงกับแนวทางศาสนาออกไป เช่น การทำข้าวเหนียว ๓ สี เป็นต้น

อาหาร

นอกจากพิธีกรรมบางอย่างที่กำลังเลือนหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงแล้ว อาหารบางชนิดที่เคยเป็นอาหารของหมู่บ้านดาโต๊ะก็กำลังเลือนหายไปเช่นกัน เช่น ดือลอบากะ ตูปะอึเก ขนมมาดูกาตง ขนมซือแนสะตุรี (ดูรายละเอียดและวิธีทำได้ที่ ภาคผนวก ก) ซึ่งการที่อาหารเหล่านี้กำลังหายไปจากวิถีชีวิตของชาวบ้านดาโต๊ะ อาจเนื่องจากผู้คนวัยหนุ่มสาวต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลามาเรียนรู้การทำอาหารที่มีขั้นตอนสลับซับซ้อน และแม้กระทั่งไม่มีเวลาในการปรุงอาหารเหล่านี้

การเปลี่ยนแปลงเครื่องมือทำมาหากิน

เรือกอและเป็นเรือที่ชาวบ้านใช้ทำการประมงในทะเลน้ำลึกชายฝั่งอ่าวไทยของภาคใต้ตอนล่าง รวมทั้งรัฐกลันตันและตรังภายในประเทศมาเลเซีย คาดว่าเรือกอและมีต้นกำเนิดจากอำเภอสายบุรี หรือที่เราเรียกกันว่าตะลุแบ หรือตะลุบัน ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเล่าว่า เมื่อประมาณ ๖๐ ปีก่อน ชาวบ้านดาโต๊ะใช้เรือกอและเป็นพาหนะในการออกไปหาปลาในทะเลน้ำลึก เพราะเป็นเรือที่ยาวและใหญ่ สามารถไต่คลื่นลมได้ดี เรือกอและเป็นเรือที่ต่อด้วยไม้กระดาน และนิยมทาสีเขียนลวดลายเพิ่มความสวยงามให้กับเรือ และมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวอย่างเห็นได้ชัด

กอและสมัยก่อนเป็นเรือหาปลาใช้กางใบและมีพาย ๑๕-๑๖ คนต่อลำ จูเตเล่าว่า สมัยก่อนชาวบ้านซื้อเรือกอและจากสายบุรีราคา ๓๐๐-๕๐๐ บาทต่อลำ ซึ่งนับว่าเป็นราคาที่แพงมาก ชาวบ้านจึงเข้าร่วมหุ้นกันซื้อ เรือลำหนึ่งจะมีหุ้นส่วนประมาณ ๑๕-๑๖ คน ซื้อเรือมาแล้วใช้ออกหาปลา เมื่อได้ปลามาจะเอาไปขายแล้วนำเงินที่ขายได้มาแบ่งให้หุ้นส่วนจำนวนเท่าๆ กัน

เนื่องจากทรัพยากรในทะเลสมัยนั้นมีจำนวนมาก ชาวประมงจึงหาปลาได้เป็นกอบเป็นกำ หลังจากนั้น ๓๐ กว่าปี การขยายตัวของประชากรเพิ่ม ชาวประมงมากขึ้น และการเข้ามาของประมงพาณิชย์ เช่น เรืออวนลากอวนรุน ทำให้สัตว์น้ำในท้องทะเลมีจำนวนน้อยลง ชาวบ้านจึงเริ่มดัดแปลงเรือกอและโดยการติดเครื่องยนต์เพื่อเพิ่มกำลังในการหาปลา เรียกเรือที่ถูกดัดแปลงว่า "ปาตะกือระ" หรือเรือท้ายตัด โดยขนาดเรือจะเล็กลง ท้ายเรือจะตัดตรงเพื่อสะดวกในการติดเครื่องยนต์เรือหางยาวตรงส่วนท้ายเรือ การดัดแปลงเรือเพื่อให้เรือแล่นได้เร็วและคล่องแคล่วมากขึ้น "ปาตะกือระ" ช่วยลดค่าใช้จ่ายของชาวบ้านมาก เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการต่อเรือกอและ เรือกอและมีราคาแพงเพราะว่าไม่มีราคาแพง ช่างต่อเรือหายากมาก ช่างเรือที่เชี่ยวชาญในการต่อเรือชรามากแล้ว และส่วนใหญ่เสียชีวิตไปแล้ว ในปัจจุบันชาวบ้านจึงนิยมใช้เรือท้ายตัดมากขึ้น อย่างไรก็ตามเรือกอและยังเป็นเรือที่นิยมใช้กันในพื้นที่ที่หาปลาในทะเลน้ำลึก เช่น เขตอำเภอหนองจิก อำเภอเมือง และอำเภอลายบุรี จังหวัดปัตตานี รวมไปถึงชาวประมงในจังหวัดนราธิวาสด้วย

ชาวดาโต๊ะกำลังดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวดาโต๊ะมองว่าการศึกษาทั้งทางด้านศาสนาและการศึกษาสายสามัญเป็นสิ่งที่มาช่วยในการปรับตัวในการเปลี่ยนแปลงนี้

ในส่วนการศึกษาศาสนานั้น บ้านดาโต๊ะมีโรงเรียนตาดีกาที่สร้างขึ้นมามีกำลังกายและกำลังทรัพย์ของชาวดาโต๊ะทั้งสิ้น โรงเรียนตาดีกามีความสำคัญต่อสังคมของชาวดาโต๊ะเป็นอย่างมาก เพราะการเป็นสถาบันที่จะช่วยให้เด็กๆ ได้เรียนรู้และอยู่ใกล้ชิดกับศาสนาตั้งแต่วัยเยาว์ เด็กที่มีความรู้และเคร่งครัดในศาสนา จะห่างไกลจากยาเสพติด

หากแต่รายได้ของชาวดาโต๊ะไม่มีมากพอที่จะบริจาคเงินเพื่อพัฒนา และสร้างสรรค์กิจกรรมในโรงเรียนตาดีกา แม้ทางโรงเรียนจะได้รับเงินสนับสนุนจากทางรัฐบาล แต่ก็ไม่เพียงพอ แม้กระทั่งจะจ้างครูเพื่อมาสอนในโรงเรียน

ประกอบกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดปัญหาความรุนแรงขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสถานการณ์การศึกษาทางศาสนาอิสลามกำลังถูกจับตาและกล่าวหาจากภาครัฐว่าเป็น "สถาบันที่ผลิตผู้ก่อการร้าย" สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ไม่เอื้อให้ชาวมุสลิมสามารถดำเนินการตามวิถีของอิสลามได้เลย

ชาวดาโต๊ะเชื่อว่าหากโรงเรียนตาดีกาได้รับความเข้าใจและยอมรับ ตลอดจนการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านต่างๆ สถาบันแห่งนี้จะเป็นสถาบันที่เข้มแข็งและมั่นคง เพื่อ

ระดับประคองเยาวชนมุสลิมรุ่นใหม่ให้ดำรงอยู่ในวิถีของความสงบและสันติแห่งอิสลามดังที่เคยเป็นมา

นอกจากการศึกษาทางศาสนาแล้ว ชาวดาโต๊ะเห็นคุณค่าการศึกษาในทางสามัญเช่นกัน ในหมู่บ้านดาโต๊ะ เด็กเกือบร้อยละ ๗๐ ได้รับการศึกษาเพียงระดับการศึกษาภาคบังคับ ทั้งนี้เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองมีฐานะยากจนไม่สามารถส่งลูกหลานเรียนต่อในระดับมัธยมและอุดมศึกษาได้ เดิมทีชาวบ้านส่วนใหญ่มีอคติต่อการศึกษาในสายสามัญ จากที่ลูกหลานชาวดาโต๊ะที่จบการศึกษาในระดับสูงไม่สามารถหางานทำได้ ชาวบ้านจึงไม่เห็นประโยชน์ของการศึกษาแต่อย่างใด แต่ในปัจจุบันเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ชาวบ้านในหมู่บ้านดาโต๊ะเริ่มต้องการให้ลูกหลานได้เรียนในระดับสูง แต่ยังคงมีอุปสรรคในเรื่องของเงินทุนในการศึกษาต่อ และโรงเรียนประถมของหมู่บ้านมีคุณภาพไม่เพียงพอ ทำให้นักเรียนที่เรียนจบจากโรงเรียนบ้านดาโต๊ะไม่สามารถสอบแข่งขันกับนักเรียนจากโรงเรียนอื่นในการเข้าเรียนต่อในโรงเรียนประจำจังหวัด หรือโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลได้

เนื่องจากโรงเรียนประถมบ้านดาโต๊ะเป็นโรงเรียนของรัฐบาล และรัฐบาลมักจะประกาศว่า รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้น รัฐบาลน่าจะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นนี้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิงชาย

ผู้หญิงในหมู่บ้านดาโต๊ะมีบทบาทการทำงานมาตั้งแต่อดีตแล้ว เพียงแต่ในปัจจุบันได้มีอาชีพอื่นที่เป็นทางเลือกให้กับผู้หญิงในหมู่บ้านมากขึ้น เช่น การทำข้าวเกรียบ การทำงานในโรงงาน ทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งงานเหล่านี้เป็นทางเลือกหนึ่งที่ผู้หญิงได้ให้ความสนใจ

หญิงสาวที่ทำงานในโรงงานเล่าว่า สาเหตุที่เลือกทำงานโรงงานเพราะงานในหมู่บ้านไม่ค่อยมีและทำงานโรงงานมีรายได้ที่แน่นอน ในวันหนึ่งจะได้ค่าแรงประมาณ ๒๐๐ บาท นอกจากนี้เป็นว่ารายได้ดีแล้ว ทางโรงงานยังมีสวัสดิการที่ดีด้วย เช่น เวลาคลอดลูกจะได้เงินประกันสังคม ซึ่งนี่เป็นสาเหตุหลักที่หญิงสาวในหมู่บ้านเลือกทำงานในโรงงาน

ผู้หญิงที่ไปทำงานในประเทศมาเลเซีย เลือกไปทำงานที่นั่นเพราะเห็นว่าได้รายได้ดีกว่า ไม่สนใจที่จะไปทำงานที่โรงงานเพราะไปเช้า-เย็นกลับ ผู้หญิงปัจจุบันต้องการแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ๆ ให้กับตนเอง และการได้ไปทำงานนอกบ้านนอกเมืองทำให้มีโอกาสเลือกคู่ครองมากขึ้น ปัจจุบันหญิงสาวในหมู่บ้านมีโอกาสเลือกคู่ครองมากขึ้น โดยจะแต่งงานกับคนต่างถิ่นมากขึ้น หลังจากแต่งงานผู้หญิงไม่นิยมจดทะเบียนสมรสที่อำเภอ แต่จะจดทะเบียนในหนังสือที่โต๊ะอิหม่ามออกให้ ส่วนนามสกุลจะยังใช้ของตนเองอยู่ ผู้หญิงที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียนั้นอยู่ในช่วงอายุ ๑๖ ปีขึ้นไป ผู้หญิงบางคนสามารถผันตัวเองไปเป็นเจ้าของกิจการร้านอาหารได้ด้วย

ผู้หญิงบ้านดาโต๊ะในปัจจุบันมีบทบาทในการทำงานหาเลี้ยงชีพสูง จากการสำรวจพบว่า ผู้หญิงโดยส่วนใหญ่มีอาชีพทำงานจะมีบทบาทจนเกือบครบถ้วนอีกทางหนึ่ง ทำให้บทบาทของผู้ชายในการจนเกือบครบถ้วนลดน้อยลงไป บางครอบครัวผู้หญิงมีบทบาทมากกว่า สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะอาชีพหลักของผู้ชายในหมู่บ้านเปลี่ยนไป คืออาชีพประมงที่ปัจจุบันทรัพยากรทางทะเลลดลงมาก รายได้ที่ได้จากการจับสัตว์น้ำจึงไม่เพียงพอในการเลี้ยงดูครอบครัว รายได้จากผู้หญิงจึงมีส่วนสำคัญ ในแนวทางของศาสนาอิสลาม การที่ผู้หญิงไปทำงานนอกบ้านนั้นไม่ใช่สิ่งต้องห้าม หากแต่การทำงานนั้นต้องเป็นงาน ที่สุจริต มีขอบเขตการทำงานที่ไม่ผิดหลักศาสนาอิสลาม เช่น เป็นงานที่ไม่เกี่ยวข้องต่อเพศตรงข้าม เป็นต้น ที่สำคัญผู้หญิงที่ทำงานจะต้องไม่ลืมบทบาทเดิมของตนเองในครอบครัว ซึ่งเป็นหน้าที่หลักที่ผู้หญิง ทุกคนต้องปฏิบัติ หากละเว้นจะถือว่างานที่ทำไม่สมควรทำ

นอกจากผู้หญิงมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวแล้ว ผู้หญิงในหมู่บ้านปัจจุบันยังมีบทบาททางสังคมอีกด้วย จะเห็นได้จากการทำงานของกลุ่มแม่บ้านต่างๆ ซึ่งในหมู่บ้านดาโต๊ะจะมีกลุ่มแม่บ้าน ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มพัฒนาอาชีพการทำข้าวเกรียบ กลุ่มแม่บ้านฝึกอาชีพต่างๆ เช่น ทำขนม ตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ ผู้หญิงมีบทบาทในการดำเนินงาน

ทางการศึกษาบทบาทของผู้หญิงได้เปลี่ยนไปเช่นกัน เด็กผู้หญิงที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วผู้ปกครองโดยส่วนใหญ่จะให้ศึกษาต่อ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศาสนาหรือทางด้านสามัญ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ผู้หญิงมักไม่ได้เรียนต่อ เมื่ออายุ ๑๕-๑๘ ปี พ่อแม่จะหาคู่ครองให้ ปัจจุบันเมื่อผู้หญิงมีการศึกษามากขึ้น การแต่งงานเมื่ออายุน้อยจึงมีน้อยลง และเมื่อศึกษามากขึ้นบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นผู้หญิงมีมากขึ้น เห็นได้จากจำนวนครูผู้สอนตาดีกาเป็นครูผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น

ความสัมพันธ์ของคนในสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางการปกครองทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวดาโต๊ะเปลี่ยนแปลงไป ผู้นำทุกฝ่ายจะต้องมีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นโต๊ะอิหม่าม ผู้นำบ้าน และ อบต. ด้วยตำแหน่งเหล่านี้มีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน จึงมีการแข่งขันและขัดแย้งกันเพื่อที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้

ผู้นำบ้านบางคนเมื่อได้รับเลือกตั้งไปอยู่ในตำแหน่งแล้ว ไม่กล้าต่อสู้กับอบายมุขต่างๆ เช่น จับกุมผู้ติดยาเสพติด เพราะกลัวว่าชาวบ้านจะไม่เลือกในสมัยหน้า สำหรับ อบต. โดยหน้าที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อหมู่บ้านเกือบทุกด้าน แต่เมื่อได้รับงบประมาณในการบริหารจัดการ อบต. มักนำเงินไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เมื่อผู้นำในทางโลกมีปัญหาทางด้านศีลธรรม ผู้นำศาสนาบางคนจึงได้เข้าร่วมลงสมัครรับเลือกตั้ง "ทั้งที่รู้ว่าเมื่อเล่นการเมืองแล้วอาจจะมียาลทินติดตัว แต่จำใจลงสมัคร เพื่อจะปฏิรูปจิตใจให้คนมีศีลธรรม เพราะนักการเมืองไม่ว่าระดับไหน จะไม่สนใจ

ศีลธรรม เน้นด้านวัตถุมากกว่า ทำให้ผู้นำศาสนาต้องมาเล่นการเมืองเพื่อยกระดับการศึกษาภายในหมู่บ้าน” (ชาวบ้านดาโต๊ะ)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในหมู่บ้านดาโต๊ะและภูมินั้นชุมชนชาวมลายูมุสลิมมีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้วยการรวมตัวของชุมชน และการอ้างจิตวิญญาณมุสลิมเพื่อดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกปัจจุบัน

**ตารางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สิ่งแวดล้อมในอำเภอบัตตานี
และเหตุการณ์สำคัญหมู่บ้านดาโต๊ะ โดยสังเขป**

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
พ.ศ. ๒๔๘๔	□ พระราชบัญญัติป่าไม้ในพ.ศ. ๒๔๘๔ เปิดโอกาสให้เอกชนเข้าทำประโยชน์จากไม้ในป่าชายเลน โดยเฉพาะการเผาถ่าน โดยไม่ต้องมีการบำรุงรักษาป่า	
พ.ศ. ๒๔๘๖	□ มีเตาเผาถ่านตั้งอยู่ที่แหลมตาชี ๔ เตา ป่าชายเลนบริเวณแหลมตาชีและยะหริ่งถูกตัดเพื่อทำถ่านต่อเนื่อง ป่าเริ่มทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว	
พ.ศ. ๒๔๘๗		□ ชาวบ้านเริ่มทำข้าวเกรียบ เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และขยายกิจการทำข้าวเกรียบแก่ครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้าน
พ.ศ. ๒๔๙๐		□ เกิดโรคเรื้อนระบาด ทำให้ชาวบ้านตายประมาณ ๒๐๐ คนในเวลา ๑ เดือน ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าออกไปทำงานในทะเล
พ.ศ. ๒๕๐๓	□ ประกาศพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์สวนยาง พ.ศ. ๒๕๐๓	
พ.ศ. ๒๕๐๔	□ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางมาตรวจราชการจังหวัดปัตตานี สวมในแม่น้ำปัตตานีถูกสังหารทั้ง	
พ.ศ. ๒๕๐๗	□ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ เพิ่มอำนาจการควบคุมจัดการป่าของรัฐให้เข้มแข็งและตัดสิทธิการใช้ประโยชน์ตามธรรมเนียมของชาวบ้าน ปาดดาโต๊ะกับป่ายะหริ่งได้รับผลกระทบ แต่ชาวบ้านยังถือว่าป่าแห่งนี้เป็นป่าที่	

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
	เจ้าเมืองยะหริ่งยกให้ชุมชนใช้สอย จึงยังคงใช้สอยต่อไป	
พ.ศ. ๒๕๐๙	□ กรมป่าไม้ปรับปรุงระบบการจัดการและให้สัมปทานป่าไม้ใหม่ เป็นระบบตัดหมดในแนวสลับรอบหมุนเวียนทำไม้ ๓๐ ปี และรองตัดพื้น ๑๕ ปี ขยายเวลาสัมปทานเป็น ๑๕ ปีและให้มีการปลูกเสริม	
พ.ศ. ๒๕๑๐	□ ดิน ถล่ม ใน เขต ภูเขา จังหวัด ยะลา เกิดปรากฏการณ์น้ำแดงในแม่น้ำปัตตานี สัตว์น้ำในแม่น้ำตายจำนวนมาก ชาวบ้านไม่สามารถใช้น้ำได้หลายสัปดาห์ □ เริ่มเห็นอวนลากอวนรุนไม่ไผ่ ใช้เครื่องยนต์ YANMA เรือกอและเริ่มเปลี่ยนเป็นเรือท้ายตัดใช้เครื่องยนต์แทนการประกอบใบเรือ สัตว์น้ำชายฝั่งลดลงอย่างรวดเร็ว	
พ.ศ. ๒๕๑๑	□ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปัตตานี และเขื่อนปัตตานี โครงการก่อสร้างเขื่อนทดน้ำที่ ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ก่อสร้างระบบชลประทานในพื้นที่เพาะปลูก ๒ ฝั่งแม่น้ำปัตตานี พื้นที่ประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ ไร่ □ ถนนสายปัตตานี - นราธิวาส (ถนนเกาหลี) สร้างเสร็จและมีเปิดใช้ รถดัมป์และรถแบคโฮเป็นที่ยอมรับกับธุรกิจขายหน้าดิน และการถมที่ดินขยายตัว	
พ.ศ. ๒๕๑๔	□ ชาวบ้านบางตาวา อำเภอหนองจิก เริ่มอพยพไปขายแรงงานที่กะเตาะ ไทรบุรี ประเทศมาเลเซีย โดยทำงานรับจ้างเกี่ยวข้าวช่วงเดือน ๕ คน สูงอายุจะไปลอยอวนที่ อำเภอปะนาเระ และจังหวัดนราธิวาส เมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวและหมดฤดูประมง	□ เยาวชนชาวดาโต๊ะเริ่มออกไปขายแรงงานที่ประเทศมาเลเซีย ทำให้เห็นห่างจากครอบครัวและรับวัฒนธรรมบริโภคนิยมจากประเทศมาเลเซีย □ กรมสาธารณสุขได้สร้างอนามัย (หลังเก่า) ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องไปหาหมอที่อื่น
พ.ศ. ๒๕๑๙ - ๒๕๒๔	□ โครงการสร้างเขื่อนบางลาง เก็บกักน้ำและผลิตกระแสไฟฟ้าที่บ้านบางลาง อำเภอบันนังสตา	

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
	จังหวัดยะลา	
พ.ศ. ๒๕๒๐	□ กำนันรอนิงร่วมกับอำเภอยะรังแดง ทำถนนคันดินล้อมรอบพรุลานควาย เพื่อแก้ปัญหาการลักลอบระเบิดและเบื้อปลา และเพื่อกักเก็บน้ำ แต่กลับทำให้เกิดน้ำท่วมขัง ต้นไม้ป่าพรุตายนับแสนต้น สัตว์ป่าและสัตว์น้ำลดลง □ โครงการขุดคลองระบายน้ำออกจากพรุ บริเวณทุ่งบ่อทองและโคกดีปัส อำเภอยะรัง โดยกรมชลประทาน หลังจากนั้นทำให้ดินเป็นกรดรุนแรง การทำนาล้มเหลว	
พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓	□ โครงการปลูกป่าเศรษฐกิจบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลบางตาพร อำเภอยะรัง โดยใช้วิธีการตัดต้นไม้ของป่าเดิมทิ้งทั้งหมด แล้วปลูกไม้โกนงซึ่งเป็นไม้เศรษฐกิจแบบเชิงเดี่ยว	□ เริ่มสร้างถนนริมชายหาดจากยะรังถึงหมู่บ้านดาโต๊ะ ทำให้ชาวบ้านสะดวกในการเดินทางไปอำเภอยะรังและจังหวัดอื่น ๆ
พ.ศ. ๒๕๒๓	□ เอกชนเข้ามาเช่าที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมจากกรมป่าไม้ ทำนาถั่วที่บางตาพร อำเภอยะรัง มีการประท้วงจากชาวบ้านบางตาพร	
พ.ศ. ๒๕๒๔	□ มีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ บริเวณบางปลาหมอ อำเภอยะรัง โดยนายทวีศักดิ์ อุดมย์บุตร	
พ.ศ. ๒๕๒๕	□ โครงการชลประทานที่บ้านท่าชะเมาะ และพรุแหม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี □ นิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยดำเนินการศึกษาและทำแผนแม่บทเรียบร้อยแล้ว □ ปากคลองมะรวด อำเภอยะรัง ต้นเงินชาวบ้านร้องเรียนอำเภอยะรังให้ทำการขุดลอก □ เริ่มเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีครั้งแรกบริเวณอ่าวบ้านโต๊ะโสม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนของกรมประมง	
พ.ศ. ๒๕๒๖	□	□ หมู่บ้านดาโต๊ะเริ่มมีไฟฟ้าใช้
พ.ศ. ๒๕๒๗	□ นายทวีศักดิ์ อุดมย์บุตร เริ่มเลี้ยงปลากะพงในกระชังในแม่น้ำยะรัง อำเภอยะรัง เป็นคนแรก	□ หมู่บ้านดาโต๊ะเริ่มมีน้ำประปาใช้ ชาวบ้านจึงเลิกใช้น้ำบ่อ
พ.ศ. ๒๕๒๘	□ เริ่มทำนาถั่วที่บ้านนุติ อำเภอยะรัง เป็นครั้งแรก	□ กลุ่มเยาวชนสตรีชาย / หญิง ร่วมกันเปิดโรงเรียนตาดีกาครั้งแรก ทำให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ศาสนา แต่

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
		ต้องปิดการสอนชั่วคราว เพราะไม่มีผู้สอน
พ.ศ. ๒๕๓๐	- มีรายงานการสำรวจพบการปนเปื้อนของโลหะหนัก (สังกะสี ทองแดง แคดเมียม ตะกั่ว) ในอ่าวปัตตานี ในตัวอย่างตะกอนและสัตว์หน้าดิน สูงกว่ามาตรฐานที่องค์การอนามัยโลกกำหนด - เรืออวนรุนกับเรือไคหมักเริ่มเข้ามาที่ อำเภอสาวยะบุรี	เรือพาณิชย์เริ่มใช้อุปกรณ์และเทคโนโลยีในการจับปลา ทำให้ปลาลดลง รายได้ของชาวบ้านลดลง
พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๓๖	กรมประมงสนับสนุนงบประมาณในการเลี้ยงหอยแครงแก่ชาวบ้านต้นหยงลูโละ	
พ.ศ. ๒๕๓๖ – ๒๕๓๘	ขยายการทำนาเกลือไปยังฝั่งตำบลแหลมโพธิ์ ตำบลต้นหยงลูโละ ตำบลบานา นาเกลือบางส่วนถูกแทนที่ด้วยนาเกลือ โดยเฉพาะในเขต อำเภอเมือง เจ้าของนาเกลือรายใหญ่เป็นนักการเมืองจากจังหวัดราชบุรี กับคุณทวี ไกรคุปต์ ร่วมทุนกับคนในพื้นที่ เกิดการรวมตัวเป็น "ชมรมผู้เลี้ยงกุ้งจังหวัดปัตตานี"	
พ.ศ. ๒๕๓๒		กลุ่มแม่บ้านเริ่มออกหาปลากับสามี บางคนออกไปทำงานในโรงงาน ทำให้ลูก ๆ บางครอบครัวไม่ได้เรียนหนังสือ และขาดความอบอุ่น
พ.ศ. ๒๕๓๔	คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบและได้แต่งตั้งคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้	สร้างอนามัยหลังใหม่ในเขตกูโบร์ หลังอาคารเรียนตาดีกา เนื่องจากอนามัยหลังเก่าถูกน้ำท่วม
	- คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบอนุมัติเงินงบประมาณ ๒๖๗ ล้านบาท เพื่อให้มีโครงการเพื่อส่งเสริมศักยภาพของเขตอุตสาหกรรม มีการปรับปรุงเขตอุตสาหกรรมระยะที่ ๑ และ ๒ โดยกรมการปกครองให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ - เกิดองค์กรชุมชน "กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี" โดยมีสมาชิกเป็นชาวบ้านหมู่ ๑ – ๔ ตำบลแหลมโพธิ์ ศูนย์กลางการทำงานที่บ้านดาโต๊ะ - สร้างเขื่อนปูนเพื่อป้องกันการเซาะชายฝั่งที่บาง	ชาวบ้านดาโต๊ะร่วมกับสำนักงานป่าไม้ เขตปัตตานี และโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จัดทำโครงการ "ปลูกป่าในหัวใจคน" บริเวณอ่าวปัตตานี โดยมีการปลูกต้นไม้ ๕,๐๐๐ ต้น

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
	ดาวา โดยบริษัทเทียนปรีชา ขณะนั้นนายเด่น โต๊ะมีนาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	
พ.ศ. ๒๕๓๖	□ องค์การพัฒนาเอกชน มูลนิธิเอิร์ธไอร์แลนด์ และมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าในพระบรมราชินีนาถ ร่วมกับโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันฟื้นฟู ดูแล และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีอย่างเหมาะสมและยั่งยืน	□ เปิดโรงเรียนตาดีกาอีกครั้ง โดยกลุ่มยุวสร้างสรรค์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เข้ามาพัฒนาระบบการเรียนการสอน โดยมีครูผู้สอนบางส่วนเป็นชาวดาโต๊ะ ทำให้ครูได้เรียนรู้แนวทางการสอนแบบใหม่และนักเรียนสนุกกับการเรียนมากขึ้น
พ.ศ. ๒๕๓๖ – ๒๕๓๘	□ เริ่มมีวิธีการจับหอยแบบใหม่ จากเดิมเป็นคราดด้วยมือมาเป็นนำคราดติดไว้ท้ายเรือแล้ววิ่งคราดหอยแรง ทำให้ได้หอยแรงครั้งละมาก ๆ	
พ.ศ. ๒๕๓๗ – ๒๕๓๘	□ เกิดปัญหาหอยหนามระบาด เนื่องจากการเลี้ยงหอยแรง ชาวประมงจะสั่งซื้อพันธุ์หอยแรงจากประเทศมาเลเซีย ซึ่งลูกพันธุ์หอยแรงอาจมีหอยหนามติดมาด้วย แต่นักวิชาการบางคนสันนิษฐานว่าเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศอ่าวปัตตานี ทำให้หอยหนามเติบโตอย่างรวดเร็ว	□ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยือนมัสยิดและกุโบร์ ชาวบ้านรู้สึกเลื่อมใสในพระมหากรุณาธิคุณ และส่งผลให้มีการบูรณะมัสยิดในเวลาต่อมา □ ชาวบ้านดาโต๊ะเริ่มเลี้ยงปลาตกเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และสร้างความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก □ แม่ชาวดาโต๊ะเริ่มคลอดลูกที่โรงพยาบาล ไม่อยู่ไฟ รับประทานยาแผนปัจจุบัน
พ.ศ. ๒๕๓๘ – ๒๕๔๐	□ การทำนาทุ่งเริ่มมีปัญหา เป็นโรคเชื้อรา ชาวบ้านเรียกโรคหัวเหลือง/หัวแดง	
พ.ศ. ๒๕๓๙	□ กรมประมงทำปะการังเทียมที่อำเภอปะนาเระ นาทุ่งขยายเข้าคลองบางมะรวด □ ชุมชนบ้านบางดาวา จัดโครงการปลูกป่าชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ บางดาวา อำเภอหนองจิก □ กรมควบคุมมลพิษ จัดทำโครงการจัดการ	□ กรมศิลปากรเข้ามาบูรณะมัสยิดซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ยอมรับเนื่องจากเสียดายงบประมาณจำนวนมาก ที่นำมาบูรณะมัสยิดไม่ดีเท่าที่ควร □ คณะกรรมการมัสยิดได้จัดตั้ง

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
	คุณภาพน้ำ และจัดทำแผนปฏิบัติการในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคใต้และชายฝั่งทะเล พบว่าปริมาณความสกปรกในรอบโอดิที่ถ่ายทิ้งลงสู่ลุ่มน้ำปัตตานีในปริมาณสูง (๖,๘๕๙.๕๑ กก./วัน) เมื่อเปรียบเทียบกับบริเวณอื่น □ เกิดการประท้วงกรณีการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี โดยนายลายี สาแม กำนันตำบลแหลมโพธิ์ เป็นแกนนำ ให้ยกเลิกสัมปทานในการเลี้ยงหอยแครง โดยมีเหตุผลสองประการคือ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่หอยธรรมชาติที่เป็นแหล่งหากินของทุกคน กลายเป็นพื้นที่จับจองสำหรับบางคน และเกิดการระบาดของหอยหนามอย่างหนัก ทำให้เครื่องมืออวนลอยอวนกุ้งของชาวบ้านเสียหาย □ หอยแครงที่เลี้ยงในอ่าวปัตตานีตายเป็นจำนวนมาก คาดว่าเกิดจากในฤดูฝน ปริมาณน้ำจืดมีมาก ประกอบกับเนื้อที่ในอ่าวปัตตานีมีจำกัดไม่เพียงพอที่จะรองรับการเลี้ยงหอยแครงจำนวนมาก	กองทุนชะกาตพิตราะห์
พ.ศ. ๒๕๔๐	□ โครงการพัฒนาร่องน้ำและท่าเรือปัตตานี บริเวณปากอ่าวปัตตานี โดยการขยายร่องน้ำนอกกว้าง ๗๐ ม. ลึก ๕.๕ ม. ยาว ๖.๖ กม. ขยายร่องน้ำในกว้าง ๗๐ ม. ลึก ๕ ม. แ่งกลับเรือกว้าง ๑๔๐ ม. ที่จอดพักเรือขนาด ๘๐๐ x ๒๐๕ ม. ลึก ๔ ม. สร้างกำแพงป้องกันร่องน้ำยาว ๕๐๐ ม. กบบริเวณฝั่งตะวันตกของปากแม่น้ำปัตตานี เนื้อที่ ๕๐๐ ไร่ และการก่อสร้างอาคารดัดแปลงขนาด ๑๐๐ x ๑๕๐ ม.	
พ.ศ. ๒๕๔๐	□ กลุ่มประมงพื้นบ้านขนาดเล็กและกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีมติเรียกร้องให้ชะลอโครงการพัฒนาร่องน้ำและท่าเรือปัตตานีออกไป ๑ ปี เพื่อมีเวลาในการศึกษาและสร้างความเข้าใจในโครงการ และผลกระทบอย่างรอบคอบ และให้ชุมชนรอบอ่าวได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ด้วย □ สร้างเขื่อนหินทิ้งกั้นทรายบริเวณปลายแหลมดาโต๊ะ	

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
	และสร้างเขื่อนป้องกันการเซาะพังของชายฝั่ง บริเวณบ้านบางตาควา อำเภอหนองจิก และ บริเวณอื่น ๆ ในแนวใกล้เคียง เกิดการทับถมของ ตะกอนด้านหนึ่ง และการเซาะพังอีกด้านหนึ่งของ เขื่อน การทับถมของตะกอนทำให้หอยพิม ซึ่งเป็น ทรัพยากรสำคัญของชุมชนบางตาควาตายจนหมด □ โครงการทำเขื่อนกันทรายบริเวณอ่าวปะนาเระ โดยกรมเจ้าท่า	
พ.ศ. ๒๕๔๑ – ๒๕๔๒	□ ประชากรวัยอ่อนของปูพยพจากบริเวณปากอ่าว และชายฝั่งปากแม่น้ำเข้ามาในแม่น้ำปัตตานีถึง บริเวณสะพานตะลุโบะ นับล้าน ๆ ตัวเพื่อหาที่อยู่ อาศัย เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดมาก่อน	
พ.ศ. ๒๕๔๑	□ ทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีลดลง กระแสน้ำ ในอ่าวมีการเปลี่ยนแปลงและไหลเวียนช้าลง น้ำ จืดมีเวลาอยู่ในอ่าวนานขึ้น และขยายพื้นที่ ครอบคลุมอ่าวมากขึ้น ชาวบ้านที่ทำงานในอ่าว และคลองยะหริ่งสังเกตพบว่าการทับถมของ ตะกอนมากขึ้น คลองตื้นเขิน หญ้าทะเลเสื่อม ไทรมและลดจำนวนลง แต่มีสาหร่ายสีเขียวแกม น้ำเงินเพิ่มขึ้น หอยขาวบริเวณเนินหอยใกล้กับบุติ สูญหายไป □ โครงการสูบน้ำจากแม่น้ำสายบุรีเพื่อนำน้ำไป เลี้ยงในพรุณแม่ โดยกรมชลประทาน	
พ.ศ. ๒๕๔๒	□ โครงการขยายถนนสายปัตตานี – นราธิวาส เป็น ถนนสี่เลน เกิดปัญหาน้ำท่วมวัง ๒ ข้างถนน บ่า สันทรายและภูเขาข้างเดียวตามแนวถนนถูก ทำลาย โดยการขุดขายหน้าดินเพื่อนำมาถมทำ ถนน	□ จัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาทุนสร้าง อาคารโรงเรียนตาดีกา ได้เงินมา ประมาณ ๓๔๐,๐๐๐ บาท
พ.ศ. ๒๕๔๓	□ เดือนมิถุนายน ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง ๖ อำเภอ กว่าหมื่นคนรวมตัวกันประท้วงกรณีการทำประมง พาณิชยอวนลากอวนรุนหน้าอาคารศาลากลาง จังหวัดปัตตานี และสนามหญ้าหน้าศาลากลาง รวม ๓ วัน ๓ คืน มีผลทำให้นายธรรมรงค์ ประกอบบุญ อธิบดีกรมประมงขณะนั้น ลงมา	□ กรมเจ้าท่าทำการขุดร่องน้ำให้กับ ชาวบ้านดาโต๊ะ ชาวบ้านได้รับความสะดวกในการเดินเรือ และได้ เลี้ยงปลากะพง ปลาเก๋า เพื่อเสริม รายได้ให้แก่ครอบครัว □ ลูกชาวบ้านดาโต๊ะได้ เป็น

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
	เจรจากับชาวประมงพื้นบ้าน และรับปากจะจัดการปัญหาเรืออวนลากอวนรุนให้เรียบร้อยใน ๒ ปี □ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม สนับสนุนงบประมาณแก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จำนวน ๓.๕ ล้านบาท เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม กิจกรรมที่จัดขึ้นคือ ฟื้นฟูสัตว์น้ำประเภท หอยขาว หอยแครง ฟื้นฟูป่าชายเลนในอำเภอนะบือ อำเภอมะนัง และอำเภอยะหริ่ง □ องค์การชุมชนภาคประชาชน และหน่วยงานราชการร่วมมือกันทำวิจัยทัศนียภาพจังหวัดปัตตานี ได้เป้าหมาย วิสัยทัศน์ ๗ ด้าน รวมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ปลัดอำเภอคนแรกของหมู่บ้าน คือ นายสุทินัย เจ้าสุ (เดร์) เป็นแบบอย่างแก่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านดาโต๊ะส่งลูกให้เรียนสูงๆ □ ขยายไฟฟ้าจากสถานีประมงเข้ามายังกูโบร์ ทำให้ชาวบ้านละแวกดังกล่าวมีไฟฟ้าใช้ □ สร้างโรงเรียนตาดีกาหลังใหม่ ชาวบ้านมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ลูกหลานได้เรียนโรงเรียนตาดีกาที่สร้างขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้านดาโต๊ะ
พ.ศ. ๒๕๔๔	□ เกิดขบวนการทำงานภาคประชาสังคม บุคคลลากรจากหลายหน่วยงานร่วมทบทวนปรับวิธิตัด และวิธีการทำงาน โดยบูรณาการความร่วมมือในระดับที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน โดยเฉพาะกรณีการทำงานเครือข่ายชุมชนอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ขยายความร่วมมือครั้งใหญ่ เป็นตัวอย่างของเครือข่ายที่เข้มแข็ง และเป็นกรณีศึกษาของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	□ สร้างประปาขึ้นใหม่เพื่อรองรับความต้องการการใช้น้ำที่เพิ่มมากขึ้น
พ.ศ. ๒๕๔๕		□ ชาวบ้านบูดีจับปลาพะยูนได้ในอ่าวปัตตานี หลังจากที่ไม่พบปลาพะยูนมากกว่า ๒๐ ปี ชาวบ้านรู้สึกดีใจ เพราะคาดการณ์ได้ว่าอ่าวปัตตานีจะกลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง □ โรงเรียนตาดีกาได้รับอนุญาตตามกฎหมายและกรมศาสนา ทำให้ได้รับเงินทุนสนับสนุนปีละ ๘,๐๐๐ บาท □ กลุ่มสตรีของนายรอฮะมึ สามี ได้ผลิตข้าวเกรียบผสมสาหร่าย ทำให้หมู่บ้านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในงาน

ช่วงเวลา	เหตุการณ์จังหวัดปัตตานี	เหตุการณ์ในหมู่บ้านดาโต๊ะ
		หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แต่ ผลประโยชน์ที่ได้รับอยู่ในกลุ่ม เครือข่ายเท่านั้น
พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๔๗	□ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรอ่าว ปัตตานี กลายเป็นประเด็นร่วมของคนในจังหวัด ปัตตานี จนกระทั่งถูกบรรจุในโครงการวิจัยและ พัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่ ได้รับการ สนับสนุนจากยุทธศาสตร์การใช้ทรัพยากรอย่าง ชาญฉลาด ให้จัดทำแผนแม่บทอ่าวปัตตานีโดย กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบอ่าวปัตตานี	□
พ.ศ. ๒๕๔๖		□ เปิดสอนอัลกุรอานระบบกีรออาตีที่ โรงเรียนตาดิกา □ นักศึกษาจากสิงคโปร์จัดกิจกรรมที่ โรงเรียนตาดิกาชุดที่ ๑ เพื่อสร้าง อาคารห้องพัสดุ ๑ หลัง
พ.ศ. ๒๕๔๗		□ นักศึกษาจากสิงคโปร์จัดกิจกรรมที่ โรงเรียนตาดิกาชุดที่ ๒ เพื่อสร้าง สนามบาสหน้าโรงเรียน

บทที่ ๔

การปรับตัวของปอเนาะ

กับการดำรงจิตวิญญาณอิสลามท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของบ้านภูมิ

ในบทแรกๆ เราได้เห็นพัฒนาการของสังคมบ้านภูมิมาแล้วว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสังคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จากสังคมที่มีเพียงปอเนาะกลายมาเป็นสังคมที่เรียกว่า หมู่บ้าน จากสังคมขนาดเล็กๆ ที่มีเพียงที่พักตั้งอยู่บริเวณบ้านบาบอ ก็เริ่มขยายเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จำนวนครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้น

สังคมของหมู่บ้านภูมินั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพมากกว่าด้านอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด หมู่บ้านมีถนนหนทางที่ใช้สัญจรได้สะดวก มีน้ำประปาที่ผลิตเองภายในหมู่บ้าน สามารถก้าวทันเทคโนโลยีอย่างที่เราเรียกว่า ถึงแม้จะไม่ทันสมัยแต่ก็ไม่ถึงกับล้าสมัย แต่ในขณะเดียวกันในด้านจริยธรรมของสังคมนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านลบน้อยมากเมื่อเทียบกับหมู่บ้านที่อยู่รายรอบ จนหลายคนตั้งข้อสังเกตว่า เป็นไปได้อย่างไรกับในภาวะที่สังคมส่วนใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากแรงบีบอัดในด้านต่างๆ ทั้งจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความรวดเร็วของสื่อ หรือการเปลี่ยนแปลงในด้านลบ เช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงในด้านที่กล่าวมานี้นั้นน้อยมากเสียจนรู้สึกเหมือนไม่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งนี่คือความจริงที่ผู้ทำวิจัยมีความภูมิใจกับสิ่งที่เป็นอยู่ เรียกว่า แม้เราจะไม่เจริญในด้านวัตถุเท่าสังคมอื่นๆ แต่เราก็ไม่ถดถอยในด้านจิตใจ ซึ่งจิตใจที่ว้านี้สามารถรักษาระดับมิให้เสื่อมถอยหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ก็ด้วยปัจจัยหนึ่งที่คนทั่วไปเรียกกันว่า “ศาสนา” นั่นเอง

สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยที่ทำให้บ้านภูมิเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น เกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีทั้งในด้านบวกและลบ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยสามารถจำแนกสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

การเพิ่มจำนวนของประชากร

เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมาบ้านภูมิมีประชากรประมาณ ๑๕-๒๐ หลังคาเรือน แต่ในปัจจุบันมีทั้งสิ้น ๑๑๑ หลังคาเรือน สังคมซึ่งมีจำนวนน้อยนั้นสามารถควบคุมดูแล และอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข สิ่งใดที่เป็นปัญหาหรือข้อขัดแย้ง โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ก็สามารถแก้ไขได้โดยง่าย โดยการบอกกล่าว ตักเตือน หรือร่วมกันแสดงความคิดเห็น แต่เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น จำนวนหลังคาเรือนเพิ่มขึ้น การประสานกันในเรื่องต่างๆ ที่เคยมีมาก็เริ่มน้อยลง สิ่งนี้ไม่ได้

ต่างไปจากชุมชนเมืองอื่นๆ ยังมีประชากรมากเท่าไร สัดส่วนของปัญหาย่อมมีมากขึ้น การจัดการแก้ไขปัญหาก็จะสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเช่นกัน แต่ด้วยที่บ้านภูมิยังคงเป็นหมู่บ้านที่ขนาดสังคมไม่ใหญ่นักและมีจำนวนประชากรไม่มาก การเพิ่มของจำนวนประชากรจึงไม่ได้ส่งผลกระทบในด้านลบต่อชุมชน

ยกตัวอย่างหนึ่งในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการมีประชากรมากขึ้น คือ แต่เดิมนั้นชาวบ้านภูมิจะทำการละหมาดที่มัสยิดยามู ซึ่งอยู่ในอำเภอเมืองยะหริ่ง (ห่างจากหมู่บ้านภูมิไปประมาณ ๒ กิโลเมตร) ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ท่านโต๊ะครูหะยีอับลูเราะห์มาน อาดำ ได้พิจารณาเห็นว่าประชากรในหมู่บ้านได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ จนพอที่จะขออนุญาตจากคณะกรรมการอิสลามสร้างมัสยิด เพื่อทำการประกอบพิธีละหมาดวันศุกร์และแยกเป็นเอกเทศจากบ้านยามู ทางคณะกรรมการอิสลามจึงได้พิจารณาอนุมัติให้ โดยขั้นแรกใช้สถานที่ละหมาดของปอเนาะ (บालา) เป็นที่ละหมาดวันศุกร์ไปก่อน จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ จึงได้มีการสร้างมัสยิดหลังใหม่ประจำหมู่บ้าน ณ บริเวณตรงข้ามกับปอเนาะ สิ่งที่ได้จากการสร้างมัสยิดนี้คือ ชาวบ้านไม่ต้องเดินทางไกลออกไปเพื่อทำการประกอบพิธีละหมาด แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือ ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังคงละหมาดที่มัสยิดยามูดังเดิม และอีก ส่วนหนึ่งก็มาละหมาดที่มัสยิดใหม่ภายในหมู่บ้าน ตรงส่วนนี้ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน เพียงแต่อาจมีความรู้สึกเห็นห่างกันบ้างเท่านั้น เนื่องจากไม่ได้ละหมาดด้วยกันเหมือนเช่นดังก่อน

ภาพมัสยิดอัลบิรมินีย์

จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบหรือก่อให้เกิดความวุ่นวายใดๆ เหมือนหมู่บ้านอื่นๆ รอบบ้านภูมิ เนื่องด้วยชาวบ้านยังคงอยู่ในวัฒนธรรมอิสลามดั้งเดิม อาจมีคนรุ่นใหม่บ้างเป็นบางกลุ่มที่มีค่านิยมในเรื่องเทคโนโลยี ชอบชมการถ่ายทอดสดฟุตบอล การดื่มน้ำชาตามร้านค้าที่เปิดในเวลากลางวัน แต่ก็ไม่ได้ส่งผลเสียอะไรต่อสภาพสังคมโดยรวม

การคมนาคม

บ้านภูมิมีถนนสำคัญเส้นหนึ่งตัดผ่าน คือถนนสายยะหริ่ง-นัตมวงหวาน มีความยาวประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ถนนสายนี้สามารถเชื่อมต่อกับอำเภอข้างเคียงที่ติดต่อกับอำเภอยะหริ่งได้สะดวก เช่น อำเภอยะรังและอำเภอมายอ แต่เดิมนั้นถนนสายนี้เป็นดินทราย จึงไม่ค่อยได้รับการใช้สัญจรไปมา ต่อมาเมื่อประมาณ ๒๕ ปีที่แล้ว ทางสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ได้ตัดถนนลาดยาง จึงทำให้ถนนเส้นนี้ได้รับการพัฒนาและมีการใช้สัญจรมากขึ้น แต่ก็ยังไม่มากเท่าที่ควร จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีการลาดยางในถนนเส้นทางนี้ จึงทำให้บ้านภูมิที่เคยเจียบสงบเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว ในวันๆ หนึ่งที่เคยไม่มีรถผ่านเลย โดยอาจจะมียางแค่ ๒-๓ คัน แต่ปัจจุบันนี้แทบทุกๆ นาที่ต้องมีรถผ่าน ไม่มารถยนต์ก็มอเตอร์ไซด์ ทั้งนี้เพราะเส้นทางนี้เป็นเส้นทางลัดสำหรับคนยะหริ่งที่จะไปยังจังหวัดยะลา ซึ่งสามารถย่นระยะทางแทนการสัญจรไปทางจังหวัดปัตตานี ได้ถึงกว่า ๑๐ กิโลเมตร

ภาพถนนสายหลักที่ใช้ในการสัญจรของหมู่บ้าน

ตามคำบอกเล่าของอาจารย์มุหัมมัด ท่านได้บอกว่า “เมื่อ ๒๕ ปีที่แล้ว สมัยที่ยังไปละหมาดที่มัสยิดยามู คนในปอเนาะทั้งหมดมีมอเตอร์ไซด์ใช้กันเพียงแค่ ๔-๕ คันเท่านั้นเอง ส่วน

รถยนต์ไม่มีเลย เวลาจะเดินทางไปไหนต้องไปเช่ารถจากพี่น้องในตัวอำเภอ แต่ตอนนี้แทบทุกหลังคาเรือนจะต้องมีมอเตอร์ไซด์อย่างน้อยหลังละ ๑ คัน บางครอบครัวก็มีรถยนต์ใช้กัน”

ความเจริญที่เกิดขึ้นนั้นได้ส่งผลกระทบต่อบ้านภูมิทั้งในด้านบวกและด้านลบ ในส่วนของด้านบวกนั้น คือ มีการคมนาคมที่สะดวก การติดต่อกับที่อื่นๆ ทำได้ง่าย ข่าวสารหรือสินค้าต่างๆ ก็สามารถเข้าสู่หมู่บ้านได้รวดเร็วขึ้น ชาวบ้านได้รับรู้สิ่งใหม่ๆ ตามกระแสโลกาภิวัตน์ ส่วนในด้านลบนั้นการที่ทุกครัวเรือนมียานพาหนะทำให้ลูกหลานสามารถไปไหนมาไหนได้ตามต้องการ และไม่มีกำหนดเวลา ส่วนหนึ่งจะสามารถไปมั่วสุมหรือหันเข้าสู่อบายมุขได้ง่ายหากไม่มีการควบคุม

ความเจริญในรูปสื่อ

นายอับดุลวาฮับ ครูผู้สอนวิชาอัล-กุรอาน เล่าว่า “นับย้อนหลังไปเมื่อ ๒๕ ปีก่อน ผู้คนที่อาศัยในบริเวณปอเนาะยังไม่มีทั้งโทรทัศน์และโทรศัพท์ใช้ โดยเฉพาะในเรื่องโทรทัศน์แล้วไม่มีใครใช้เลย ทั้งนี้เนื่องมาจากนโยบายของโต๊ะครูคนเก่าที่มึนนโยบายห้ามใช้โทรทัศน์ในเขตปอเนาะ ทั้งนี้เพื่อป้องกันในแง่อบายมุข แต่ในปัจจุบันเมื่อมายุคของบาบอคนปัจจุบัน ได้มีการอะลุ่มอล่วยแก่คนในบริเวณปอเนาะ ทั้งนี้เหตุผลเพื่อการติดตามข่าวสารให้ทันกับสถานการณ์ แต่ยังไม่อนุญาตให้นักเรียนที่เรียนในปอเนาะมีโทรทัศน์ใช้ จะมีได้ก็เพียงแค่เทพ-วิทยุเท่านั้น”

การห้ามไม่ให้มีโทรทัศน์ใช้นั้นไม่ได้เป็นการปิดกั้นข่าวสารการเรียนรู้ของนักเรียนแต่อย่างใด เพราะยังมีสื่ออีกหลายทางที่นักเรียนสามารถได้รับทราบข่าวสารได้ อย่างเช่น หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านให้ทุกคนได้นั่งอ่านอยู่แล้ว และนักเรียนทุกคนก็สามารถดูโทรทัศน์ได้เมื่อกลับไปที่บ้านของตนเอง การที่ห้ามนั้นมีเหตุผลที่สำคัญอยู่ ๒ ประการคือ เพื่อให้ นักเรียนมีสมาธิกับการเรียนมากที่สุด เพราะการเรียนมีการท่องจำและปฏิบัติ จิตใจที่มีสมาธิมีผลต่อความมุ่งมั่นของผู้เรียนด้วย หากมัวแต่สนใจเรื่องอื่นๆ จนเกินขอบเขตจะทำให้ยากต่อการประสบผลสำเร็จในการเรียน เหตุผลต่อมาคือ สื่อประเภทโทรทัศน์นั้นมีอิทธิพลต่อผู้ชมเป็นอย่างยิ่งและเป็นการง่ายที่จะถูกชักจูงโดยสื่อ โดยเฉพาะการที่สื่อโทรทัศน์ส่วนใหญ่ไม่มีการอธิบายในเรื่องศีลธรรมจรรยาว่าถูกต้องหรือไม่เหมาะสมควรเพียงใด ยิ่งจะทำให้ทัศนคติของผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงได้จากการชักจูงของสื่อ

ในส่วนของโทรศัพท์ ปัจจุบันผู้เรียนในปอเนาะมีโทรศัพท์มือถือใช้บ้าง คือใครที่พ่อแม่กำลังทรัพย์ก็สามารถหาซื้อมาใช้ได้เพื่อการติดต่อกับทางบ้าน โดยทางปอเนาะไม่ได้ห้ามแต่อย่างใด ส่วนโทรศัพท์บ้านชาวบ้านภูมิต่างก็มีใช้กันแต่ไม่ทุกครัวเรือน

การปกครอง

ปัจจุบันลักษณะการปกครองและการบริหารภายในหมู่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น มีระบบของอบต.เพิ่มเข้ามา จากเดิมที่มีโต๊ะอิหม่าม โต๊ะครูเป็นผู้นำทางด้านศาสนาเป็นที่เคารพของทุกคน และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นเสมือนพ่อบ้าน รับผิดชอบเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับทางราชการ

การเพิ่มเข้ามาของระบบปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ทำให้ระบบต่างๆเปลี่ยนแปลงไปนัก เนื่องด้วยผู้ที่ทำหน้าที่นี้ก็เป็นเป็นในหมู่บ้านและเป็นลูกหลาน เครือญาติของโต๊ะครูอยู่แล้ว ยังคงมีความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ประกอบกับโต๊ะอิหม่ามและโต๊ะครูไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองและการบริหารราชการ จึงถือว่าไม่มีผลกระทบใดๆทั้งสิ้น

ผลกระทบในแง่ลบของระบบการเมืองที่เข้ามาในหมู่บ้านมีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น คือ ความบาดหมางกันระหว่างผู้สมัครที่ต่างก็ต้องการได้รับการเลือกตั้งจากคนในท้องถิ่น อาจมีการพูดจาหาเสียงข่มอีกฝ่ายหนึ่ง สิ่งทีกล่าวนำมาถือเป็นการผิดใจกันระหว่างผู้สมัครด้วยกันเอง ไม่กระทบต่อระบบการปกครองของหมู่บ้านโดยรวม แต่ถือว่าการเมืองเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดการแบ่งฝ่ายขึ้นในอนาคต และอาจเกิดการแตกความสามัคคีขึ้นได้

การอุตสาหกรรม

แม้ว่าหมู่บ้านภูมิและหมู่บ้านใกล้เคียงไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมที่ว่ามีอยู่ในอำเภอเมืองปัตตานี อาทิ โรงงานทำปลากระป๋อง การคัดแยกปลา การรับสินค้าและวัตถุดิบจากแพปลา เป็นต้น แต่การมีโรงงานอุตสาหกรรมนั้นได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านไม่น้อย ทั้งโดยตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมมักเลือกผู้หญิงเข้าทำงานในโรงงาน ผู้หญิงจึงได้รับผลกระทบโดยตรงและส่งผลทางอ้อมไปสู่เพศและวัยอื่นๆ ด้วย สิ่งที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยข้างต้นมี ๔ ประการ คือ

๖. การแต่งกาย

เครื่องแบบของผู้ประกอบอาชีพโรงงานอุตสาหกรรมส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้หญิง จากเดิมที่คลุมผ้าจากศีรษะถึงไหล่ ก็เปลี่ยนเป็นคลุมเฉพาะศีรษะและลำคอ เนื่องจากผ้าคลุมที่ยาวกีดขวางการทำงาน เสื้อที่สวมใส่รัดรูปขึ้นเพื่อให้เกิดความคล่องแคล่วในการทำงาน สวมกางเกงและรองเท้าบู๊ต จากเมื่อก่อนที่สวมผ้าถุงหรือชุดคลุมทั้งตัว ซึ่งตามหลักการของศาสนาอิสลามนั้น การปกปิดร่างกายของสตรีต้องสวมเสื้อผ้าที่ไม่รัดรูปจนเป็นรูปร่าง ดังนั้นตามที่กล่าวนำมาจึงถือว่าไม่ตรงกับหลักปฏิบัติของศาสนา แต่ทั้งหมดนี้ก็ไม่ได้รับการใส่ใจจากผู้ประกอบอาชีพนี้ อาจด้วยเหตุผลที่ว่าไม่ได้รับการปลูกฝังในเรื่องศาสนามาตั้งแต่เด็กๆ จึงทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการแต่งกายที่คลาดเคลื่อนไป

รูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมถือเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติ สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาศาสนาอย่างถ่องแท้ยังคงมีความเข้าใจผิดว่า การคลุมศีรษะและการฮิญาบซึ่งหมายถึงการปกปิดร่างกายให้มิดชิด เหลือไว้แต่ใบหน้าและฝ่ามือ เป็นรูปแบบการแต่งกายเฉพาะของชาวอาหรับ ชาวมุสลิมมาเลย์ ตลอดจนเฉพาะแต่ผู้ที่ได้ไปทำฮัจญ์แล้วเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม อิญาบหรือเสื้อผ้าที่ปกคลุมร่างกายผู้หญิงมุสลิมอย่างมิดชิดนี้ คืออุปกรณ์หนึ่งที่เป็นเครื่องทดสอบความศรัทธา ความยำเกรง ความนอบน้อมยอมจำนนต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮาน) ผลจากการอิญาบของผู้หญิงมุสลิม มีหลายประการ อาทิเช่น

- ทำให้ผู้หญิงมุสลิมได้อยู่ในภาพลักษณ์ที่สำรวม กล่าวคือ ผู้ที่อยู่ในอิญาบก็ต้องสำรวมในพฤติกรรมของตนเองอยู่ตลอดเวลา ทั้งการแต่งกาย อิริยาบถ การพูดจา ฯลฯ
- ทำให้พ้นจากสายตา วาจา และพฤติกรรมที่ยั่วเย้าจากเพศตรงข้าม
- ทำให้ไม่ต้องตกเป็นเหยื่อคดีอาชญากรรม ช่มชู้ หรือกลายเป็นสาเหตุให้ผู้ชายกระทำผิดในคดีดังกล่าว ซึ่งสาเหตุสำคัญคือการแต่งกายของผู้หญิง
- เป็นการป้องกันโรคมะเร็งผิวหนังอันเป็นผลจากปัญหามลภาวะ กล่าวคือ ผู้หญิงเป็นเพศที่มีผิวละเอียดอ่อนกว่าผู้ชาย ดังนั้นในสภาวะอากาศทั่วโลกในปัจจุบันที่มีอากาศร้อนขึ้น ความรุนแรงของแสงอัลตราไวโอเล็ตและมลภาวะในอากาศอันเป็นสาเหตุของโรคมะเร็งที่ผิวหนังซึ่งกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้หญิงมีโอกาสเป็นมะเร็งที่ผิวหนังมากกว่าผู้ชายด้วยสภาพของผิวพรรณและรูปแบบการแต่งกาย (ผศ.เสาวนีย์ จิตต์หมวด, หน้า ๓๓)

๒. การให้เวลากับครอบครัว

การประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น แม้จะมีเวลาการทำงานที่ตายตัว คือทำงานเป็นกะ แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้นก็มีช่วงเวลาบางช่วงที่ไม่สามารถกำหนดเป็นที่แน่นอนด้วยเช่นกัน เช่น ในการคัดเลือกปลา ต้องทำการคัดเลือกเมื่อมีเรือประมงนำปลามาลงที่แพปลา เมื่อถึงเวลาดังกล่าว นายจ้างจะทำการเรียกตัวคนงานมาคัดแยกปลา ซึ่งบางครั้งก็ต้องออกไปทำงานในเวลาดึกๆ โดยจะมีรถมารับตัวคนงานไป จึงกล่าวได้ว่าอาชีพนี้เป็นการทำงานที่ไม่มีเวลาแน่นอน

มามาได้กล่าวไว้ว่า “แต่เดิมชาวบ้านผู้หญิงจะมีหน้าที่ร่วมกับสามีในการอบรมบ่มนิสัย เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกๆ และเป็นผู้ปกครองลูกที่สำคัญคนหนึ่ง ในเวลาที่สามีออกไปทำงาน ผู้หญิงจะมีหน้าที่หุงหาข้าวปลาอาหารและใช้เวลาอยู่กับลูกๆ เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการมีเวลาให้กับครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ” แต่เมื่อชาวบ้าน (ผู้หญิง) ส่วนหนึ่งในปัจจุบันต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงไม่มีใครที่จะสามารถรับหน้าที่นี้ได้ การปล่อยลูกๆ ให้อยู่แต่เพียงลำพังหรืออยู่กับญาติคนอื่น ๆ นั้น ก่อให้เกิดผลเสียต่อตัวลูกๆ และสถาบันครอบครัว ลูกที่ไม่ได้รับการอบรมที่ดีก็ จะไม่สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพได้ สิ่งนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป โดยเฉพาะสังคมในยุคปัจจุบัน การที่ลูกๆ ขาดที่ปรึกษา ที่พึ่งพิง ได้ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมา

นักต่อนัก ทั้งเรื่องยาเสพติด อาชญากรรม การมั่วสุม ลักเล็กขโมยน้อย เป็นต้น แม้สำหรับบ้าน ภูมิแล้วจะยังไม่เกิดปัญหาเหล่านี้ แต่ก็ควรอย่างยิ่งที่จะระมัดระวังมิให้สิ่งที่ได้กล่าวมาเกิดขึ้น

ในการดำเนินชีวิตตามหลักของศาสนาอิสลามนั้น ศาสนาไม่เพียงอยู่ที่มัสยิดหรือศาสนสถาน ศาสนาไม่ได้อยู่เพียงที่โรงเรียน แต่ที่สำคัญศาสนาจะต้องอยู่ที่บ้านของทุก ๆ คนด้วย ทั้งนี้ เพราะอิสลามเริ่มจากครอบครัว สถาบันที่เล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดของสังคมไปสู่โครงสร้างส่วนอื่นๆ"

ศาสนาอิสลามได้กำหนดสถานภาพของผู้หญิงที่สำคัญ อันเป็นสถานภาพโดยเฉพาะของผู้หญิงที่ควรกล่าวถึง ๓ สถานภาพคือ

๑. สถานภาพของการเป็นลูกสาว
๒. สถานภาพของการเป็นภรรยา
๓. สถานภาพของการเป็นแม่

ในแต่ละสถานภาพ พระองค์อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดบทบาทไว้แล้วเช่นกัน โดยในแต่ละบทบาทนั้นประกอบไปด้วยทั้งส่วนที่เป็นสิทธิและส่วนที่เป็นหน้าที่

ผู้หญิงมุสลิมบ้านภูมิ นอกจากต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกๆแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดหล่อหลอมวัฒนธรรมอิสลาม สร้างจิตวิญญาณแห่งอิสลามให้กับลูก ครอบครัวใดที่ผู้เป็นแม่ไม่ได้ประกอบอาชีพใดๆนอกเหนือจากการเป็นแม่บ้าน จะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับลูกสอนงานบ้านงานเรือนแก่ลูกสาว และร่วมกับพ่อในการสอนความรู้ขั้นพื้นฐานทางศาสนาแก่ลูก ส่วนผู้ที่ต้องประกอบอาชีพ เช่น การรับจ้าง ทำนาทำสวน จะใช้เวลาว่างจากการงานต่างๆสอนลูก ซึ่งการให้ความรู้ทางศาสนานั้นจะเป็นการสอนแบบไม่เป็นทางการ คือ ไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน แต่โดยมากแล้ว เวลาที่ครอบครัวจะได้อยู่รวมกันพร้อมหน้ามักเป็นเวลาหลังละหมาดมัฆริบและละหมาดอิชา (ละหมาดช่วงหลังตะวันตกดินและช่วงค่ำ)

ผู้หญิงมุสลิมในฐานะที่ต้องเป็นแม่ ซึ่งเปรียบเสมือนครูคนแรกและคนที่สำคัญที่สุดในชีวิตลูก หากผู้หญิงไม่มีเวลาที่จะอบรมสั่งสอนลูกๆอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็กๆ ในเรื่องความศรัทธาที่มั่นคง คุณธรรม จริยธรรมอันดีงามของอิสลาม จะเป็นแม่และครูที่ดีให้แก่ลูกๆได้อย่างไร

๓. ศาสนา

ศาสนาอิสลามกำหนดให้มีการละหมาด ๕ เวลาในหนึ่งวัน การประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ส่งผลให้มีมุสลิมบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวได้ โดยเฉพาะคำกล่าวของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ็อล) ที่ว่า “แท้จริง การละหมาดนั้นสามารถยับยั้งการกระทำที่ชั่วร้ายและสิ่งที่น่ารังเกียจ” เมื่อมุสลิมคนใดคนหนึ่งไม่สามารถละหมาดครบได้ทั้ง ๕ เวลาแล้วนั้น ก็ย่อมนำพาตนเองให้หันเหออกจากแนวทางของศาสนา เมื่อพื้นฐานของศาสนาอย่างการละหมาดไม่สามารถปฏิบัติได้ครบแล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะละเลยการปฏิบัติกิจอย่างอื่นด้วยเช่นกัน

จะเห็นได้ว่างานวิจัยฉบับนี้มักจะมุ่งเน้นในเรื่องกรอบและวิถีดำเนินชีวิตของศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องด้วยขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของบ้านภูมินั้นเกี่ยวเนื่องกับศาสนาอิสลามทั้งสิ้น ดังนั้นสิ่งใดที่เกิดขึ้นและขัดแย้งกับหลักการดำรงชีวิตตามแบบศาสนาอิสลาม ก็ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมของบ้านภูมิล้วนแล้วเช่นกัน

๔. ภาคการเกษตร

การประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นอาชีพหนึ่งที่ทำให้ภาคการเกษตรบางส่วนที่บ้านภูมิลดน้อยลง เพราะการทำงานรับจ้างได้เงินและผลตอบแทนเร็วกว่าการทำเกษตร ชาวบ้านคิดว่าการทำงานโรงงานก็ได้เงินเหมือนกัน ไม่เห็นต้องไปไถนาให้เหนื่อย ถ้าอยากได้ข้าวได้ผักก็ไปซื้อเอาเองจะง่ายกว่า แล้วยังไม่ต้องเสี่ยงกับเรื่องน้ำท่วม เรื่องผลผลิตไม่ดีหรือผลผลิตมีเกินความต้องการของตลาดทำให้ขายไม่ได้ราคา

เมื่อเป็นเช่นนี้ต่อไป ปัญหาที่อาจเกิดตามมาในภายหน้าก็คือ พื้นที่ทำการเกษตรรกร้างเจ้าของพื้นที่ไม่ใส่ใจที่จะทำให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในหมู่คนหนุ่มสาวในปัจจุบัน ซึ่งเรื่องนี้ก็ไม่ได้แตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทยอีกเช่นกัน ที่คนทั่วไปมักหันหน้าเข้าสู่อาชีพรับจ้างเสียเป็นส่วนใหญ่

สิ่งที่กล่าวมานี้ได้มาจากการสังเกต จดจำ และจากประสบการณ์ของคนในพื้นที่ในระยะหลายปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมิได้ส่งผลกระทบในทันทีทันใดที่มีการก่อเกิดโรงงานอุตสาหกรรม แต่ค่อยๆ สังเกตปัญหาขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะมีผลโดยตรงกับสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของสังคม ดังนั้นเมื่อโรงงานอุตสาหกรรมส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในครอบครัวเปลี่ยนไป รูปแบบวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของสังคมจึงเปลี่ยนแปลงไป หากแต่สิ่งที่กล่าวมานั้นเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านรอบนอกภูมิล้วนเป็นส่วนใหญ่ และกระทบต่อวิถีชีวิตของบ้านภูมิน้อยมาก (ชาวบ้านซึ่งประกอบอาชีพทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีไม่ถึง ๕ เปอร์เซ็นต์) เพราะผู้หญิงส่วนใหญ่ของบ้านภูมียังยึดมั่นอยู่กับวัฒนธรรมเดิม คือ ดำเนินชีวิตไปอยู่ในศาสนา และคิดแล้วว่ามีผลเสียมากกว่าที่จะก่อให้เกิดผลดีตามมา กระนั้นก็ตามในเรื่องนี้ถือเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ควรป้องกันไม่ให้เกิดเป็นปัญหาลุกลามไปเรื่อยๆ โดยไม่ได้รับการแก้ไข

ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้ผู้หญิงมุสลิมสามารถทราบถึงบทบาทในสถานภาพต่างๆ ของนางและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ด้วยเหตุนี้หน้าที่ของผู้หญิงมุสลิมคือการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เกิดความศรัทธา และนำมาซึ่งการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม และจะต้องไม่ปฏิบัติแต่เพียงตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องทำหน้าที่ตักเตือนกันมิให้กระทำความชั่ว และเชิญชวนกันให้ประกอบแต่การดีตลอดจนการถ่ายทอดหรือเผยแพร่อิสลาม (ผศ.เสาวนีย์ จิตต์หมวด, หน้า ๖-๒๗)

ช่องว่างระหว่างวัย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทต้นๆ ว่า วิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของบ้านภูมินั้น ยึดติดอยู่กับศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด การประกอบอาชีพเป็นไปในรูปแบบพหุมีพอกิน ไม่พึ่งเฟ้อ ซึ่งเป็นข้อมูลโดยรวมที่ประเมินจากคนส่วนใหญ่

จากการศึกษาโดยการสอบถามและการเฝ้าสังเกต ในส่วนของคนรุ่นใหม่ของสังคมมุสลิมในพื้นที่นั้น ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น สิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนี้ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าของวัตถุ ซึ่งมาควบคู่กับความเจริญทางด้านสื่อ เทคโนโลยี ความสะดวกสบายในการคมนาคม ซึ่งเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคบริโภคนิยม สิ่งของคนรุ่นใหม่แตกต่างจากคนรุ่นก่อนๆ นั้น สามารถจำแนกได้หลายประการด้วยกัน และเพื่อให้เห็นความชัดเจนยิ่งขึ้นถึงความแตกต่าง จึงได้ทำการเปรียบเทียบคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านภูมิกับพื้นที่อื่นๆ ในละแวกใกล้เคียงไว้ดังนี้

คนรุ่นเดิม (อายุประมาณ ๓๐ ปีขึ้นไป) คนรุ่นเดิมที่มีศาสนาอิสลามในการดำรงชีวิตก็จะยึดเอาคำสอนที่ได้ร่ำเรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในศาสนาอิสลามมนุษย์ทุกคนมาจากพระเจ้าและจะกลับไปสู่พระองค์ เพราะฉะนั้นคนเหล่านี้ก็จะมุ่งมั่นในการทำมาหากิน ด้วยหวังที่จะได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้าในโลกหน้า การดำรงชีวิตเป็นแบบพหุมีพอกิน อาจมีความต้องการในด้านวัตถุบ้าง เช่น การอยากได้รถใหม่ โทรศัพท์มือถือ หรือของใช้ใหม่ๆ แต่โดยภาพรวมก็ยังคงอยู่ในกรอบของศาสนาอย่างเคร่งครัด

คนรุ่นใหม่ (หมู่บ้านภูมิก) นายหะยีมุฮัมมัด ตอเฮ ผู้ใหญ่บ้านบ้านภูมิก กล่าวว่า

“คนรุ่นนี้มีการศึกษาด้านสามัญและสายอาชีพเพิ่มขึ้น แม้กระทั่งในกลุ่มสตรี มีจำนวนสตรีที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากคิดเป็นเปอร์เซ็นต์แล้วจะมากกว่าผู้ชายด้วยซ้ำไป คือ ประมาณ ๗๐% และที่น่าแปลกใจก็คือ ส่วนใหญ่เป็นบรรดาบุตรหลานของครูผู้สอนในปอเนาะภูมิก แต่ทั้งนี้ในด้านศาสนาก็ไม่ได้ละทิ้งแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เรียนจบมัธยมปลายจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่มีอยู่ในพื้นที่ และบางคนยังหาเวลาว่างมาศึกษาความรู้และร่วมกิจกรรมของปอเนาะอยู่ด้วย”

สาเหตุที่ผู้หญิงบ้านภูมิกมีการศึกษาด้านสามัญเพิ่มมากกว่าในอดีต เป็นเพราะการเดินทางการคมนาคมที่สะดวกและปลอดภัยมากขึ้น ในอดีตการเดินทางไปเล่าเรียนในตัวจังหวัดค่อนข้างยากลำบาก ระหว่างทางก็ยังไม่ค่อยมีชุมชนและบ้านเรือนมากเท่าใดนัก โดยปลูกห่างๆ กัน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ผู้ปกครองของผู้หญิงจึงเกิดความเป็นห่วงเกรงว่าจะเกิดเหตุร้ายระหว่างทาง อีกทั้งผู้หญิงเมื่อแต่งงานแล้วจะมีหน้าที่เป็นแม่บ้าน ความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาจึงไม่ได้นำไปใช้ จึงไม่ได้ส่งลูกสาวให้เข้าเรียนสามัญ แต่ในปัจจุบันทัศนคติในเรื่องนี้ได้เปลี่ยนแปลงไป ผู้ปกครองส่วนใหญ่คิดว่าแม้ลูก

สาวเมื่อแต่งงานแล้วไม่ได้นำความรู้ไปประกอบอาชีพ แต่การเรียนรู้ก็สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ อีกทั้งการเรียนสายสามัญยังกลายเป็นค่านิยมของคนทั่วไป เพราะอย่างน้อยการส่งลูกให้เรียนจบสูงๆ ได้แสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าผู้ปกครองมีความคิดที่กว้างไกลและตั้งใจที่จะให้ลูกได้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว หลักการของอิสลามได้สนับสนุนให้ทุกคนทำตัวทันสมัย ทันข่าว ทันเหตุการณ์ สิ่งใดก็ตามที่เป็นการพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญาและ ความเป็นอยู่เป็นเพื่อนมิตีทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราจะพัฒนาตนเองอย่างไร

ในด้านอื่นๆ นั้น คนรุ่นนี้มีความสนใจด้านกีฬาเหมือนวัยรุ่นทั่วไป (โดยในหมู่บ้านไม่มี สนามฟุตบอล เด็กวัยรุ่นมักไปเล่นบอลตามท้องนา หรือพื้นที่ว่างของชาวบ้าน) มีความสนใจด้านการเมืองน้อย แต่มีความเคร่งครัดด้านศาสนามากกว่าวัยรุ่นในพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากมีผู้ปกครอง คอยชี้แนะ ได้สวมหมวกได้ปฏิบัติศาสนกิจตามผู้ปกครองมาตั้งแต่เล็กๆ อาจมีบ้างที่ชื่นชอบการแข่งขันกีฬาที่มีการถ่ายทอดสดตามร้านน้ำชา (ซึ่งต้องออกไปดูนอกหมู่บ้าน ในตัวอำเภอ เนื่องจาก ไม่มีร้านน้ำชาประเภทนี้ในหมู่บ้าน) แต่ก็ไม่ได้เป็นการมั่วสุมและออกนอกขอบเขตที่ศาสนา กำหนดไว้

แต่จุดด้อยของคนรุ่นนี้คือ ไม่มีความสนใจทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งครอบครัวบางคนก็มี สวนมีไร่น้อยได้สนใจที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น โดยมุ่งด้านการหาเงินเดือนเป็นสำคัญ

คนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านข้างเคียง คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยเรียนสูงทั้งสามัญและศาสนา ส่วนมากจะจบแค่ชั้นประถมหรือหยุดเรียนในขณะที่ยังศึกษาชั้นมัธยมต้น แล้วออกมาประกอบ อาชีพรับจ้าง ช่วยที่บ้านทำเกษตรกรรมหรือการประมง บางส่วนก็ออกไปทำงานรับจ้างที่ประเทศ มาเลเซีย

“วัยรุ่นส่วนใหญ่มักรวมกลุ่มกันที่สนามฟุตบอล ร้านน้ำชา ยิ่งร้านที่มีการถ่ายทอดกีฬา โดยเฉพาะ ปัจจุบันแทบทุกหมู่บ้านจะมีร้านน้ำชาที่ติดตั้งสัญญาณถ่ายทอดจากยูบีซี ซึ่งร้านเหล่านี้มักจะเป็นที่รวมกลุ่มของวัยรุ่น แต่ในทางตรงกันข้ามจำนวนวัยรุ่นที่เข้า มัสยิดกลับมีน้อยมาก โดยเป็นอย่างนี้เกือบทุกหมู่บ้าน”

(อาจารย์มุหัมมัด อาดำ)

ซึ่งสภาพปัญหาของวัยรุ่นถือว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกภาคของประเทศ ไม่ใช่เกิดขึ้น เฉพาะพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น แต่พื้นที่นี้ไม่มีปัญหาทะเลาะวิวาท ยกพวกตีกัน

จากการสอบถามวัยรุ่นคนหนึ่งหมู่บ้านใกล้เคียง ได้ข้อมูลว่า พฤติกรรมการรวมกลุ่มกัน ที่ร้านน้ำชานั้น สำหรับตนเองแล้วถือเป็นสิ่งที่ต้องกระทำทุกคืน คืนไหนไม่ไปรู้สึกเหมือนจะนอนไม่ หลับ ทั้งๆ ที่บางคืนก็ไม่มีถ่ายทอดฟุตบอลแต่อย่างใด และเมื่อกลับมาบ้านก็มักเป็นเวลาตีกี ดินเที่ยงคืน ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะตื่นขึ้นมาปฏิบัติศาสนกิจในช่วงรุ่งอรุณ (ซุบฮิ)

กรณีเหตุการณ์ความไม่สงบที่มีสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี ซึ่งวัยรุ่นจำนวนหนึ่งที่หลงผิดตกเป็นเหยื่อของการชักจูงจากคนบางกลุ่มซึ่งบิดเบือนหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม นั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งของกลุ่มวัยรุ่นที่เข้าใจศาสนาอย่างผิดๆ ผลลัพธ์ก็คือ ถูกชักจูงจากกลุ่มผู้ไม่หวังดีได้ง่าย หากเราคิดในแง่กลับกัน สำหรับคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาทางศาสนาที่ถูกต้อง เมื่อถูกชักจูงเพื่อก่อเหตุดังกล่าว ย่อมเป็นไปได้ยากที่ผู้ซึ่งผ่านการเรียนศาสนาตามแนวทางที่ถูกต้องจะคล้อยตาม ดังนั้นเหตุการณ์นี้จึงไม่ได้เกิดขึ้นจากความเชื่อทางศาสนาที่เปลี่ยนไป เพราะคนส่วนใหญ่โดยรวมไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นที่เคร่งครัดในศาสนาต่างก็ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดและการปฏิบัติของกลุ่มผู้ไม่หวังดี แต่เกิดจากการเข้าใจศาสนาอย่างผิดๆ ถูกๆ และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ถึงผลเสียที่จะตามมา

จากสภาพโดยรวมแล้ว บ้านกูมีมีการเปลี่ยนแปลงในด้านลบที่นับได้น้อยเมื่อเทียบกับสังคมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโลกาภิวัตน์ การเสื่อมของสังคม ศาสนา ซึ่งหากเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ แล้วนับว่าเป็นเรื่องที่น่าแปลกเป็นอย่างยิ่ง สาเหตุที่ทำให้บ้านกูมียังคงสภาพความเป็นสังคมของวัฒนธรรมอิสลามอยู่ได้โดยไม่สั่นคลอน คือ บ้านกูมีไม่มีคาราโอเกะ ไม่มีร้านน้ำชาที่เปิดตอนกลางวัน ไม่มีร้านที่ทำการถ่ายทอดสดกีฬาต่างประเทศ ไม่มีสถานบริการกลางคืน หรือแหล่งอบายมุขต่างๆ ที่เป็นปัจจัยที่จะจุดให้จริยธรรมของสังคมต่ำลง แต่บ้านกูมีมีมัสยิด มีแบบอย่างของผู้ใหญ่ที่ดีให้คนรุ่นใหม่ได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญเป็นที่ตั้งของปอเนาะกูมีอันเป็นสถาบันสำคัญที่ปลูกฝังและชี้แนะแนวทางให้ชาวบ้านได้ปฏิบัติตามหลักการของศาสนาเพื่อที่จะได้เป็นมุสลิมที่มีความศรัทธาโดยสมบูรณ์

ปอเนาะกูมีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย

ด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนานนับร้อยปีของปอเนาะกูมีจนถึงปัจจุบัน ปอเนาะกูมีมีลักษณะเด่นซึ่งเป็นที่รู้จักกันในการเรียนการสอนของอิสลามทั้งในภาคใต้ และภาคอื่นๆ คือการได้รักษาแบบอย่างดั้งเดิมของปอเนาะไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านหลักสูตรการเรียนการสอน วิถีความเป็นอยู่ของโต๊ะครูและลูกศิษย์ตลอดถึงชุมชนโดยรอบ แม้ว่าอาจจะมีสิ่งแปลกใหม่ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดต่างๆ บ้างตามยุคสมัยและสถานการณ์ แต่ก็สามารถรักษาคุณค่าและจิตวิญญาณเดิมของปอเนาะไว้ได้เป็นอย่างดี

ในยุคสมัยที่เกิดเหตุความรุนแรงของพื้นที่ชายแดนใต้แต่ละครั้ง สถาบันปอเนาะย่อมจะถูกจับตามองเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นที่ยอมรับของชุมชนค่อนข้างสูง หากโต๊ะครูท่านใดมีชื่อเสียงและมีลูกศิษย์มากก็อาจถูกเข้าใจผิด ปอเนาะกูมีถือว่าเป็นปอเนาะที่ได้รับการยอมรับอย่างมากมาตั้งแต่อดีตจึงได้รับผลกระทบดังกล่าวนั้นด้วย ในยุคที่ผู้นำศาสนา และผู้นำมุสลิมถูกจับในข้อหาก่อการร้ายและแบ่งแยกดินแดน ปอเนาะหลายแห่งถูกสั่งปิดดำเนินการจากราชการ

แต่พอเนาะภูมิกลับรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ดังกล่าวมาได้ เพราะอุดมการณ์ที่ชัดเจนในการก่อเกิด ปอเนาะที่ว่า “เราเรียนเพื่อสร้างปอเนาะ และเราสร้างปอเนาะเพื่อเป็นสถานที่ถ่ายทอดหลักการ ศาสนา”

ความพยายามของรัฐบาลหลายสมัยที่ผ่านมา ต้องการยกระดับประเทศไทยให้ทัดเทียม กับกระแสของโลก และได้้นำแบบอย่างที่เราเข้าใจว่าเป็นพฤติกรรมที่พัฒนาแล้วมาทดแทนกับ สังคมไทยดั้งเดิม กระแสนี้ได้แทรกซึมในทุกระดับอย่างรวดเร็ว ปอเนาะนับว่าเป็นสถานที่หนึ่ง ที่ นับว่าล่อแหลม ต่อปรากฏการณ์เหล่านั้น เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนอ่อนไหวต่อสิ่ง กระทบ อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาลักขโมย และอื่นๆ ที่กำลังจะตามมา

แม้ปอเนาะจะเป็นเกราะป้องกันสิ่งเลวร้ายได้ระดับหนึ่ง แต่ยังมีกลุ่มเยาวชนและคนมุสลิม อีกมากที่ไม่ได้เข้ามาสัมผัสและยึดถือปอเนาะเป็นที่ขัดเกลาจิตใจ อย่างไรก็ตามหากไม่มีการ คิดค้นกระบวนการแก้ปัญหาที่ดีได้ ปัญหานี้อาจแผ่ขยาย แทรกซึมได้มากขึ้น และอาจต้องใช้ กระบวนการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนขึ้นก็เป็นได้

การปรับตัวของปอเนาะภูมิ

ปอเนาะภูมิในวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตไม่น้อย อาทิเช่น ถนนหนทาง จากที่เมื่อ ๒๕ ปีที่แล้ว ถนนเส้นทางจากตัวอำเภอมาสู่ปอเนาะเป็นถนนทราย ต่อมาทาง รพช.ได้ปรับปรุงเป็น ถนนลูกรัง และเมื่อ ๔-๕ ปีที่แล้ว (พ.ศ. ๒๕๕๐) ได้เปลี่ยนเป็นถนนลาดยาง สมัยที่ยังเป็นถนน ทราย ถนนสายนี้แทบจะไม่มีรถผ่าน เพราะเป็นเส้นทางตัน แต่ ณ วันนี้ถนนสายนี้ได้กลายเป็น ถนนสายโทเส้นหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคนในอำเภอยะหริ่ง โดยเฉพาะเป็นทางลัดเพื่อไปจังหวัด ยะลา โดยไม่ต้องตามเส้นทางเข้าตัวจังหวัด ซึ่งสามารถลดระยะทางได้เกือบ ๑๐ กว่ากิโลเมตร ปอเนาะของเด็กนักเรียนที่เคยเป๊ะที่สงบเงียบกลับกลายเป็นที่ซึ่งมีรถราและเสียงรถที่วิ่งผ่านไปมา อย่างเร็ว ปัญหาที่มีอยู่คือปอเนาะของนักเรียนที่ติดอยู่กับถนน ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราต้องย้ายไป หาทำเลที่ดี เหมาะสมกว่านี้

ระบบการเรียนการสอน ยุคของโต๊ะครูคนแรกและคนที่สองช่วงแรก (๒๕๐๐-๒๕๒๕) ยัง ไม่มีการสอนเป็นชั้นเรียน แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ก็เริ่มมีการเปิดการสอนเป็นระบบชั้น ตั้งแต่ชั้น อีศลามศึกษาปีที่ ๑-๔ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ในยุคของอาจารย์มุหัมมัด (โต๊ะครูคนที่๓) ก็มี เปิดการสอน กศน. แก่นักเรียนและประชาชนที่สนใจ แต่สิ่งหนึ่งที่กำลังเป็นอุปสรรคสำหรับการ เรียน กศน. ในปอเนาะในอนาคต คือการที่ทางภาครัฐได้ออกระเบียบและเงื่อนไขใหม่ที่กำหนดให้ผู้ ที่ต้องการเรียน กศน. ต้องมีอายุ ๑๖ ปีขึ้นไป ทำให้เด็กที่ยังมีอายุไม่ถึง ๑๖ ปี ที่จะศึกษาใน ปอเนาะต้องเรียนสามัญจบการศึกษาภาคบังคับเสียก่อน ในขณะที่เดียวกันถ้าจะรอให้เด็กเรียนจบ ภาคบังคับเสียก่อน ผู้ปกครองบางคนก็ไม่สบายใจที่จะให้บุตรหลานของตัวเอง โดยเฉพาะสตรี เรียนในโรงเรียนสามัญของรัฐที่มักจะหย่อนยานในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม

ปอเนาะกับสถานการณ์ปัจจุบัน

อาจารย์มุหัมมัด อาดำ กล่าวว่า "หลังเหตุการณ์ความไม่สงบที่มีมัสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี ปอเนาะได้มีส่วนร่วมกับทางราชการในการปรับทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อรัฐ ด้วยการเป็นวิทยากรประจำอำเภอ ทำหน้าที่ออกไปบรรยายตามมัสยิดต่างๆ ในส่วนของการเรียนการสอนนั้นยังคงดำเนินไปตามปกติโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง"

มุมมองภายนอกต่อปอเนาะ กล่าวโดยภาพรวมแล้ว หลังจากที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น และมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปอเนาะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการดังกล่าวอยู่ในบางเหตุการณ์ ทำให้คนทั่วไปมองว่าปอเนาะเป็นสถาบันหนึ่งที่มีปัญหา ซึ่งเป็นความคิดที่เป็นไปในลักษณะเหมารวม ทั้งที่ในความเป็นจริงนั้นเป็นเพียงส่วนน้อย และกระทำการโดยคนบางกลุ่ม โดยที่ผู้บริหารและผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินกิจการของปอเนาะไม่ได้รับรู้และให้การส่งเสริมแต่อย่างใด

โดยเฉพาะสื่อในปัจจุบันด้วยแล้วถือว่ามีอิทธิพลสำคัญในการชักจูงให้คนทั่วไปมีทัศนคติในแง่ลบได้โดยง่าย ดังจะเห็นได้จากการพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ที่เขียนว่า "ผวาถูกถูกบันหัว ย้ายหนีปอเนาะ" ตรงส่วนนี้หากอ่านด้วยทัศนคติที่เป็นลบ อาจทำให้คิดได้ว่า ปอเนาะโดยรวมปลุกปั่นให้ผู้เรียนมีความคิดแบ่งแยกดินแดนหรือก่อความไม่สงบ ทั้งที่ความเป็นจริงอย่างที่ได้อธิบายไว้แล้วข้างต้นว่าเป็นการกระทำของคนเพียงกลุ่มหนึ่งที่มีความคิดแตกแยกออกจากแนวทางที่ถูกต้องของศาสนาอิสลามเท่านั้น

ปอเนาะเปรียบเสมือนสังคมเล็กๆ สังคมหนึ่ง ในจำนวนผู้ที่เข้ามาทำการศึกษาในปอเนาะนั้น ประกอบไปด้วยคนดีที่มุ่งเฝ้าหาความรู้ทางศาสนาเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน และอาจมีคนไม่ดีปะปนอยู่ด้วยส่วนหนึ่ง ปอเนาะเป็นโรงงานที่ทำการฟอกคนให้เป็นคนดี แต่ก็เชื่อว่าจะสามารถเป็นคนดีและสะอาดได้ทุกคน ดังนั้นการที่คนบางกลุ่มกระทำการขัดกับอุดมการณ์ของปอเนาะ จึงไม่ควรเหมารวมว่าปอเนาะนั้นๆ หรือทุกแห่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนการก่อความไม่สงบ

อีกประเด็นหนึ่งที่เกิดความผิดพลาดอยู่บ่อยครั้งได้แก่ เมื่อมีการพูดถึงนโยบายหรืองบประมาณการสนับสนุน มักแยกอย่างเด่นชัดเสมอระหว่างปอเนาะดั้งเดิมกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีการสอนสามัญ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้น มักใช้คำว่า "ปอเนาะ" เหมารวมไปทั้งสองประเภท ทั้งๆ ที่ความเป็นจริงนั้นสถาบันที่มีปัญหาจากผู้กระทำผิดนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีการสอนศาสนาควบคู่กับสามัญ

ในส่วนของคุณว่า "โต๊ะครู" เช่นเดียวกัน มีการเสนอข่าวที่สร้างความสับสนอยู่บ่อยครั้ง เช่นการเขียนข่าวว่า "โต๊ะครูยิงตำรวจ" ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้กระทำผิดไม่ใช่โต๊ะครู แต่เป็นเพียงครูผู้สอนศาสนารายวิชาเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องด้วยความไม่เข้าใจถึงความหมายของคุณว่า "โต๊ะครู" นั้นเอง

จากข้อมูลของอาจารย์มุหัมมัด อาดำ กล่าวว่า "จากที่เคยสนทนากับหน่วยเฉพาะกิจทหาร ผู้บังคับบัญชาบางท่านที่เข้ามารักษาการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนมาจากภาคกลาง ท่านเข้าใจว่าครูสอนศาสนาทุกคนคือโตะครู ซึ่งความจริงแล้ว โตะครู คือ ผู้มีตำแหน่งเป็นผู้จัดการและเจ้าของโรงเรียนสอนศาสนา เทียบเท่ากับผู้อำนวยการหรือครูใหญ่ในโรงเรียนสามัญทั่วไป"

และจากการรวบรวมข้อมูลจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา ยังไม่มีโตะครูคนไหนที่ตกเป็นผู้ต้องหาในการก่อความไม่สงบเลย โดยผู้ที่ถูกจับกุมเป็นเพียงครูผู้สอนเท่านั้น

การดำรงอยู่ของปอเนาะภูมิท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบ

ท่ามกลางสถานการณ์ของ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบัน เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ปอเนาะต่างๆ ต้องปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่และความเข้าใจอันดีกับทางภาครัฐ ปอเนาะหลายแห่งได้มีการจดทะเบียนเป็นสถาบันสอนศาสนาที่ถูกตั้ง โดยปัจจุบันมีสถาบันปอเนาะจดทะเบียนแล้วทั้งสิ้น ๒๑๔ โรง (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๗)

ในช่วงเวลาที่กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่กับสถาบันปอเนาะต่างๆ นั้น ปอเนาะภูมิถือว่าได้รับผลกระทบน้อยมาก แต่ไม่ใช่เพียงเท่านั้น ปอเนาะภูมิยังเป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับสถาบันปอเนาะมาโดยตลอด สิ่งนี้ทำให้ทางปอเนาะมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น ปัจจัยที่ส่งให้ปอเนาะภูมิสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

ภาพพจน์ที่ดีของปอเนาะ

ทัศนคติจากทางรัฐที่มีต่อปอเนาะภูมิอยู่ในด้านบวกมาโดยตลอด เนื่องด้วยนโยบายและแนวปฏิบัติของทางปอเนาะนั้น มีการปฏิสัมพันธ์กับทางภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ ให้ความร่วมมือกับทางราชการด้วยดีมาโดยตลอด เนื่องจากสิ่งที่กล่าวมานี้ไม่ถือว่าเป็นการขัดกับหลักศาสนา และยังส่งผลดีทำให้ปอเนาะเองสามารถดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาได้อย่างคล่องตัว

ทั้งนี้ทัศนคติที่ดีจากทางภาครัฐที่มีต่อปอเนาะภูมินั้น มิได้เพิ่งเกิดขึ้นในยุคหลังๆ แต่เกิดจากการสั่งสมความดีงามมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ก่อตั้งปอเนาะ โดยมีได้มีจุดต่างพร้อยใดๆ ให้เกิดปัญหากับทางภาครัฐ เพราะทางปอเนาะใช้หลักเหตุและผล การเสนอข้อคิดเห็นโดยสันติวิธี

การติดต่อสัมพันธ์กับทางภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ

"ปอเนาะแบบดั้งเดิมโดยส่วนมากแล้วมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างน้อยกับทางภาครัฐ อาจด้วยเหตุผลทางด้านภาษาและการสื่อสาร ความเป็นสันโดษของสถาบันปอเนาะเอง ประกอบกับความอ่อนล้าของภาคราชการในการลงพื้นที่เพื่อเข้าไปคลุกคลีกับภาคประชาชน ทำให้สถาบันปอเนาะอื่นๆ ห่างเหินกับทางภาครัฐ" (อาจารย์มุหัมมัด อาดำ)

ส่วนปอเนาะภูมินั้นมีความสัมพันธ์ที่ดีกับทางภาครัฐ ทั้งนี้เพราะเจ้าของปอเนาะได้มีการติดต่อสัมพันธ์และร่วมกิจกรรมกับทางราชการอย่างต่อเนื่อง ด้วยที่มีพื้นฐานทางด้านภาษาที่ดี และเล็งเห็นว่าการมีกิจกรรมร่วมกับทางภาครัฐ และองค์กรต่างๆ อย่างสม่ำเสมอเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ทั้งยังมีประโยชน์อีกมากมายหลายด้าน เช่น การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของโต๊ะครู และเป็นการเพิ่มทัศนคติที่ดีของทางภาครัฐต่อปอเนาะภูมินี้ เป็นต้น

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดหลังจากเหตุการณ์ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ คือ ความถี่ในการติดต่อ พบปะ หรือร่วมแสดงความคิดเห็นกับทางภาครัฐและเอกชนมีมากขึ้น บางครั้งทางปอเนาะภูมินี้เองได้รับการติดต่อจากหน่วยงานราชการและเอกชน รวมถึงผู้สื่อข่าวในการขอข้อมูลและการขอให้เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างปอเนาะกับภาครัฐมากยิ่งขึ้น

บทบาทและหน้าที่ของโต๊ะครูปอเนาะภูมินี้

นำคณะโต๊ะครูเข้าพบแม่ทัพภาคที่ ๔ พล.ท.พิศาล วัฒนวงษ์คีรี เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดี ณ ค่ายอิงคยุทธบริหาร วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ทำหน้าที่ต้อนรับท่านจุฬาราชมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พล.อ.เอกเชษฐา ฐานะจาโร แม่ทัพภาคที่ ๔ และคณะ ช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่ปอเนาะดาลอ ในโครงการเยี่ยมเยียนผู้นำศาสนา ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ร่วมสัมมนาปอเนาะทั่วประเทศ ณ ค่ายลูกเสืออิมกุล จังหวัดสระบุรี วันที่ ๒๑-๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ซึ่งปอเนาะทำหน้าที่ประสานงานกับทางชมรมปอเนาะ เชิญโต๊ะครูปอเนาะต่างๆ ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าร่วมการประชุม

ร่วมกับสถานีตำรวจภูธร อำเภอยะหริ่ง จัดอบรมนักเรียนและพี่น้องประชาชนในบริเวณปอเนาะภูมินี้ เกี่ยวกับกฎหมายทั่วไปและกฎจราจร วันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

การเข้าร่วมประชุม เสนอข้อคิดแก้ไขปัญหาตามโอกาสต่างๆ

- เข้าร่วมสัมมนาหารือในหัวข้อ “แนวทางแก้ปัญหาชายแดนใต้” ซึ่งจัดโดยนายแพทย์ประเวศน์ วะสี ที่กรุงเทพมหานคร ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖-๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ และครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

- เข้ารับการอบรมโครงการอบรมวิทยากรปฏิบัติการประสานสัมพันธ์มวลชน จังหวัดชายแดนภาคใต้ วันที่ ๗-๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่โรงแรมช้างลิ จังหวัดยะลา จัดโดยกรมการปกครอง

- เข้าร่วมรับฟังการบรรยายสรุปการทำงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๔-๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งชี้ให้เห็นว่าปอเนาะภูมิอยู่ในสถานะที่จะดำรงอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างมั่นคง ด้วยการติดตามข่าวสารความเป็นไป ร่วมมือและประสานงานกับทุกๆ หน่วยงานที่มีโอกาส

การแก้ปัญหา

ในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในส่วนของการศึกษานั้น มีการประชุมเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาหลายครั้งด้วยกัน ล่าสุดได้มีการประชุมระดมความคิดเห็นเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ณ โรงแรม ขางลี จังหวัดยะลา วันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ผู้วิจัยเห็นว่าผลสรุปที่ได้จากการประชุมเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาก็ จึงได้นำมาเสนอไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผลสรุปในการประชุมมีข้อเสนอใน ๕ ประเด็นหลักคือ

๑. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
 ๒. ส่งเสริมการศึกษาศาสนาอิสลามทั้งระบบ
 ๓. การพัฒนาอาชีพและการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ให้ กศน. เป็นตัวกลางในการสร้างเครือข่ายระหว่างรัฐกับประชาชน และจัดอบรมอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่
 ๔. การพัฒนาโรงเรียนปอเนาะในฝัน ระยะ ๓ ปี ระยะแรกจะมีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ๓๙ แห่ง และสถาบันศึกษาปอเนาะ ๑ แห่งเข้าร่วม โดยรัฐจะสนับสนุนงบประมาณในปีแรกโรงเรียนละ ๑ ล้านบาท รวมทั้งหมด ๔๐ ล้านบาท
 ๕. การพัฒนาอุดมศึกษา ให้เร่งจัดตั้งมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นเอกเทศ เพื่อเป็นศูนย์ความรู้ด้านการศึกษาศาสนาอิสลามในภูมิภาค นอกจากนี้ยังเสนอให้ตั้งศูนย์ส่งเสริมการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น เพื่อดูแลการจัดการศึกษาทั้งระบบ โดยให้สังกัดกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.)
- นอกเหนือจากแนวทางที่ยกมาแล้วนั้น ทางผู้วิจัยใครขอเสนอแนวทางเพิ่มเติมคือ ลดเงื่อนไขต่างๆ ทางสังคม เช่น การกำจัดอบายมุขที่มีอยู่อย่างแพร่หลายตามชุมชน ไม่ว่าจะเป็น คาราโอเกะ ห้องอาหาร ที่น่าสังเกตคือ ผู้เปิดกิจการเป็นคนต่างถิ่น แต่คนเข้าใช้บริการส่วนหนึ่งเป็นคนมุสลิมในพื้นที่ซึ่งไม่ได้รับการศึกษาในด้านศาสนา หรือมีความหย่อนยานในหลักการศรัทธา โดยให้นโยบายที่ทำให้พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ปลอดอบายมุข ทั้งนี้เนื่องด้วย ๘๕% ของคนในพื้นที่เป็นชาวไทยมุสลิม และอบายมุขที่กล่าวมานั้นก็ขัดกับหลักการของศาสนาทุกศาสนา

การให้การศึกษาที่ถูกต้องตามหลักการอิสลามแก่เยาวชน เป็นที่ทราบโดยทั่วกันแล้วว่า ผู้ที่ก่อเหตุการณ์ไม่สงบนั้นคือผู้หลงผิดซึ่งได้รับการชักจูงโดยคนกลุ่มหนึ่งที่ใช้นักคำสอนศาสนา

บิดเบือนกล่าวอ้าง การสนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษาตามแนวทางที่ถูกต่อนั้นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่จะคลี่คลายปัญหานี้ได้

การสร้างอาชีพ จัดความยากจน เป็นที่ทราบกันโดยทั่วกันแล้วว่าพี่น้องที่มีจำนวนไม่น้อยที่ต้องเดินทางไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ทั้งๆ ที่เมื่อ ๔๐ ปีก่อน คนมาเลเซียมักมารับจ้างตัดยางที่นี่ จึงเป็นหน้าที่ของทางราชการที่ต้องจัดหาอาชีพให้กับชาวบ้านในพื้นที่ โดยไม่ต้องเดินทางไปทำงานที่อื่น ซึ่งจะส่งผลดีทางด้านสังคม เศรษฐกิจ แก่ประเทศไทยเอง

การเปลี่ยนแปลงของปอเนาะภูมิหลังเหตุการณ์วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

หลังเหตุการณ์ที่มัสยิดกรือเซะในวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายของทางภาครัฐที่มีต่อสถาบันปอเนาะเป็นอย่างยิ่ง ปอเนาะต่างๆ ถูกเพ่งเล็งว่าจะเป็นแหล่งของลุม ให้ที่พักพิงแก่ผู้ก่อความไม่สงบ และสั่งสอนหลักการศาสนาในแนวทางที่บิดเบือน จากนั้นมีนโยบายให้ทุกปอเนาะทำการจดทะเบียนเป็นสถานศึกษาที่ถูกต้อ ซึ่งสถานศึกษาปอเนาะต่างๆ ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการจดทะเบียน

ทางรัฐเองก็ไม่ได้มองว่าปอเนาะทั้งหมดหรือส่วนใหญ่สั่งสอนให้มีการก่อความไม่สงบในพื้นที่ เพียงแต่มองว่ามีส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เข้าร่วมกันเป็นขบวนการ ซึ่งก็ไม่ได้มีการยอมรับและเห็นด้วยจากมุสลิมในพื้นที่ เพราะเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักศาสนา ดังเช่นที่ พล.ท.พิศาล วัฒนวงษ์ศิริ แม่ทัพภาคที่ ๔ ได้กล่าวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา ซึ่งมีครูถูกจับได้ว่า “ทุกศาสนาสอนให้เป็นคนดี ครูและนักเรียนที่หลงผิดเพียงหยิบมือเดียวคงไม่ทำให้ครูและนักเรียนอีกกว่า ๗,๐๐๐ คนเสียไปด้วย และถือว่าคนที่ก่อเหตุเป็นเพียงผู้หลงผิดและไม่หวังดีต่อประเทศชาติเท่านั้น สักวันหนึ่งบุคคลเหล่านี้จะกลับมาเป็นคนดี มาช่วยกันพัฒนาประเทศชาติต่อไป”

ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข และยกระดับพื้นฐานความเป็นอยู่ของประชาชน

หลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบนั้น รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อสร้างสังคมสันติสุข และยกระดับพื้นฐานความเป็นอยู่ของประชาชนขึ้น มีการส่งเสริมสถาบันศึกษาปอเนาะให้เป็นสถาบันที่ถูกต้อตามกฎหมาย มีการสอนตามหลักศาสนาอิสลามที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมอิสลาม และความต้องการของชุมชนอย่างเหมาะสม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต ๑) หนึ่งในนโยบายที่ได้มีการดำเนินการแล้วนั้น ได้แก่ การจัดทำทะเบียนบุคลากรของสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นรายบุคคล มีรูปถ่ายและประวัติอย่างละเอียด เนื่องด้วยจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา มีการแอบอ้างของบุคคลบางกลุ่มว่าเป็นครูสอนศาสนา และใช้สถาบันศึกษาปอเนาะบางแห่งเป็นที่พักพิงอาศัย และกระทำการอันก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยและความมั่นคงต่อชาติ ในส่วนนี้ทางปอเนาะภูมิได้ดำเนินการจัดทำทะเบียนบุคลากรของสถาบันไว้เป็นที่

เรียบร้อยแล้ว เพื่อง่ายต่อการตรวจสอบ และเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจว่าทางปอเนาะเองไม่ได้
นิ่งนอนใจ และจะไม่ยอมให้ผู้ใดใช้ปอเนาะเป็นที่พักพิงเพื่อกระทำการดังกล่าวเป็นอันขาด

สิ่งสำคัญที่ควรมีการดำเนินการควบคู่ไปกับนโยบายที่ดีนั้น คือการปฏิบัติตามนโยบาย
และการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งในด้านงบประมาณและบุคลากร จากการเก็บรวบรวมข้อมูล
พบว่า นโยบายที่มีในภาคใต้ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการตอบสนองในทางปฏิบัติ จากผู้ที่มีหน้าที่
เกี่ยวข้อง อาจจะด้วยปัญหาด้านงบประมาณ และปัญหาด้านบุคลากรที่ทางรัฐไม่ได้จัดมาให้
จึงทำให้พื้นที่ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาในการพัฒนา และลำช้าเป็น
อย่างมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ของประเทศ ข้อเสนอแนะในเรื่องนี้คือ รัฐควรมีการติดตามและ
ประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรรัฐในระดับเข้มข้น ว่ามีการสนองนโยบายมากน้อยเพียงใด

ความเปลี่ยนแปลงของปอเนาะจากยุคสู่ยุค

จำนวนนักเรียนของปอเนาะภูมิในปัจจุบันอาจจะน้อยเมื่อเทียบกับเมื่อประมาณ ๕๐ ปีที่
แล้ว ซึ่งในสมัยโต๊ะครูคนแรกนั้นมีนักเรียนประมาณ ๕๐๐ คน แต่ในปัจจุบันมีเพียง ๑๒๐ คน ทั้งนี้
ด้วยเหตุผลหลายประการ คือ ในอดีตสถาบันปอเนาะใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีน้อยมาก
แทบจะนับจำนวนได้ โดยมีเพียงแค่ ๔-๕ โรงเท่านั้น แต่ในขณะนี้โรงเรียนปอเนาะมีประมาณ ๒๕๐
โรง ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ที่มักจะส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มี
การสอนศาสนาควบคู่กับสามัญ ในขณะที่ปอเนาะภูมิยังคงสอนเฉพาะศาสนาเพียงอย่างเดียว จะ
เห็นได้ว่าแม้แต่ลูกหลานของครูในปอเนาะเองก็ยังไปเรียนที่โรงเรียนเอกชนประเภทดังกล่าว
อาจารย์มูหัมมัด อาดำ) ชื่อเสียงของโต๊ะครูคนแรกและความเป็นสิริมงคล (บารอ กัด) จะสังเกตได้
ว่าท่านเป็นคนที่มียศเสียงโด่งดังมากในด้านวิชาการศาสนา เลื่องลือไปจนถึงประเทศเพื่อนบ้าน
เช่น มาเลเซีย พม่า กัมพูชา จึงทำให้มีผู้คนหลั่งไหลมาขอเป็นลูกศิษย์มากมาย

ผลกระทบของจำนวนนักเรียนต่อการศึกษاپอเนาะแบบดั้งเดิม

คนรุ่นใหม่ส่วนมากในปัจจุบันนิยมที่จะศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
เหตุผลคือ สามารถเรียนทางด้านสามัญควบคู่ไปกับด้านศาสนาได้ เนื่องด้วยการประกอบอาชีพ
รายได้ และค่านิยมในเรื่องวัตถุ มีอิทธิพลอย่างมากในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน การศึกษาด้าน
ศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองความต้องการเหล่านี้ได้ ดังนั้นโรงเรียนเอกชนสอน
ศาสนาอิสลามจึงเป็นทางเลือกแรกๆ ที่วัยรุ่นหนุ่มสาวในหมู่บ้านให้ความสนใจ ดังจะเห็นได้จากที่
ลูกๆ ของครูผู้สอนในปอเนาะภูมิเอง ส่วนใหญ่ก็เรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแทบทั้งสิ้น
และศึกษาจนจบระดับชั้นปริญญาตรีไป ก็หลายคน ส่วนการศึกษาในปอเนาะภูมินั้นถือเป็นส่วน
เสริม คือเรียนในเวลาเย็นจนถึงค่ำ หลังเลิกเรียนโรงเรียนภาคปกติแล้ว แต่ทั้งนี้ศาสนาอิสลามเองก็
ไม่ได้คัดค้านหรือถือว่าการเรียนทางสามัญ การประกอบอาชีพหรือความมั่งคั่งร่ำรวยเป็นสิ่งที่ผิด

แต่ขึ้นอยู่กับว่าคนคนหนึ่งจะมีความต้องการที่จะชวนชวนมากน้อยเพียงไร แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาศาสนาอยู่หน้าเป็นแนวในการดำเนินชีวิตและนำเอาการประกอบอาชีพไว้ดำเนินการตาม

ในปัจจุบันพ่อแม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนทั้งศาสนาและสามัญ ส่งผลให้ปริมาณนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีจำนวนมากขึ้นทุกปี ตรงส่วนนี้เองที่มีผลกระทบต่อจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในปอเนาะแบบดั้งเดิม เพราะปอเนาะดั้งเดิมไม่มีการประชาสัมพันธ์เพื่อรับสมัครนักเรียนเหมือนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ใช้เพียงการเชิญชวนแบบปากต่อปาก หรือจากชื่อเสียงที่สั่งสมมานาน ที่สำคัญ คือการที่ปัจจุบันอาชีพและรายได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตมากกว่าเมื่อก่อน การวัดคุณภาพของคนอยู่ที่สถานะทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ในกลุ่มชาวมุสลิมเองก็ต้องการทั้งสองอย่าง คือ ด้านศาสนาและรายได้ ดังนั้นนี่คือเหตุผลของความนิยมที่มีมากยิ่งขึ้นสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

แนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในปอเนาะ

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของปอเนาะภูมิตามนโยบายรัฐบาลที่ต้องการให้สถาบันปอเนาะมีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนในสถาบัน โดยร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) นั้น

การพยายามให้มีการศึกษาสายสามัญในปอเนาะ มีสาเหตุมาจากเรื่องเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และทางราชการมองว่าการที่ผู้สำเร็จการศึกษาจากปอเนาะไม่มีความรู้พอที่จะประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต ซึ่งจะทำให้ภาพรวมของเศรษฐกิจใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ดี ทางออกที่เหมาะสมนั้น ทางผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดไว้ดังต่อไปนี้

๑. ปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีอุดมการณ์ทางด้านศาสนา จริยธรรม คุณธรรม การเสริมแทรก เพิ่มเติมเรื่องอาชีพ หรือสายสามัญเข้าไป จะทำให้ปอเนาะไม่สามารถดำรงจิตวิญญาณของศาสนาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ หรืออาจดำเนินกิจกรรมการสอนต่อไปได้ และย่อมมีการขาดตกบกพร่อง ดังจะเห็นได้จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นตัวอย่าง และต้องไม่ลืมว่าปอเนาะเองเปรียบได้เช่นเดียวกับวัด ซึ่งเป็นสถานที่หาความรู้และซึมซับกิจกรรมทางด้านศาสนา ด้วยเหตุนี้การปรับเปลี่ยนใดๆในทางนโยบายจะเป็นการทำให้ความเป็นตัวตนปอเนาะต้องสูญเสียไป ซึ่งจะเกิดปัญหาอื่นๆตามมาอีกมาก เช่น เรื่องค่าใช้จ่ายในการเรียนการสอน การกระทบต่อเวลาเรียนศาสนา ความสนใจของผู้เรียนที่อาจลดลง เพราะกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาเรียนปอเนาะ ต้องการเรียนศาสนาเพียงอย่างเดียว เป็นต้น

รัฐต้องไม่มองการศึกษาเป็นเรื่องเศรษฐกิจทั้งหมด ระบบการศึกษาที่มุ่งพัฒนาจริยธรรม บุคคลน่าจะเป็นตัวอย่างที่ดี ควรส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้ โดยไม่พยายามปรับเปลี่ยนธรรมเนียมดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นให้เข้ากับกฎหมาย ซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วกันแล้วว่าการทำเช่นนั้นจะทำให้ระบบสังคม

ของพื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนไปนั้นเสียหาย กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงวัฒนธรรมมีความพยายามที่จะรักษาความเป็นไทยไว้ในหลายๆ ด้าน เช่น ประเพณีสงกรานต์ การทำบุญ การจัดระเบียบสถานบริการ ทั้งนี้เพื่อที่จะรักษาความมีศีลธรรมไว้ ในเมื่อทางภาคใต้ของประเทศไทยมีระบบการศึกษาที่พิสูจน์แล้วว่าสามารถรักษาขนบธรรมเนียม ความเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ได้ ย่อมไม่เป็นการสมควรที่จะปรับเปลี่ยนเพียงเพราะต้องการผลทางด้านเศรษฐกิจ

๒. ในการแก้ปัญหาเรื่องอาชีพนั้้น หากทางราชการต้องการให้ทุกคนมีอาชีพ มีความรู้พอที่จะประกอบอาชีพได้ ควรที่จะหันไปส่งเสริมความรู้ต่างๆ ให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่มากกว่าผู้ที่เรียนปอเนาะ เพราะถึงอย่างไรผู้ที่เรียนจบปอเนาะก็ต้องออกไปประกอบอาชีพในที่สุด และชาวบ้านเองมีความพร้อมมากกว่า ทั้งเรื่องเวลาและสถานที่ หากรัฐมีการส่งเสริมที่เป็นรูปธรรม ย่อมได้รับประโยชน์ในทางตรงมากกว่า ซึ่งอาจเน้นตรงพื้นที่ที่มีสถาบันปอเนาะตั้งอยู่หรือในพื้นที่ที่มีอัตราคนว่างงานสูง

สำหรับโครงการอาหารฮาลาล รัฐควรส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมให้มาก ไม่เพียงแต่การจ้างงาน แต่ยังรวมไปถึงการให้นักลงทุนในพื้นที่ได้มีโอกาสร่วมโครงการลงทุนเท่ากับหรือมากกว่านักลงทุนจากภายนอก เพราะจะเป็นการส่งเสริมศักยภาพของคนในพื้นที่โดยรวมจากโอกาสที่มีอยู่ หากโครงการพัฒนาต่างๆ เกิดการลงทุนเฉพาะนายทุนจากภายนอก คนในพื้นที่เองอาจมีความรู้สึกที่ถูกเอาเปรียบ ซึ่งรัฐเองมักมองว่าประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีศักยภาพไม่เพียงพอที่จะดำเนินการ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐเองที่จะช่วยพัฒนาและยกระดับการแข่งขันของคนในพื้นที่ให้ทัดเทียมกับนักลงทุนจากภายนอก

ในส่วนของการพัฒนาด้านอื่นๆ นั้น ควรใช้แนวทางการพัฒนาที่สามารถดำรงและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทเรียนจากหลากหลายโครงการที่มุ่งพัฒนาโดยเน้นผลทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว มักส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเสียไป ซึ่งส่งผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชาวบ้าน เช่น การทำการประมง แสดงให้เห็นแล้วว่ารัฐไม่มีกระบวนการจัดการในเรื่องผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น

การจัดตั้งชมรมโรงเรียนปอเนาะ อำเภอยะหริ่ง

ณ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ มีสถานศึกษาปอเนาะและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามจำนวน ๑๔ โรง เข้าร่วมในการก่อตั้ง ประกอบไปด้วย

สถาบันศึกษาปอเนาะ (จดทะเบียนใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๗)

๑. ภูมิไชยา	ตำบลยามู
๒. อิชลาฮียะห์	ตำบลราตาปันยัง
๓. อิจริฮาควาฮันฟะฮียะห์	ตำบลราตาปันยัง
๔. อัลมัดรอซะห์ อันนาหรียะห์อัลอิสลามียะห์	ตำบลดาเกาะ

๕. อัลมัศรอซหะห์ อัคดีนียะห์อัลมุสต่อฟิยะห์	ตำบมะนังยง
๖. มะฮาดุลอิสลามียะห์	ตำบลตาสีอาयर
๗. อิมารอตุลกุรอ่าน (ฮาฟิตตาดมณ)	ตำบลปียามุมัง
๘. มูอาฮ์ดัตร์ปียาตุลอิสลามียะห์	ตำบลตาสีอาयर
๙. ดารุลอามาน	ตำบลจะรัง
๑๐. สัตย์สามัคคี	ตำบมะนังยง
๑๑. ดารุลอ์รกออม (บาตูกูนิง)	ตำบมะนังยง
๑๒. อัลสาลมอฟะห์อัลดีนียะห์	ตำบลสาบัน

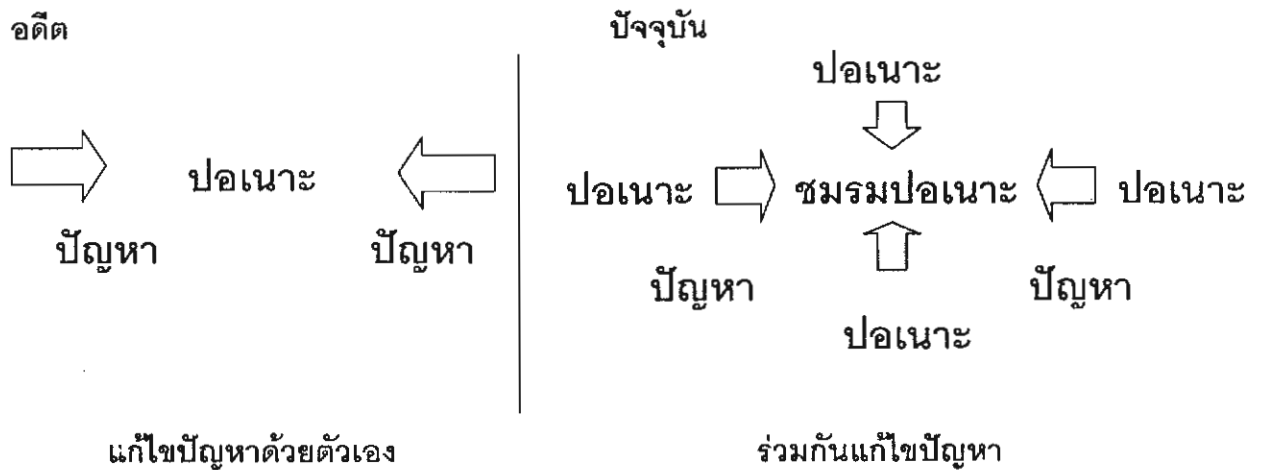
โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม

๑๓. โรงเรียนนุรุลอิสลามภูมิวิทยา	ตำบลยามู
๑๔. โรงเรียนญีฮาดวิทยา	ตำบลตะโละกาโปร์
๑๕. โรงเรียนสมบูรณศาสตร์ (ดาลอ)	ตำบมะนังยง
๑๖. โรงเรียนปอเนาะโต๊ะเก๊ะ	ตำบลตาสีอาयर
๑๗. โรงเรียนปอเนาะดุซงปะแย	ตำบลตอหลัง
๑๘. โรงเรียนมะปริงวิทยา	ตำบลจะรัง

จุดประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อร่วมกันเสนอข้อคิด แก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ปอเนาะในเขตอำเภอยะหริ่งกับทางราชการ สานสัมพันธ์ระหว่างสถาบันปอเนาะในเขตอำเภอ ยะหริ่ง

ประธานชมรม	: อาจารย์หะยีมุหัมมัด อาดำ
รองประธานชมรม	: อาจารย์การิม แวดอเลาะ
เลขาธิการชมรม	: อาจารย์หะยีอับดุลรอเซะ อับดุลรอมนัน

การก่อตั้งชมรมโรงเรียนปอเนาะ อำเภอยะหริ่ง ถือว่าเป็นหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการศึกษาในระบบปอเนาะ จากที่เมื่อก่อนต่างสถาบันต่างก็แก้ปัญหาและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันของตนตามลำพัง แต่หลังจากได้มีการก่อตั้งแล้ว หากมีปัญหาก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อปอเนาะ ทางชมรมจะได้มีการประชุมเพื่อเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา รวมทั้งร่วมกันแก้ปัญหาให้ลุล่วง อีกทั้งยังเป็นการสะดวกในการประสานงานกับทางราชการอีกด้วย

บทวิเคราะห์

การเล่าเรียนของคนไทยในอดีต

ในอดีตสมัยรัชการที่ ๕-๖ การร่ำเรียนศึกษาหาความรู้ไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มใดก็ตามทั้งลูกเจ้าขุนมูลนาย หรือแม้แต่ลูกชาวบ้าน สามารถที่จะเรียนได้เพียงสถานที่เดียว คือ วัด ซึ่งวัดไหนจะมีคนส่งลูกหลานมาเรียนมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของหลวงพ่หลวงตาว่าจะมีชื่อเสียงแค่ไหน การเรียนไม่ได้ระบุจำนวนปี จำนวนชั้นที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เด็กที่จบหรือที่ได้เรียนรู้จากวัดจะเป็นคนที่มีความรู้ มีจริยธรรม มีศีลธรรมและคุณธรรม สามารถออกมาสู่สังคมด้วยความเชื่อมั่นและมั่นใจว่าสามารถเป็นคนดีที่สังคมยอมรับได้ แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป วิถีชีวิตต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสที่ถูกสร้างขึ้นบนแนวคิดของชาวตะวันตกในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด การกินอยู่ การแต่งกายหรือแม้กระทั่งการศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนที่เป็นระบบสมัยใหม่อยู่อย่างต่อเนื่อง จนถึงวันหนึ่งการศึกษาในระบบฝากตัวกับหลวงพ่ที่วัดหมดสิ้นไป พ่อแม่ส่งลูกหลานเข้าสู่โรงเรียนสมัยใหม่ คนที่ไปวัดกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกดูถูกโดยมีคำพูดถึงคนเหล่านั้นว่า "เด็กวัด" ทั้งๆ ที่การเรียนที่วัดครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ยอมรับของคนทุกระดับ เมื่อการเรียนในระบบสามัญเจริญขึ้น การแข่งขันในวิชาการเรียนไม่ว่าจะเป็นคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์, ภาษาต่างประเทศและอื่น ๆ ก็เพิ่มขึ้น แต่สิ่งที่ลดลง ๆ จนเกือบจะไม่มีก็คือวิชาศีลธรรม ศาสนา หรือ เรื่องคุณธรรม จริยธรรม จนในที่สุดสิ่งเหล่านี้ก็สูญหายไปในระยะเวลาไม่ถึง ๑๐๐ ปี

การเรียนรู้พร้อมมีวิถีชีวิตประกอบการเรียนจนถึงเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ที่เคยได้จากการศึกษาจากวัดก็ไม่ต่างอะไรกับการเรียนรู้จาก "ปอเนาะ" นั่นเอง จะต่างกันก็เพียงแต่ว่า ณ วันนี้ ปอเนาะนั้นยังคงอยู่ แต่การเรียนรู้ตามวัดนั้นได้หายไปแล้ว (ไพศาล พรหมยงค์, หน้า ๔๓)

"การศึกษาศาสนาอิสลามไม่ได้ถือว่าชีวิตเป็นจุดมุ่งหมายในตัวของมันเอง ชีวิตบนพื้นโลกเป็นเพียงสะพานที่มนุษย์จะต้องก้าวข้ามไปสู่ชีวิตทางจิตวิญญาณ หลังจากข้ามชีวิตไปแล้ว นี่เป็นความแตกต่างโดยพื้นฐาน ระหว่างการศึกษาศาสนายุคใหม่กับการศึกษาศาสนาอิสลาม การศึกษาศาสนายุคใหม่ถือว่าชีวิตเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสุขในโลกนี้ เป็นจุดมุ่งหมายสุดท้าย ในขณะที่การศึกษาศาสนาอิสลาม ถือว่าชีวิตเป็นเพียงสิ่งที่จะช่วยให้บรรลุความสุขในโลกหน้า ความแตกต่างพื้นฐานในจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายของการศึกษาศาสนายุคใหม่ และการศึกษาศาสนาอิสลามนำไปสู่ความแตกต่างในวิธีการที่จุดมุ่งหมายดังกล่าวจะบรรลุผลสำเร็จ"

(สุเทพ สุนทรภักดิ์, ๒๕๔๗: ๑๗)

"การดำรงอยู่ของสถาบันศาสนาขึ้นอยู่กับการณ์ผู้นำหรือผู้สืบทอด และการสืบทอดนั้นก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้วยเรื่องศาสนาเป็นเรื่องบริสุทธิ์ จากวัจนะของทานนบีมุฮัมมัด(ซอลย) "ผู้รู้เป็นผู้สืบทอดของท่านศาสดา" การสืบทอดด้วยกระบวนการเรียนรู้ก็ต้องเป็นกระบวนการที่บริสุทธิ์ ดังนั้นวิธีการศึกษาแบบปอเนาะจึงเป็นวิธีการที่สำคัญในการดำรงไว้ซึ่งการศึกษาของศาสนาอิสลามในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้"

(อาจารย์มุหัมมัด อาดำ, โต๊ะครูปอเนาะกูมี)

ในสถานการณ์ปัจจุบันในกระแสของยุคโลกาภิวัตน์ที่มนุษย์ส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเรื่องของวัตถุ การคงอยู่ของสถาบันปอเนาะย่อมได้รับผลกระทบ อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ ดังนี้

๑. การทำมาหากินและการดำรงชีพ

ในอดีตการวัดค่าของคนนั้นขึ้นอยู่กับจริยธรรมและคุณธรรม ผู้ที่มีความยึดมั่นในคำสั่งสอนทางศาสนาและประเพณี ปฏิบัติอยู่ในกรอบของศาสนาอย่างเคร่งครัดจะได้รับการยอมรับและชื่นชมจากผู้อื่น แต่ในปัจจุบันการทำมาหากินและการดำรงชีพได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ใครมีความรู้ทางสายสามัญน้อย มีรายได้น้อย แม้จะมีคุณธรรม มีความรู้ศาสนาก็ไม่ถือว่าเป็นคนที่มีคุณภาพเท่าใดนักในทัศนคติของคนส่วนมาก สิ่งนี้ทำให้ทุกคนมุ่งสู่ระบบการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านอาชีพในอนาคตได้ ส่งผลให้นักเรียนที่เรียนปอเนาะมีจำนวนลดลงตามลำดับ

๒. การลดจำนวนลงของผู้รู้

อีกปัญหาหนึ่งก็คือ ในช่วง ๑๐-๑๕ ปีที่ผ่านมา บรรดาโต๊ะครูที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมากได้เสียชีวิตไป อาทิเช่น บาบอแม กูมี (๒๕๓๔) บาบอหะยีอาลี สะก่า (๒๕๓๗) บาบอเดร์สะก่า (๒๕๓๘) โต๊ะครูบาบอเยห์ หนองจิก (๒๕๔๐) บาบอเดร์ บือแนราเมาะห์ (๒๕๔๑) ซึ่งระยะเวลา

๒ ทศวรรษที่ผ่านมา (ค.ศ. ๑๙๙๐-๒๐๐๐) ถือได้ว่าเป็นช่วงแห่งการสูญเสีย อุลามะฮ์ และโต๊ะครู ปอเนาะที่มีความรู้แตกฉานใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เสียชีวิตหลายต่อหลายท่าน

การเสียชีวิตของโต๊ะครูทำให้ปอเนาะหลายแห่งขาดแคลนผู้รู้ที่จะมาสืบทอด หรือได้รับความนิยมน้อยลง เพราะโต๊ะครูคนใหม่ที่มาสืบทอดยังไม่มีที่รู้จักของคนทั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้การศึกษาศาสนาในบางพื้นที่เริ่มซบเซา บางแห่งถึงกับต้องปิดปอเนาะไปเลยทีเดียว

๓. ผู้รู้ที่มีในปัจจุบันแตกต่างจากอดีต

ปัญหาที่คนปอเนาะต้องคิด ถ้าดูจำนวนปอเนาะที่จดทะเบียน ๒๑๔ โรง เราอาจจะดีใจ แต่สิ่งที่น่าคิดคือ สถาบันปอเนาะที่มีคุณภาพเหมือนดังเช่นปอเนาะในอดีตจะมียังคงมีอีกไหม ทั้งนี้ เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่เป็นอุปสรรค แนวนอนความเข้มข้นในเรื่องวิชาการอิสลามก็เป็นปัจจัยหนึ่ง ปอเนาะเป็นจำนวนไม่น้อยที่ได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม จำนวนผู้รู้ก็ย่อมลดน้อยตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะผู้เรียนต้องเรียนที่เดียวสองสาขาก็ย่อมแบ่งความสนใจ

วิชาความรู้ของโต๊ะครูในอดีตนั้น เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของคนมุสลิมใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามีความแตกฉานและลึกซึ้งในวิชาการศาสนาเป็นอย่างยิ่ง แหล่งความรู้อันเป็นต้นแบบของการเล่าเรียนระบบปอเนาะ ของโต๊ะครูในอดีตนั้น อยู่ที่มัสยิดหะรอม เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยจะมีการสอนวิชาต่างๆอยู่รายรอบมัสยิด ใครที่สนใจวิชาไหนหรือตั้งใจที่จะเรียนกับครูคนใด ก็สมัครเป็นลูกศิษย์เพื่อเรียนได้ และส่วนใหญ่ก็ใช้เวลาเล่าเรียนในระดับสูงไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี บ้างก็ ๒๐ ปี เมื่อกลับมาประเทศและเปิดปอเนาะ ก็เป็นโต๊ะครูที่มีความรู้ทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง หากแต่ในปัจจุบัน ทางการศึกษาอาระเบียมีความเข้มงวดในการเข้าออกประเทศเป็นอย่างมาก และไม่ออกวีซ่าให้เพื่อเข้าไปเรียนลักษณะดังกล่าวโดยตรง โดยเน้นไปที่การออกวีซ่าให้กับผู้ที่เข้าเรียนในระบบมหาวิทยาลัยเท่านั้น

ผู้ที่ต้องการเรียนที่มัสยิดหะรอมต้องทำวีซ่าในลักษณะของการไปทำงาน แล้วหาเวลาหลังเลิกงานไปเรียนอีกทอดหนึ่ง ซึ่งมีความยุ่งยากเป็นอย่างมาก และผู้เรียนในระบบมหาวิทยาลัย (ทางด้านศาสนา) ก็ใช้เวลาเรียนเพียง ๔-๕ ปี เท่านั้น ต่างจากในอดีตที่ใช้เวลาเป็น ๑๐ ปี เมื่อเป็นเช่นนี้ กระบวนการสร้างผู้รู้ของปอเนาะที่มีความเข้มข้นในอดีตจึงขาดช่วง เมื่อผู้สอนไม่มีความแตกฉานและเข้าใจในหลักวิชาศาสนาเพียงพอ ผู้ที่เรียนต่อมาจึงขาดความเข้มข้นตามไปด้วย คือเมื่อกระบวนการสอนอ่อน กระบวนการเรียนรู้ก็ย่อมอ่อนเป็นเงาตามตามตัว

๔. นโยบายของรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาเฉพาะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นที่ตั้ง

ระบบโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น เป็นรูปแบบการศึกษาที่พยายามจะขจัดคำว่า "ล้าหลัง" หรือ "ด้อยพัฒนา" ให้หมดสิ้นไปจากปอเนาะ จึงเรียกได้ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นระบบการศึกษาที่พัฒนาแล้วของปอเนาะ มีการจัดการที่เป็นระเบียบแบบแผน

มากขึ้น มีหลักสูตรและการวัดผลที่เป็นมาตรฐาน หากแต่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามชาติที่เป็นหัวใจของการศึกษาระบบปอเนาะไป และหากเปรียบเทียบความรู้ทางศาสนาระหว่างปอเนาะกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้ที่เรียนปอเนาะจะมีความลึกซึ้งกว่า และมีความรู้มากกว่า โดยยกกรณีตัวอย่างของนายเอกมาน ยูโซ๊ะ นักเรียนปอเนาะภูมิ ซึ่งเรียนปอเนาะ ๔ ปี เมื่อเข้าเรียนต่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สามารถเทียบเรียนได้ถึงชั้น ๘ โดยหากเริ่มเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาตั้งแต่แรกเริ่ม ต้องใช้เวลาถึง ๘ ปี จึงจะเรียนในระดับชั้น ๘ ได้

เนื่องจากรัฐมองการศึกษาเป็นเรื่อง “เศรษฐกิจ” ปอเนาะซึ่งจัดการโดยเน้นผลผลิตด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงถูกมองว่าล้าหลัง ประกอบกับปัญหาความมั่นคง ทำให้รัฐพยายามจัดระเบียบปอเนาะเรื่อยมา ในขณะที่โต๊ะครูก็พยายามคงสภาพให้ปอเนาะได้อยู่ในลักษณะเดิม ที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่เพราะปอเนาะและโต๊ะครูมีความคิดแบบหัวเก่า ไม่ต้องการพัฒนา แต่โต๊ะครูมีปณิธานที่จะดำรงรักษาจิตวิญญาณของปอเนาะไว้ตามจุดประสงค์แรกเริ่มของการก่อตั้ง

ส่วนรัฐมักออกกฎระเบียบหรือกฎหมายเพื่อบังคับใช้ โดยที่ปอเนาะไม่มีความพร้อมที่จะร่วมมือ เช่น การนำหลักสูตรสามัญ การอาชีพมาใช้ ในขณะที่การสนับสนุนโดยการให้เงินอุดหนุนก็มีเงื่อนไขที่ว่าให้ปอเนาะแปรสภาพหรือปรับปรุงมาตรฐานของโรงเรียน และต้องจัดการเรียนการสอนสายสามัญควบคู่กันไปด้วยเท่านั้นจึงจะได้รับ ทางปอเนาะจึงมีความวิตกว่า หากแปรสภาพแล้วจะมีเงื่อนไขผูกมัด ทำให้ไม่สามารถดำเนินการสอนตามจุดมุ่งหมายของการก่อตั้งได้

ในระยะหลังรัฐมีการประชุมสัมมนากับทางปอเนาะหลายครั้ง และการสัมมนาก็จบลงด้วยดี แต่เมื่อมีนโยบายออกมา รัฐมักไม่ได้นำผลสรุปการประชุมหรือข้อเสนอแนะที่ได้ให้ไว้มาเป็นนโยบาย ทำให้ปอเนาะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบในภาวะจำยอมอยู่เสมอ ในฐานะที่ปอเนาะคือวิถีการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การบังคับให้ปอเนาะต้องยอมรับในหลักการที่ไม่สามารถปฏิบัติได้นั้น (เนื่องด้วยหากปฏิบัติแล้วจะทำให้ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหรือจารีตประเพณีขาดหายไป) แสดงให้เห็นว่ารัฐพยายามแก้ปัญหาโดยการนำกฎหมายเป็นตัวตั้ง แล้วพยายามปรับวัฒนธรรมให้เข้ากับกฎหมาย จึงเป็นการยากที่จะสามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วควรนำวัฒนธรรมมาเป็นตัวตั้งแล้วออกกฎหมายให้เข้ากัน การแก้ปัญหาด้วยการพยายามปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมหรือความเชื่อนั้น เป็นการฝืนสภาพความเป็นจริง เพราะฉะนั้น นโยบายที่ออกโดยภาครัฐบางส่วน แทนที่จะเป็นการช่วยคลี่คลาย กลับกลายเป็นแรงบีบอัดและความกดดันจากภายนอกที่มากระทบ ในขณะที่ปอเนาก็กต้องการรักษาอุดมการณ์ของตนเองไว้ เมื่อทั้ง ๒ ฝ่ายมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ในที่สุดจึงเกิดปัญหาตามมา ซึ่งสามารถเรียกได้ว่า “ปัญหาที่เกิดจากการแก้ปัญหา”

สิ่งหนึ่งที่ควรมีการทำความเข้าใจคือ ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความรักท้องถิ่นและต้องการปกป้องสิ่งที่หวงแหน จึงควรแยกประเด็นนี้ออกจากการ

แบ่งแยกดินแดน ยกตัวอย่างผู้คนที่หมู่บ้านภูมี ในช่วงที่มีการถ่ายทอดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ โดยเฉพาะเวลาที่มีการแข่งขันมวยสากลสมัครเล่นหรือฟุตบอล ชาวบ้านจะเชียร์ทีมชาติไทยและร่วมลุ้นการแข่งขันให้ทีมไทยชนะ และแสดงความเสียใจให้เห็นอยู่เสมอเมื่อทีมไทยพ่ายแพ้ ด้วยเหตุเพราะทุกคนก็เป็นคนไทย มีความรักในประเทศไทยทั้งสิ้น ดังนั้นการแก้ปัญหาใดๆ เมื่อเกิดการต่อต้านจากคนในท้องถิ่น จึงควรพิจารณาว่าสาเหตุมาจากการพยายามปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและกิจกรรมการดำเนินชีวิตทางศาสนาของคนในพื้นที่หรือไม่

การแก้ปัญหาโดยยกวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งนั้นจะเกิดผลดีกับทั้งสามฝ่าย คือ ปอเนาะ สังคม และรัฐ กล่าวคือ ปอเนาะจะไม่สูญเสียความเป็นสถาบันศาสนาที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนไป และสามารถพัฒนาไปตามทิศทางที่เหมาะสมจากการสนับสนุนของรัฐ สังคมก็ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางที่ต้องการ หากการแก้ไขปัญหามีผลดี ก็จะส่งผลดีต่อสังคมตามมา คือ เกิดการพัฒนา โดยวัฒนธรรมและแนวการดำเนินชีวิตของชุมชนก็ไม่เปลี่ยนแปลง ทางรัฐเองก็จะสามารถกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาด้านอื่น ๆ ได้อย่างเต็มที่และเกิดเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ต่อไป

ไม่ว่าสังคมมุสลิมจะได้รับผลกระทบจากอิทธิพลภายนอก และปัจจัยภายในสังคมมุสลิมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนและท้องถิ่น หลักการในศาสนาอิสลามที่สืบทอดต่อเนื่องมาอย่างยาวนานผ่านสถาบันการศึกษาศาสนาอย่าง “ปอเนาะ” ซึ่งเป็นเสมือนต้นไทรที่ให้ความร่มเย็นแก่พี่น้องมุสลิมและเปรียบเสมือนโรงงานที่พร้อมชักฟอกสิ่งสกปรก ไร้เชื้อคนให้เป็นคนดี มีคุณค่า เป็นของขวัญแก่สังคมไทย

บทสรุป

...ไม่มีบ้านไหนในสังคมไทยแต่อดีตจนปัจจุบันที่อยู่ได้อย่างโดดๆ หากต้องอยู่ร่วมกันทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมกับบ้านอื่นๆ ในท้องถิ่นเดียวกัน คำว่าความเพียงพอหรือการอยู่ได้โดยลำพัง (Self contain) ในสังคมชนบทที่มีมาแต่โบราณกาลหาได้เกิดจากการดำรงอยู่ของชุมชน “บ้าน” เพียงชุมชนเดียวไม่ จำเป็นต้องมองในบริบทของพื้นที่ใหญ่ ๆ ร่วมกันที่เรียกว่าท้องถิ่น

(ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๕๓ : ๓๘-๓๙)

บ้านดาโต๊ะ ชุมชนประมงแห่งหนึ่งตั้งอยู่ปลายแหลมในอ่าวปัตตานี ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน โดยมี หลักฐานจากเรื่องเล่า ตำนาน เกี่ยวกับความเป็นมาของผู้คน สถานที่สำคัญต่างๆ ในหมู่บ้าน ตลอดจนหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นสุสานดาโต๊ะปาญ สุสานเจ้าเมืองยะหริ่ง มัสยิดเก่าแก่ร่วมสมัยกับมัสยิดกรือเซะ บ่อน้ำโบราณที่คนในชุมชนเล่ากันว่าเป็นแหล่งน้ำจืดสำคัญของเรือสินค้านานาชาติที่เข้ามาค้าขายยังปัตตานี และกุโบร์หรือสุสานขนาดใหญ่ที่มีอาณาบริเวณนับสิบไร่ของชาวมุสลิม ที่แสดงให้เห็นถึงความสืบเนื่องยาวนานของชุมชนภายใต้วัฒนธรรมอิสลาม ที่ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ชาวดาโต๊ะมีเอกลักษณ์ของตนเองปรากฏผ่านมาทางความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ อาหาร ประเพณี และพิธีกรรม

ชาวบ้านดาโต๊ะดำรงชีวิตด้วยการทำประมงทางทะเลเป็นส่วนใหญ่ ในอดีตเมื่อได้สัตว์น้ำมาชาวดาโต๊ะจะนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนต่างๆ ที่อยู่ลึกเข้าไปภายในแผ่นดิน หรือแลกเปลี่ยนที่ตลาดนัด บางครั้งอาจนำมาฝากหรือขายชาวจีนในหมู่บ้านให้นำไปขายต่อ การได้เดินทางไปแลกเปลี่ยนสินค้า ทำให้ชาวดาโต๊ะได้ฟังฟังอิงอาศัย รวมทั้งสร้างสายสัมพันธ์โดยการแต่งงานกับชาวชุมชนอื่นๆ

บ้านภูมิ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากโรงเรียนปอเนาะภูมิ (โรงเรียนนุรุลอิสลามภูมิวิทยา) ในอดีตพื้นที่บ้านภูมิแห่งนี้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า จนกระทั่ง “โต๊ะเยาะหฺสะแต” (ท่านไซคุนา หะยีวันมู อำหมัด) ได้มาก่อตั้งปอเนาะขึ้น “โต๊ะปาเก” หรือนักเรียนปอเนาะบางคนเมื่อเรียนจบแล้วได้ตั้งบ้านเรือนรายรอบปอเนาะ ทำให้บ้านภูมิขยายใหญ่โตขึ้น อีกทั้งยังมีคนพุทธอีกกลุ่มอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งรกรากอยู่ร่วมกับชาวมุสลิมด้วย ชาวบ้านภูมิส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่อ้อย และสวนผลไม้

ปอเนาะภูมินับว่าเป็นปอเนาะที่เก่าแก่มากแห่งหนึ่งของปัตตานี นอกจากปอเนาะจะมีบทบาทภายในชุมชนค่อนข้างมาก ปอเนาะภูมียังมีสายสัมพันธ์ที่กว้างขวางกับชุมชนต่างๆ จาก

การที่ได้ผลิตลูกศิษย์ผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามออกมามากมายในระยะเวลาเกือบ ๑๐๐ ปี ซึ่งผู้รู้ทางศาสนาเหล่านี้หลายท่านได้ออกไปตั้งโรงเรียนสอนศาสนา ตลอดจนความสัมพันธ์และภารกิจทางศาสนากับชุมชนหมู่บ้านอื่นๆ ในการร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้กับชาวมุสลิมในหมู่บ้านต่างๆ ทั้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และชุมชนอื่นๆ ทั้งใกล้ไกล ปอเนาะจึงเปรียบเสมือนศูนย์กลางแห่งสายสัมพันธ์ของท้องถิ่น และสถาบันรณรงค์จิตวิญญาณอิสลามของสังคมมุสลิม

บ้านดาโต๊ะและบ้านกูมีไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวมาจนถึงปัจจุบันได้หากขาดความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ กรณีศึกษาของบ้านดาโต๊ะและบ้านกูมีนี้แสดงให้เห็นว่า ทั้งสองหมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การแต่งงาน และจากการที่มีความแตกต่างทางด้านกายภาพทำให้ทั้งสองหมู่บ้านต้องพึ่งพิงอาศัยกันในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร การแลกเปลี่ยนค้าขาย นอกจากนี้สายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะในท้องถิ่นปัตตานีคือความผูกพันในภารกิจทางศาสนาอิสลาม โดยเริ่มตั้งแต่การที่ลูกหลานชาว ดาโต๊ะบางส่วนที่จบการศึกษาจากทั้งโรงเรียนตาดีกา (โรงเรียนสอนศาสนาชั้นเด็กเล็ก) และโรงเรียนบ้านดาโต๊ะ ได้เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนปอเนาะกูมี เมื่อโรงเรียนตาดีกาขาดครูผู้สอน โรงเรียนปอเนาะจะจัดส่งครูมาช่วยสอน อีกทั้งทางด้านประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านจะเดินทางไปช่วยเหลือกันในการประกอบพิธีต่างๆ กลไกเช่นนี้ได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้กลายเป็นความเข้มแข็งของท้องถิ่นได้ในที่สุด

ความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะหมู่บ้านดาโต๊ะกับกูมี หากเกิดขึ้นทั่วไปกับชุมชนต่าง ๆ ในดินแดนที่ครั้งหนึ่งเรียกกันว่า ปัตตานีดารุสสลาม ดินแดนปัตตานีอันสงบและสันติ

ปัจจุบันชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของยุคโลกาภิวัตน์ ถึงแม้ว่าดาโต๊ะและกูมีจะเป็นชุมชนที่ไม่ใหญ่โตมากนัก แต่ทั้งสองชุมชนล้วนได้รับผลกระทบจากกระแสโลกมากขึ้นแตกต่างกันไป ทั้งในระดับความรุนแรงและเรื่องราวที่ได้รับผลกระทบ

จากการที่มีชาวประมงซึ่งเป็นนายทุนที่มีงบประมาณจำนวนมาก มีเรือแม่เรือลูกมิกในการประกอบอาชีพที่มีกำลังการผลิตสูง นายทุนเหล่านี้เข้ามาพร้อมกับเรือประมงขนาดใหญ่ ที่กวาดเอาทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีและอ่าวไทย โดยไม่คิดแบ่งปันให้กับเจ้าของพื้นที่ดั้งเดิมแม้แต่น้อย ประกอบกับนโยบายทางการเมืองการปกครองของรัฐบาล ที่เข้ามาแทรกแซงการปกครองในท้องถิ่น รวมถึงผลกระทบจากกระแสบริโภคนิยม ปัจจัยข้างต้นทั้งหมดส่งผลกระทบมากมายแก่ ชาวดาโต๊ะ เริ่มจากเครื่องมือทำมาหากินที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นเริ่มเลือนหายไป ชาวบ้านเริ่มนำเครื่องมือสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เมื่อทรัพยากรไม่เพียงพอต่อการบริโภคของผู้คนในชุมชน ทำให้ชาวประมงต้องเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้อยู่รอด การประกอบอาชีพใหม่ๆ ทำให้ชาวดาโต๊ะต้องเดินทาง

ออกไปทำงานในเมืองใหญ่ ทั้งในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย และเมืองต่างๆ ในประเทศมาเลเซีย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของสังคมตั้งแต่หน่วยเล็ก เช่น ครอบครัว จนกระทั่งถึงสถาบันการปกครอง ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ปอเนาะภูมิได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงจากภายใน เช่น การเพิ่มจำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก คือ การขยายเส้นทางคมนาคม การเกิดโรงงานอุตสาหกรรม การแพร่กระจายของสื่อต่างๆ ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจัยทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลกระทบต่อปอเนาะ และชุมชนภูมิเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย ความเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิมน้อยลง การแต่งกายของวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไป

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่น และกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการแพร่กระจายของสื่อในโลกทุนนิยม การอพยพของคนนอกถิ่นที่เดินทางเข้ามาทำมาหากิน แย่งชิงทรัพยากรของคนในท้องถิ่น รวมไปถึงการเดินทางออกจากถิ่นไปแสวงหารายได้ที่มั่นคงและแน่นอน การเคลื่อนย้ายในยุคโลกาภิวัตน์นี้ทำให้ชุมชนต่างๆ ในท้องถิ่นปัตตานีต้องปรับตัว เพื่อดำรงอยู่ได้ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

ชาวดาโต๊ะกับชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานีที่ประสบกับปัญหาใหญ่ในเรื่องการทำมาหากิน ชาวดาโต๊ะเสนอหนทางแก้ปัญหาเหล่านี้ว่าจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการศึกษา ทั้งทางศาสนาและการศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาล เพื่อให้เยาวชนมีความรู้มากพอที่จะเท่าทันกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ในระดับของท้องถิ่นได้มีความพยายามสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่น เพื่อต่อสู้กับการรุกราน จากภายนอก ด้วยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมแก่ตนเอง กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงเกิดขึ้น โดยชาวบ้านได้ร่วมมือกับนักวิชาการในสถาบันการศึกษาท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญาที่มีติดตัวมาตลอดชีวิต อธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้น และผลกระทบต่างๆ ที่เกิดกับสภาพแวดล้อม และผู้คนจำนวนมากในท้องถิ่น ถึงแม้ในปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจะเรียกร้องสิ่งใดไม่ได้มากนัก แต่การรวมตัวของคนจากชุมชนต่างแสดงให้เห็นถึงความต้องการจุดยืนและความเข้มแข็งของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ปอเนาะภูมิและปอเนาะอื่นๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นแหล่งรวมจิตวิญญาณอิสลามของชาวมุสลิม ได้ปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ความไม่สงบ อันทำให้ผู้คนในพื้นที่อื่นๆ มีความเข้าใจปอเนาะคลาดเคลื่อนไป ปอเนาะภูมิมีแนวทางในการปรับตัวกับสิ่งเหล่านี้ ด้วยการพยายามเผยแผ่ศาสนา ชักชวนให้คนมุสลิมบางคนที่กำลังเลือนหายไปในการแสวงหาเปลี่ยนแปลงให้กลับมาสู่แนวทางของพระเจ้า นอกจากนี้

ทางการดำรงอยู่ ปอเนาะภูมิรับเอานโยบายบางอย่างของรัฐบาลที่ไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนา มาปรับใช้ แต่สิ่งสำคัญที่ปอเนาะภูมิและปอเนาะต่างๆ ในเขตอำเภอยะหริ่ง ช่วยกันสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันการศึกษาทางศาสนาในท้องถิ่น คือการตั้งชมรมโรงเรียนปอเนาะ อำเภอยะหริ่งขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ นี้ เพื่อสร้างเครือข่ายเสริมสลายใยของความเป็นท้องถิ่นเดียวกันให้เหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น

คนดาโต๊ะและคนภูมิต่างทราบดีว่า การหวนกลับมาทบทวน ศึกษา และทำความเข้าใจถึงรากเหง้าของตนเอง จะช่วยสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น หากเพียงความเข้มแข็งของชุมชน อาจไม่เพียงพอต่อการจะยืนหยัดอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังหลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว ชาวดาโต๊ะและภูมิจึงเลือกที่จะร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น เพื่อนำพาชุมชนต่างๆ ให้ดำรงอยู่ได้ นอกเหนือไปกว่านั้น สิ่งสำคัญที่สุดที่ชาวดาโต๊ะและชาวภูมิใช้เป็นแนวทางร่วมกันในการสร้างความเข้มแข็งให้กับทั้งชุมชนและท้องถิ่น คือความศรัทธาในศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นพลังที่จะขับเคลื่อนสังคมปัตตานีให้อำรงอยู่อย่างสงบและมั่นคง ท่ามกลางความเคลื่อนไหวของกระแสโลก และสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

กองนโยบายและแผน, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. การให้การอุดหนุนด้าน

บุคลากรแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม. ๒๕๓๘.

การิม อับดุลเลาะห์. คู่มือมุสลิมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ, ส.วงศ์เสงี่ยม สำนักพิมพ์, ม.ป.พ.

เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี. เอกสารโครงการพัฒนาอาชีพและศักยภาพชุมชนเพื่อการ
พึ่งตนเองและเอื้ออาทร. ๒๕๔๒.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. บุญงาปัตตานี. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๐.

ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง. ระบบการศึกษาในชุมชนมุสลิม
จังหวัดชายแดนภาคใต้. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี, ๒๕๔๗.

ไพศาล พรหมยงค์, โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาปอเนาะเชิง
อนุรักษ์.” ๒๕๔๗.

มอริส บูกาย (เขียน) กิติมา อมรทัต (แปล). คัมภีร์ไบเบิล คัมภีร์กุรอ่านและวิทยาศาสตร์.
กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์อิสลามิก อะคาเดมี, ๒๕๔๒.

รัตติยา สาและ. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และ
นราธิวาส. สกว., ๒๕๔๔.

รุ่ง แก้วแดง. ทศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา
อิสลาม. ๒๕๑๑.

วัฒนสาสน์ นุ่นสุข. การศึกษาสถาปัตยกรรมของสุสานเนื่องในศาสนาอิสลาม : กรณีศึกษา
แหล่งโบราณคดีสุสานยะหริ่ง ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี.
ปริญาญศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๔.

ศรีศักร วัลลิโภดม. สังคม-วัฒนธรรม ปัจจุบันผ่านแปร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ,
๒๕๔๓.

ศิษย์เก่าโรงเรียนนุรุลอิสลามภูมิวิทยา, ประวัติปอเนาะปริมิ่งเนื่องในโอกาสครบรอบ ๘๐ ปี.
๒๕๔๐.

ศูนย์อบรมศาสนาอิสลาม และจริยธรรมประจำมัสยิด. แบบรายงานสถิติข้อมูล ประจำปี
การศึกษา ๒๕๔๖.

สุจิตต์ วงษ์เทศ, (บรรณาธิการ). ปัตตานีใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๔๗.

สุเทพ สุนทรนาถสัช "ป่อเนาะ" มรดกสถาบันการศึกษา กับบูรณาการของศาสนาและสังคม ของชาว
มาเลเซียมุสลิม ในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย ศิลปวัฒนธรรม สิงหาคม ๒๕๔๗ ปีที่
๒๕ ฉบับที่ ๑๐

สุนทร ปิยะวสันต์. เอกสารประกอบการอบรม การพัฒนาเทคนิคการสอนอัลกุรอานโดยใช้
ระบบกิรออาตี. ๒๕๔๔.

ผศ.เสาวนีย์ จิตต์หมวด. ผู้หญิงมุสลิมกับการดำเนินชีวิตในยุคไฮเทค กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ทางน้ำ, ๒๕๓๕

เสมอ นาคพงศ์. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา ๒ กับความมั่นคง
แห่งชาติ. ๒๕๓๐.

อัมหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง. "ป่อเนาะ: สำนักดักศิลาในสังคม." ศิลปวัฒนธรรม. พฤษภาคม
๒๕๔๗

อารีฟีน. ปาตานี ดารุสลาม. ศูนย์วัฒนธรรมชายแดนภาคใต้, ๒๕๔๓.

เอกสารประกอบเวทีเครือข่ายวัฒนธรรมเพื่อสันติภาพ ครั้งที่ ๑ "ศานติธรรมรวมใจ ดับไฟได้
ด้วยปัญญา" ๗ มีนาคม ๒๕๔๗

ภาคผนวก ก

ว่าด้วยเรื่องอาหารพื้นเมืองของชาวตาใต้ะ

อาหาร

ในเรื่องของอาหารจะแบ่งเป็นอาหารในพิธีกรรมต่างๆ อาหารในอดีตที่ไม่มีผู้สืบทอดในปัจจุบัน และอาหารที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

อาหารในพิธีกรรมต่างๆ

อาหารที่จัดในพิธีกรรมเข้าสู่ันต์

อาหารที่จัดนั้นต่างก็มีความหมาย ในพิธีการเข้าสู่ันต์เด็กผู้ชายที่ทำพิธีจะเลือกกันอาหารที่จัดให้ ถ้าหากเลือกกินกะละแมก่อน แสดงว่าโตขึ้นจะเป็นคนดี หรือถ้าเลือกกินข้าวเหนียวสีขาวยุติกันจะมีความรู้ทางด้านศาสนา หรือถ้าเลือกกินข้าวเหนียวสีแดงจะแสดงถึงกลางไม่ดีในอนาคต

อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม มีดังนี้

๑. การะ (ขนมรา)
๒. กีแน (ข้าวตัง)
๓. นาซิมานิ (ข้าวเหนียวหวาน)
๔. ตอดอ (กาละแม)
๕. นาซิปูโละกูยิ (ข้าวเหนียวเหลืองจากขมิ้น)
๖. นาซิปูโละตือมาอะ (ข้าวเหนียวไมใส่สี สีขาว และข้าวเหนียวสีแดงจากสือแป)
๗. ไช้ต้ม ๓ ฟอง ๓ สี สีแดง สีเหลือง สีขาว
๘. ไก่ย่าง
๙. แกงเนื้อ
๑๐. ส้มแขกจิ้มเกลือ

อาหารในพิธีแต่งงาน

อาหารที่จัดคล้ายกับพิธีกรรมการเข้าสู่ันต์ แต่จะเพิ่มเติมแกงต่างๆ สำหรับเลี้ยงแขก

๑. แกงกุลาตากิง (แกงขมิ้นกะทิ)
๒. กูลาอีแกปือดะ (แกงส้ม)
๓. ซาโยปูโละกือมุดู (แกงใบยอ)
๔. ซาโยปูโละยาฮา (แกงขี้เหล็ก)
๕. กานูรือเปะ (ย่าปากเปิดใส่กะทิ)
๖. ปลาแห้งทอด

๗. อาจากด

๘. บูดุ

๙. ซาโยลาบู (แกงผักทอง)

อาหารสำหรับแจกในวันครบรอบวันตาย ๓ วัน

อาหารที่จัดสำหรับแจกให้ชาวบ้านหลังจากที่มีการเสียชีวิตครบ ๓ วัน โดยญาติๆ หรือลูกๆจะทำอาหาร เช่น ทำบุโปลือเมาะ คือขนมต้ม หรือแกแอ

ส่วนผสมของบุโปลือเมาะ คือ

๑. ข้าวสาร

๒. กะทิ

๓. กุ้ง

๔. ไข่

๕. พริกไท

๖. ลือบอ

๗. ใบมูงา

๘. เกลือและน้ำตาล

วิธีการทำ

นำข้าวสารต้มให้เหมือนข้าวต้ม ใส่กะทิและส่วนผสมอื่นๆที่เตรียมไว้ คลุกเคล้าให้เข้ากัน

โรยใบมูงา

ส่วนผสมของแกแอ คือ

๑. แป้งข้าวเจ้า

๒. กะทิ

๓. กุ้ง

๔. ไข่

๕. ลือบอ

๖. เกลือ และน้ำตาล

วิธีการทำ

๑. นำแป้งข้าวเจ้าผสมน้ำอุ่น ทำให้เหลวพอประมาณ แล้วนำไปเทในถาดแบนหนึ่งให้สุก ยกออกมาตัดเป็นเส้นๆ

๒. นำกะทิผสมกับแป้งข้าวเจ้าพอประมาณ ใส่เครื่องปรุงทั้งหมด ตั้งไฟให้เดือดนำขนมที่ตัดแล้วใส่ในน้ำที่ปรุงเสร็จ

ปัจจุบันถ้าหากว่าญาติของผู้ตายไม่มีเวลาเพียงพอในการจัดทำอาหาร อาจจะปรับเปลี่ยนชนิดของอาหารเป็นข้าวแกง หรือแจกน้ำซากับลูกก็แทน

อาหารในวันฮารีรายอ

ในวันฮารีรายอชาวบ้านในหมู่บ้านดาโต๊ะส่วนใหญ่จะทำกะตูปะ (ขนมต้มสามเหลี่ยม) ทั้งนี้จากการสอบถามคนเฒ่าคนแก่ภายในหมู่บ้านถึงสาเหตุที่เลือกทำกะตูปะเพราะว่ากะตูปะเป็นอาหารที่เก็บไว้ได้เป็นเวลานานหลายวัน ถ้าหากลูกหลานไม่สามารถมาเยี่ยมเยียนได้ในวันฮารีรายอ ในวันต่อมาถ้าหากลูกหลานมาก็อาจจะได้รับประทานกันอีก

ส่วนความเป็นมาของกะตูปะ คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่ามีมาตั้งแต่อดีตแล้ว ไม่สามารถบอกได้ว่ามาจากที่ไหน ใบปาละ (ใบพ้อ) ที่ใช้ห่อกะตูปะนั้นไม่ได้ปลูกในหมู่บ้าน จะต้องไปซื้อนอกหมู่บ้านที่ตลาดนัดต่างๆ บางครั้งชาวบ้านจากที่อื่นที่ประกอบอาชีพทำสวนทำนาจะนำมาให้ที่หมู่บ้าน

ส่วนผสมของกะตูปะ

๑. ข้าวเหนียว
๒. หัวกะทิ
๓. เกลือ และน้ำตาล

วิธีการทำกะตูปะ

นึ่งข้าวเหนียวให้สุก ยกขึ้นเคี่ยวกับหัวกะทิใส่เกลือและน้ำตาล ชิมรสให้กลมกล่อม นึ่งอีกครั้ง แล้วจึงนำมาห่อกับใบปาละ แล้วนำไปนึ่งหรือต้ม ใส่น้ำพอประมาณ

นอกจากนี้ในวันฮารีรายอบางบ้านอาจทำข้าวแกงแจกเพื่อนบ้านหรืออาจทำนาซิดาแม (ข้าวเหนียวแกง) หรือข้าวเหนียวหน้ากึ่ง

นาซิดาแม

ส่วนผสม

๑. ข้าวเหนียว
๒. ข้าวสาร
๓. หัวกะทิ
๔. หัวหอม
๕. ลือบอ เป็นผงเครื่องแกงผักชี พริกแห้ง เม็ดผักชี เม็ดสีขาว ขมิ้น พริกไท
๖. น้ำตาลและเกลือ

วิธีการทำ

นำข้าวเหนียวผสมกับข้าวสาร แขน้ำรวมกันประมาณครึ่งชั่วโมง แล้วนำไปนึ่งให้สุก เคี่ยว
ต่อกับหางกะทิ คลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วนำไปนึ่งต่อ จากนั้นเคี่ยวกับหัวกะทิอีกครั้ง พร้อมใส่หัว
หอม ลีบบอ น้ำตาล เกลือ คลุกเคล้าให้ทั่ว

ทั้งนี้ในการรับประทานนาซิดาแมจะต้องมีชามาสสำหรับโรยข้าว และรับประทานข้าวกับ
แกง

ชามาซิดาแม

ส่วนผสม

๑. มะพร้าวคั่ว
๒. กุ้งหรือเนื้อปลาสุก
๓. น้ำเชื่อม
๔. เกลือ
๕. หัวหอม
๖. ตะไคร้

วิธีการทำ

ตำมะพร้าวคั่วให้ละเอียด พักไว้ ตำหัวหอม ตะไคร้ เกลือให้ละเอียด แล้วใส่กุ้งหรือเนื้อ
ปลา

ต้มสุกแล้วตำให้ละเอียด เสร็จแล้วนำเครื่องที่ตำไปผสมกับมะพร้าวคั่ว ใส่น้ำเชื่อม

คลุกเคล้าให้เข้ากัน

อาซุรอก จะทำกันในเดือนมูฮัรรัม

ส่วนผสม

๑. ข้าวสาร
๒. กะทิ
๓. น้ำเชื่อม
๔. น้ำตาล/เกลือ
๕. กัลล้วยดิบ
๖. ข้าวโพด
๗. หัวมัน

วิธีการทำ

นำข้าวสารต้มให้เละ ใส่กะทิ น้ำเชื่อม และส่วนผสมที่เตรียมไว้คลุกเคล้าให้เข้ากัน ตั้งไฟ
ให้เดือด

อาหารในเดือนรอมฎอน

ในการเปิดปอซอ (ละศีลอด) ชาวบ้านดาโต๊ะจะนิยมทำของหวาน ซึ่งการละศีลอดด้วยการกินของหวานหรือผลไม้เช่นลูกอินทผลัมจะนับเป็นสุนัต คือได้บุญ หลังจากกินของหวานแล้ว จะกินข้าวต่อ หรือบางคนอาจจะละหมาด การละหมาดหลังละศีลอดคือการละหมาดเวลาที่สามของวัน (ละหมาดมัฆริบ)

หมู่บ้านดาโต๊ะในอดีตมีขนมหลายอย่างที่ปัจจุบันไม่สามารถพบเห็นได้ ไม่มีใครทำขาย เช่น ขนมตือลอบากะ จูโจ กือแนชือตุรี คือปงแบแก คือปงอุลูบือระ ตือปงลือบอ ตือปงลาดู ตือปงจือโก ตือปงปือลือตอ ตูปะอือแก จากการสอบถามจากคนแก่ในหมู่บ้านและลูกหลานของผู้ที่เคยทำขนมขายมาก่อน คนเหล่านี้ยังสามารถบอกวิธีการทำได้ สาเหตุที่ไม่ทำขายเนื่องจากมีปัจจุบันประกอบอาชีพอื่นแล้ว เช่นทำข้าวเกรียบ อาหารหวานที่ยังคงนิยมรับประทานในการละศีลอดในปัจจุบันคือ ตือปงบุงอ ตือปงปือลือ กอเดาะ กายอ ผลไม้เชื่อม เช่นกล้วย และพุทรา ปิดอ นาชิกายอ ทองหยอด ทุเรียนทอด

สำหรับแม่ค้าขายขนมหรือแม่ค้าขายข้าวแกงที่หมู่บ้านดาโต๊ะในอดีตนั้น บางคนยังคงมีชีวิตอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน เช่นนางซิติ เจมาซอ อายุ ๙๐ ปี ดั้งเดิมเป็นคนจากหมู่บ้านกรือเซะ มีลูกทั้งหมด ๗ คน แต่ไม่มีลูกคนไหนสืบทอดการทำขนมขาย นางซิติมีชื่อเสียงในการทำขนมหวาน ปัจจุบันขนมหวานบางชนิดในหมู่บ้านดาโต๊ะไม่มีใครสามารถทำได้ แต่นางซิติยังสามารถทำได้ เพราะนางซิติได้เรียนทำขนมและของว่างจากญาติที่กรือเซะมาก่อน ขนมที่นางซิติทำขายมาตั้งแต่อดีต เช่น ตือปงจือโก ตือปงลาดู ตือปงบกกอ ตือปงปือลือตอ ตือปงปือลือตอ ตือปงอุลูบือระ เป็นต้น

นางซิติเล่าถึงสาเหตุที่มาทำขนมขายที่ดาโต๊ะเพราะเมื่ออายุ ๑๕ ปีได้แต่งงานกับคนดาโต๊ะ หลังจากแต่งงานช่วงแรกนางซิติได้รับจ้างเลือกกุ้ง เลือกปลา ช่วยสามีอยู่กับบ้าน แต่ด้วยมีฝีมือในการทำขนมแต่เดิมจึงหันมาทำขนมเป็นอาชีพ นางซิติขายขนมตั้งแต่อายุ ๑๗ จนกระทั่งอายุ ๖๐ ปีจึงหยุดทำขนมขาย เพราะอายุมากและมีหลานหลายคน จึงต้องช่วยลูกๆ ดูแลหลานๆ

อาหารในอดีต ที่ไม่มีผู้สืบทอดในปัจจุบัน

ตือลอบากะ (ไข่แมงดา)

ตือลอบากะมีลักษณะเป็นแผ่นแบ่งกรอบๆ สีแดงอมเหลือง มีเมล็ดถั่วโรยที่แผ่นแบ่ง รส

หวานกรอบ

ส่วนผสมของตือลอบากะ

๑. แป้งข้าวเจ้า

๒. ไข่ไก่

๓. ถั่วเขียว

๔. น้ำตาล/เกลือ

วิธีการทำ

นำแป้งข้าวเจ้า น้ำตาล เกลือ ไข่ไก่ คลุกเคล้า ใส่น้ำ กวนให้เข้ากัน นำตัวเซียวตัวให้สุก แล้วนำไปใส่ในแป้งที่กวนเสร็จแล้ว จากนั้นตั้งกะทะให้ร้อน เทขนมให้เป็นแผ่นกว้างๆ บางๆ ตั้งไว้ให้สุกกรอบ

ดูปะอ๊แก (ข้าวเหนียวปลา)

ดูปะอ๊แก มีลักษณะเป็นข้าวเหนียวทอด ปั้นเป็นก้อนกลมพร้อมกับมีหัวปลาและหางปลา

ด้วย

ส่วนผสม

๑. ข้าวเหนียว

๒. กะทิ

๓. ปลา

๔. พริกไท

๕. กระเทียม

๖. น้ำตาล/เกลือ

๗. น้ำมัน

วิธีการทำ

นำข้าวเหนียวหนึ่งให้สุกไปเคี่ยวกับกะทิ น้ำตาล เกลือ ให้เข้ากัน พักไว้ให้เย็น ชูดเนื้อปลา ออกแล้วเก็บหางปลากับหัวปลาไว้ นำข้าวเหนียวที่ได้มาผสมกับเนื้อปลาและพริกไทตำละเอียด คลุกเคล้าให้เข้ากัน ปั้นเป็นก้อนกลมๆ แล้วใส่หัวปลาและเสียบหางปลา เสร็จแล้วนำไปทอดให้สุก

ขนมมาตุกาตง

มาตุกาตงมีลักษณะเป็นแป้งเกาะที่ไม่เหมือนรวงผึ้ง มีน้ำตาลโรยบนขนม

ส่วนผสม

๑. แป้งข้าวเหนียว

๒. กะทิ

๓. มะพร้าว

๔. เกลือ

วิธีการทำ

นำแป้งข้าวเหนียวกับมะพร้าว กะทิ เกลือคลุกเคล้าให้เข้ากัน ปั้นขนมเป็นก้อนแบนๆ ให้ เกาะกับไม้ไผ่ที่เหลาเรียบร้อยแล้ว นำไปย่างให้สุก ราดน้ำกะทิ แล้วโรยน้ำตาล

ขนมมือแนสะตุรี

มือแนสะตุรี มีลักษณะเป็นแป้งทอด ก้อนกลมๆวางติดกัน ทำจากถั่วเขียวบด แล้วชุบน้ำ
น้ำแป้ง

ส่วนผสม

๑. ถั่วเขียว
๒. แป้งข้าวเจ้า
๓. ไข่ไก่
๔. น้ำตาล/เกลือ

วิธีการทำ

นำถั่วเขียวเคี้ยวจนแห้ง ใส่น้ำตาล ต้มให้เย็น แล้วนำมาปั่นเป็นก้อน วางติดกันสี่ถึงห้าก้อน
แล้วนำไปชุบน้ำแป้งข้าวเจ้า ที่ผสมกับไข่ แล้วนำไปทอดจนสุก

อาหารที่ได้จากทรัพยากรในท้องถิ่น

ทรัพยากรในท้องถิ่นที่นำมาใช้ทำเป็นอาหารคือ สาหร่ายทะเล ลูกป๊อริ (ถั่วทะเล) ใบชื้อ
เปะ(ใบปากเปิดในป่าโกงกาง) และใบยอ

การนำพืชเหล่านี้มาทำเป็นอาหารในปัจจุบันเช่น ยำสาหร่าย ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า กาบ
แซแระ ส่วนใบชื้อเปะจะทำเป็นยำเช่นกัน แต่จะใส่กะทิเป็นส่วนผสมหลัก เรียกว่ากาบชื้อเปะ
ชาวบ้านจะนิยมทำประกอบในงานเลี้ยงใหญ่เช่นงานแต่งงาน เป็นต้น ส่วนใบยอ ชาวบ้านจะนำมา
แปรรูปเป็นอาหารโดยจะทำเป็น ซาโย (แกงชนิดหนึ่ง) เรียกว่าซาโยปุโจะก็อมุดู ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะ
ทำในงานเลี้ยงแต่งงานเช่นเดียวกับกาบชื้อเปะ บางครั้งชาวบ้านอาจทำไปขาย นอกจากนี้ใบยอยัง
สามารถนำมาทำเป็นสัสมอาหารได้ เช่น นำใบยอตำให้ละเอียดผสมน้ำกรองเอาแต่น้ำสีดำ แล้วใส่
ข้าวสารหนึ่งให้สุกจะได้ข้าวสีม่วงอมฟ้าทำเป็นข้าวย่ำใบยอ

ลูกป๊อริ ในปัจจุบันไม่มีการทำอาหารจากลูกป๊อริ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ทำไม่เป็นแล้ว ผู้ที่
เคยทำอาหารจากลูกป๊อริเล่าถึงวิธีการทำว่า นำลูกป๊อริมาชุดเปลือกให้หมด ตัดเป็นท่อนเล็กๆ
นำไปต้มให้สุก รับประทานกับมะพร้าวชุด

สาหร่าย ในหมู่บ้านยังคงมีผู้ทำขาย นางปีเตาะ สะมะแอ อายุ ๗๓ ปีเล่าว่า สาหร่าย
สามารถนำมาทำอาหารได้สองอย่างคือ ยำสาหร่าย และสาหร่ายน้ำยา โดยเริ่มจากชาวบ้านนำ
สาหร่ายจากทะเลมาตากให้แห้งก่อน แล้วจึงเลือกสาหร่ายเส้นเล็กๆ มาปรุง

ยำสาหร่าย

ส่วนผสม

๑. สาหร่าย
๒. น้ำตาล

๓. น้ำส้มสายชู
๔. มะพร้าวอ่อน
๕. ตะไคร้
๖. หอม กระเทียม
๗. พริกแห้ง
๘. กุ้ง

วิธีการทำ

นำสาหร่ายที่ตากแห้งเรียบร้อยแล้วมาล้างน้ำให้สะอาด ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ พักไว้ นำน้ำส้มสายชูใส่ในสาหร่าย ยำให้เข้ากันโดยให้มีรสเปรี้ยว ต้มเครื่องพร้อมกุ้งทั้งหมดเข้าด้วยกัน แล้วนำไปผสมกับมะพร้าวที่ขูดไว้ คลุกเคล้าให้ทั่ว ชิมรสแล้วกินพร้อมสาหร่ายที่เตรียมไว้

สาหร่ายน้ำยา

สาหร่ายน้ำยา แตกต่างจากยำสาหร่ายที่ยำสาหร่ายคลุกกับมะพร้าวที่ใส่เครื่องยำรสเปรี้ยว แต่สาหร่ายน้ำยาต้องทำน้ำยาต่างหาก

ส่วนผสม

๑. ถั่วลิสง
๒. กุ้งแห้ง
๓. กระเทียม
๔. กะทิ
๕. พริกขี้หนูแห้ง
๖. น้ำตาล/เกลือ

วิธีการทำ

นำถั่วลิสงคั่วให้สุกตำให้ละเอียดผสมกับน้ำกะทิ นำกุ้งแห้ง กระเทียม พริกแห้ง ตำให้ละเอียด ผสมกับน้ำกะทิและถั่วฝัสน้ำตาล เกลือ ชิมรส ปัจจุบันถ้าถามเด็กรุ่นใหม่ถึงขนมที่มีชื่อแปลก ๆ อย่าง สือแนชื่อตุรี เด็ก ๆ จะตอบว่าไม่รู้จักขนมชนิดนี้เพราะ ปัจจุบันคนในหมู่บ้านไม่มีใครทำรับประทานหรือทำขาย นอกจากนี้ยังมีขนมอีกหลายชนิดที่คนในหมู่บ้านไม่มีใครทำขายแล้ว เช่น ขนมตูปะอี่เก ขนมจือโก ขนมมาตุกาตง เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะมีการที่คนเฒ่าคนแก่นี้พยายามหาเงินทำให้ลูกๆ หลานๆ ทานหรืออาจจะทำขาย ขนมต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าหากลูกหลาน ไม่มีการสืบทอด เชื่อว่าจะต้องเลือนหายไป จากการที่ได้สอบถามคนชราในหมู่บ้านที่อดีตเคยขายขนม ชื่อว่า นางสีดี จะมาขอ อายุ ๘๕ ปี นางได้เล่าว่าขนมที่ขายนั้นมีเยอะมากหลายชนิด เพราะได้รับสืบทอดจากญาติและต่อมาได้ถ่ายทอดให้ลูกหลานบางคนสนใจ เช่น

ดื่อบงอุลูปือระ

ส่วนผสม

๑. แป้งข้าวเจ้า
๒. น้ำตาลเหลว
๓. เกลือ

วิธีการทำ

นำข้าวสารแช่น้ำแล้วนำขึ้น ตั้งให้สะเด็ดน้ำ แล้วนำไปตำ เสร็จแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง ตั้งไฟ คั่วพอเหลือง นำไปผสมกับน้ำเชื่อมและไข่ ใส่เกลือนิดหน่อย ผสมให้เข้ากัน เทใส่ในถาด พิมพ์ตั้งไฟทั้งข้างบนและข้างล่าง จนขนมในถาดสุกแล้วยกขึ้น

ดื่อบงจือโก

ส่วนผสม

๑. แป้งข้าวเหนียว
๒. น้ำเชื่อม
๓. ใบชิตเต

วิธีการทำ

นำใบชิตเตตากแห้ง แล้วนำไปคั่วให้ดำ จากนั้นไปย่ำกับแป้งข้าวเหนียว ตำให้ละเอียด นำน้ำเชื่อมผสมให้เข้ากัน เทใส่ในถาดที่รองใบตองไว้ แล้วนึ่งให้สุก ยกขึ้น ตัดเป็นเหลี่ยมยาว

นอกจากนี้นางสีดีได้สอนวิธีการทำขนมแกแอ และบุโบลือเลาะ สำหรับเลี้ยงเพื่อนบ้าน หลังจากที่มีคนตายครบ ๓ วัน

ส่วนผสม

๑. แป้งข้าวเจ้า
๒. กะทิ
๓. กุ้ง
๔. เกลือ น้ำตาล ลือบอ

วิธีการทำ

นำแป้งข้าวเจ้าผสมน้ำร้อนพอเหลว ใส่ถาด แล้วนำไปนึ่ง เมื่อนึ่งสุกตัดเป็นเส้น ๆ พักไว้ นำกะทิผสมแป้งข้าวเหนียว ใส่กุ้ง เกลือ น้ำตาล ลือบอ ตั้งไฟเคี่ยวให้สุก นำขนมที่ตัดเป็นเส้นใส่ในน้ำกะทิที่เคี่ยวจนสุก

การทำบุโบลือเมาะ

ส่วนผสม

๑. ข้าวสาร
๒. ปลาแห้ง

๓. กะทิ

๔. ไข่ไก่

๕. เกลือ น้ำตาล พริกไทย

๖. กุ้ง

๗. ใบมะนาว

วิธีการทำ

นำข้าวไปต้มให้สุกเหมือนข้าวต้มใส่กะทิ กุ้ง น้ำตาล เกลือ พริกไทย เคี่ยวให้สุกแล้วโรย

ใบมะนาว ยกขึ้นแล้วทานกับปลาแห้ง

ภาคผนวก ข

ว่าด้วยเรื่องนิทานและการละเล่นของบ้านดาโต๊ะ

นิทานคำสอนเรื่องเมาะๆตือลอบาโก (แม่ แม่ ไช้ในตะกร้า)

ณ ชายหาดแห่งหนึ่ง หญิงสาวกับลูกสองคนอาศัยอยู่ใกล้กับชายทะเลแห่งนั้น นางมีอาชีพหาปูหาปลาขาย บางครั้งหาปูหาปลาเล็กๆขาย ลูกชายของนางอายุประมาณ ๔-๕ ขวบ เป็นเด็กที่กินจุและซนมาก ในแต่ละวันหญิงสาวจะได้เงินพอเลี้ยงปากท้อง

วันหนึ่งนางไม่สามารถหาปูหาปลาได้มาก เงินที่ได้จึงไม่พอซื้อของกิน ลูกของนางร้องไห้เพราะหิวข้าว นางจึงเดินเข้าป่าเพื่อหาของกิน แต่นางได้ไขไก่ที่ไก่ฟักทิ้งไว้มาเพียง ๒ ฟอง หญิงสาวจึงแบ่งไขให้ลูก ๑ ฟอง เก็บไว้กินเอง ๑ ฟอง เมื่อลูกของนางกินไขไปแล้ว รู้สึกว่าไม่อิ่มจึงร้องขอไขเพิ่ม นางจึงแบ่งให้อีกครึ่งฟอง แต่ลูกของนางยังคงไม่พอใจ หญิงสาวพยายามเกลี้ยกล่อมและสั่งสอนให้ลูกกินพอประมาณ แต่ลูกของนางไม่เชื่อฟัง หญิงสาวจึงเกิดความน้อยใจในนิสัยของลูกและโชคชะตาของตนเอง จึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย แต่ก่อนที่จะฆ่าตัวตาย นางได้พาลูกไปในป่า สอนให้ลูกรู้จักหาของกินเอง แล้วหญิงสาวจึงไปฆ่าตัวตายด้วยการเดินลงไปในทะเล ส่วนลูกของนางเมื่อหาของกินในป่าเป็นไขไก่ ๑ ฟองได้แล้ว กลับมาบ้านไม่เห็นแม่ จึงร้องเรียกและวิ่งไปที่ทะเลจนได้เห็นแม่ที่กำลังจะจมน้ำ ลูกๆพยายามร้องเรียกแม่แต่ก็สายไปแล้ว ลูกเสียใจมากและสำนึกผิดในนิสัยของตนเอง จึงร้องให้เรียกหาแม่ทุกวันและร้องเป็นคำพูดซ้ำๆว่า "เมาะๆ ตือลอบาโก นาชิชิบูบุ" แปลว่าแม่ แม่ ขอไข ๑ กระบุง ข้าว ๑ ห่อ น้ำ ๑ ถัง พร้อมถือไข ๑ ฟองในมือ

หลายวันต่อมาไขได้ฟักออกมาเป็นไก่ตัวผู้ ลูกจึงเลี้ยงไก่ไว้จนโต ไก่ที่บ้านเป็นไก่ชนที่คนที่ไม่ม่ไก่ตัวไหนในหมู่บ้านสามารถเอาชนะได้ ความเก่งกาจของไก่รู้ไปถึงเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงได้ทำให่ลูกของหญิงสาวนำไก่มาชน ถ้าหากชนะเจ้าเมืองจะยกลูกสาวให้ ในที่สุดลูกของหญิงสาวก็ชนะและได้แต่งงานกับลูกของเจ้าเมืองอยู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป

การละเล่นของเด็กในหมู่บ้าน

จ้ำจี้

การเล่นจ้ำจี้ของเด็กในหมู่บ้านดาโต๊ะจะต่างจากการเล่นจ้ำจี้ของเด็กๆที่อื่นที่เนื้อเพลงเป็นภาษามลายูท้องถิ่น ดังนี้

อาเนาะ อาเนาะจิ้นอ อาเนาะจิ้นอ ก็กือดา (ลูกคนจีน ลูกคนจีน ลูกคนจีน ไปตลาด)

บือลี ชาตุ บาแง ลือโปะ ลือโปะ นอมอ บราปอ ... แล้วตามด้วยนับเลข (ไปซื้อของหนึ่งอย่าง)

คนเล่นจะวางมือข้างหน้า เริ่มร้องเพลงและนับนิ้วไปเรื่อย เพลงจบที่นิ้วไหน เก็บนิ้วนั้น
ใครหมดนิ้วก่อนชนะ

จะแกเกาะ กากีอาแย (ตีนไก่) อาแยปากอ ชามอปุโยะ ละมาแล
เมะก็ตอกีทุโละ ทุโละอูแดบาตุ ทุโละอูแด กาเลาะ เมะนาตุวะชูปอซาเลาะ
ร้องเพลงบอกชื่อผลไม้

A B C เมาะ เนาะ เวะกาปอ

A B C เมาะ เนาะ เวะ..... (บอกชื่อผลไม้)

จับนิ้ว

วิธีการเล่น คนเล่นจะเอานิ้วชี้ไปจิ้มที่ฝ่ามือของคนเล่นคนหนึ่ง เมื่อร้องเพลงจบเจ้าของฝ่า
มือจะพยายามจับนิ้วของผู้ที่มาจิ้ม ผู้ที่ถูกจับได้จะแพ้ เนื้อเพลงที่ร้องคือ

จิงจะรอบบานา กูจิงลอปะ (แมวกระโดดแล้วตาเป็นวาว)

มาตอชีนา

จิงโจรอบบานา จิงจามาตอจวิ

หาของในมือ

ผู้เล่นคนหนึ่งจะกำตัวลงให้เพื่อนๆ ผู้เล่นคนอื่นวางมือบนหลัง แล้วร้องเพลงพร้อมนำ
เมล็ดผลไม้หรือเศษกระดาษเล็กๆ เดินตามมือของแต่ละคน ยกเว้นผู้ที่กำตัว หลังจากร้องเพลงจบ
ผู้เล่นจะต้องรีบซ่อนสิ่งของไว้ในมือใครก็ได้ ถ้าผู้กำตัวจับได้ว่าเมล็ดอยู่ที่ใคร คนนั้นจะต้อง
เปลี่ยนเป็นผู้กำตัว เพลงที่ร้องคือ

จะตือล ตือลอบูตา (ปลาปักเป้า) บูตา ลอแร ลอแร มือเยาะ ซากูนา ซากูเมาะแปะ

กอกาลี กอฮิง ฮิง กอแบะ แบะบง แบะบง

เล่นถามตอบ

การเล่นถามตอบจะเล่นกันสองคน คนหนึ่งถาม คนตอบจะต้องถอดอก เมื่อคนถามถาม
ว่า “ไม้อะไร” หากคนตอบต้องการตอบว่าไม้อะไร คนตอบจะตอบด้วยการปล่อยมือสลับไปถูก
ผู้ถาม คำถามจะถามเป็นภาษามลายูว่า

ตือแม ตือแมปุโงะ ปุโงะมาตี อากา (โคนต้นปุโงะ) ปุโงะมาตี อากา (รากต้นปุโงะตาย)

เจ้ดาโอะ ชูนา นายเจ้ดาโอะเป่าปี่) เจ้อาลี ฮือแน (นายเจ้อาลีตีกลอง)

อายลาโอะ อายซุงา (น้ำทะเล น้ำคลอง) กาลี กอดาแล (ยิงขูด ยิงลึก)

โกงโกง (เสียงโคนต้นไม้) กายูปอ (ไม้อะไร)

คำตอบ ตอบได้ ๓ ชนิดด้วยกัน

๑. กายูบีดาห์ ไม้อะไร

๒. กายู ลือแมะ ไม้อ่อน

๓. กาญจกัธราส ไม่นั่ง

เพลงกล่อมเด็ก

ตีโต อาเดะ ตีโต (นอนเถะลูกเอ๋ย นอนเถะ)

มาแลกกาแรนะอุเปะชูชู (คืนนี้จะให้รางวัลด้วยการดีมนม)

ชูชูรือเมาะมานิส ซาเตยอุมุดอ (น่านมเข้มข้นหวาน มีกะทิและมะพร้าวอ่อน)

อาเดะยงันมือนางิส เมาะเนาะเกียอ (ลูกอย่าร้องไห้ แม่เจ้าไปทำงาน)

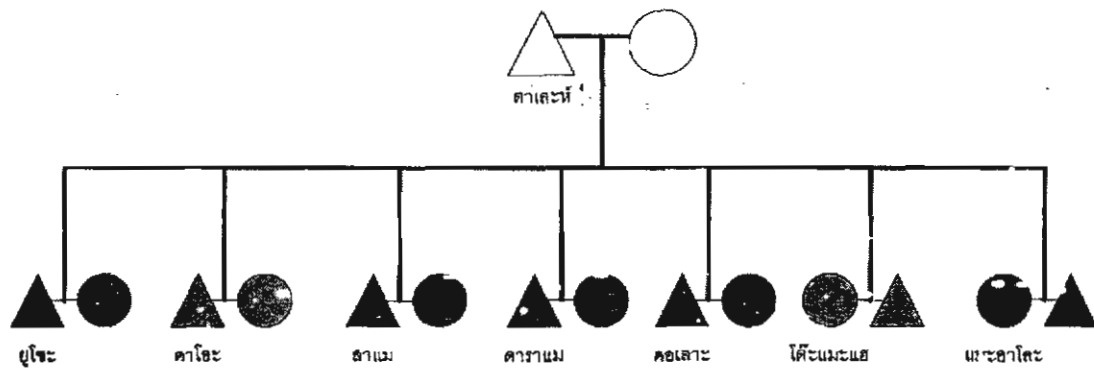
เพลงกล่อมเด็ก

โนโนเปะ โนเปะ ซีนาดาย (เปลที่นอนให้ระยิบระยับ)

ตีโตกือเปะ จือเตปาแย (นอนเถะนอนระหว่างโอง)

ภาคผนวก ค

ผังเครือญาติในหมู่บ้านดาโต๊ะ

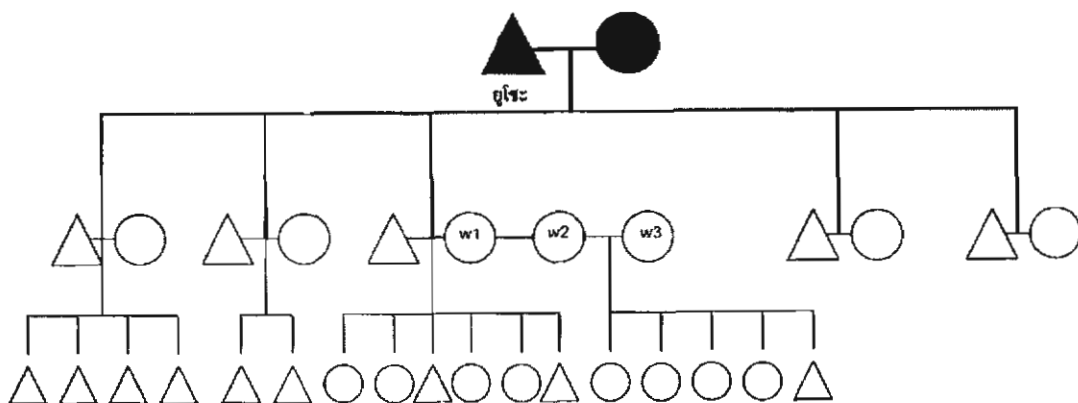

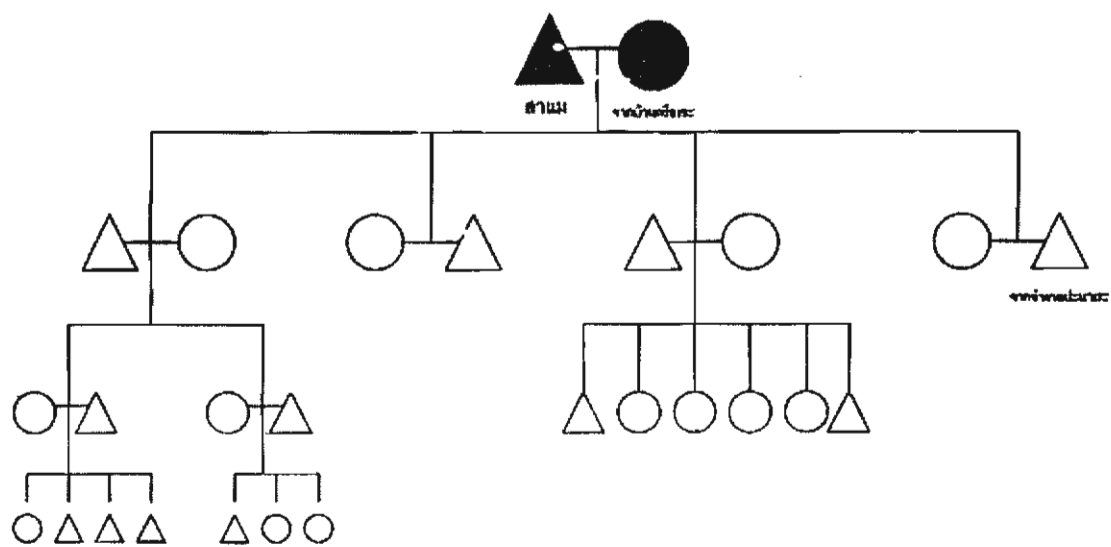
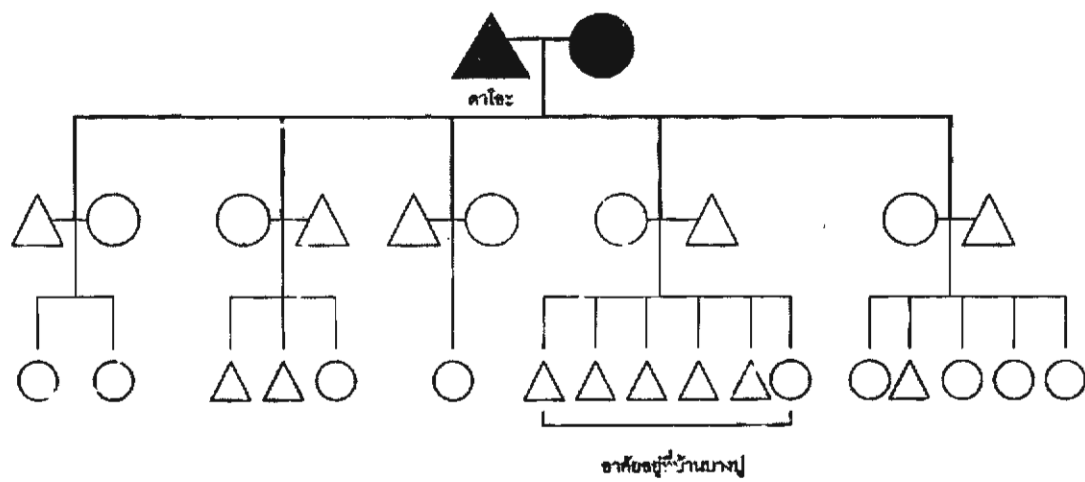
= ผู้ชาย

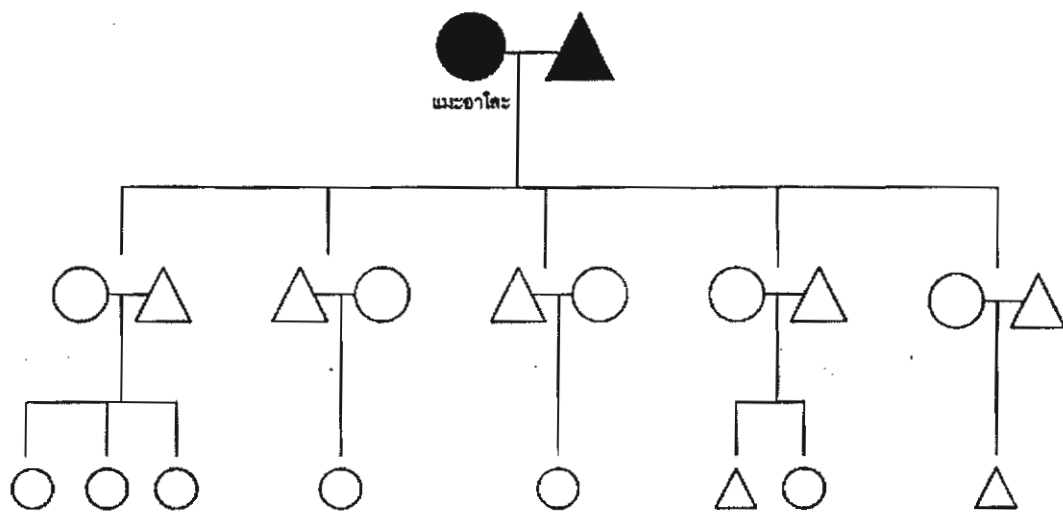

= ผู้หญิง

ผังเครือญาติชาวดาโต๊ะ แสดงการแต่งงานและการตั้งถิ่นฐานของชาวดาโต๊ะ
ซึ่งส่วนใหญ่แต่งงานกันภายในหมู่บ้าน และยังคงตั้งบ้านเรือนอยู่ภายในหมู่บ้านดาโต๊ะ

ภาคผนวก ง

ประวัติบุคคลสำคัญของหมู่บ้านดาโต๊ะ

ประวัติเปาะเตะ และการเรียนรู้การวาดลายเรือ

เปาะเตะ มีชื่อจริงว่านายมะลี กะอามู ปัจจุบันอายุ ๔๗ ปี จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๖ เดิมเป็นคนต้นหยงลูโละ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ติดกับทะเลฝั่งอ่าวปัตตานี เข้ามาอยู่ที่บ้านดาโต๊ะในฐานะลูกเขย โดยได้แต่งงานกับนางเมะนะเมื่ออายุ ๒๖ ปี เปาะเตะมีลูกทั้งหมด ๖ คน ครอบครัวเป็นคนยากจน เมื่อเข้ามาอยู่ที่ดาโต๊ะเปาะเตะประกอบอาชีพประมง รายได้ในการออกหาปลา ก็พอเลี้ยงครอบครัวในแต่ละวัน วันไหนที่ออกจนได้ปลาเปาะเตะจะขอบคุณอัลเลาะห์ที่ประทานสิ่งเหล่านี้มาให้ วันไหนที่ไม่ได้ปลาเปาะเตะจะพยายามต่อไป เปาะเตะบอกว่า “อาชีพประมงเปรียบเสมือนคนตาบอดที่ขอทานตามข้างถนน บางวันได้เงินเยอะ บางวันก็ไม่ได้เลยสักบาท” บ่อยครั้งที่เปาะเตะออกจนแล้วไม่ได้ปลาเลยสักตัว

เปาะเตะจึงตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพเป็นช่างวาดลายเรือ ด้วยมีความสนใจในงานศิลปะวาดลายเรือและช่างไม้อยู่แล้ว เปาะเตะบอกว่าเปาะเตะไม่มีพรสวรรค์ทางด้านนี้มาก่อน “มือไม้แข็ง” แต่ด้วยความพยายาม ตั้งใจจริง ขยันสอบถามและคอยสังเกตขั้นตอนการทำจากผู้ชำนาญ และกับคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านอยู่เสมอ แล้วจึงลองมาหัดวาดด้วยตนเอง ส่วนการหัดวาดลายเรือ เปาะเตะจะป็นั่งดูช่างวาดลายเรือเวลาที่ช่างวาดลายเรือจากสายบุรีและที่อื่นมาวาดลายเรือที่บ้านดาโต๊ะ หลังจากนั้นเปาะเตะจะกลับบ้านมาลองวาดดูบ้าง วาดแรกๆจะไม่ค่อยสวย แต่เมื่อวาดต่อไปจะเกิดความชำนาญ ในที่สุดเปาะเตะสามารถวาดลายเรือได้สวยงาม

แรกๆเปาะเตะจะวาดลายเรือให้กับเรือเก่าๆของเพื่อนบ้านโดยไม่มีค่าจ้าง แต่จะได้ค่าตอบแทนด้วยการรับเลี้ยงน้ำชากาแฟ ต่อมาเมื่อฝีมือของเปาะเตะเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทำให้มีการจ้างวาดต่อกันมา จนทำให้เปาะเตะมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัว เปาะเตะวาดลายเรืออยู่ประมาณ ๒ ปี จึงเลิกวาด แล้วหันมาให้ความสนใจในงานไม้ เช่น งานแกะสลักกรงนก และงานฉลุไม้ตกแต่งบ้านเรือนซึ่งรายได้ดีกว่า ด้วยความชำนาญในด้านลวดลายจากการเขียนลายเรือ ก่อและ การเปลี่ยนมาทำอาชีพช่างไม้จึงไม่ใช่เรื่องยากสำหรับเปาะเตะ เปาะเตะจึงยึดอาชีพทำกรงนกและแกะสลักไม้เลี้ยงครอบครัวจนถึงปัจจุบัน เปาะเตะได้ฝากคำสอนไว้ว่า “ไม่ว่าใครจะว่าอย่างไรก็ตาม เราอย่าไปสนใจ ขอเพียงให้เราตั้งใจอดทนและพยายามทำในสิ่งที่เรารักอย่างไม่ท้อ สักวันก็จะได้ดี ไม่ได้วันนี้ก็ได้วันหน้า”

ภาคผนวก จ

โครงการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน โครงการ SEA FOOD BANK

๑. เหตุผลและความจำเป็น

- ๑.๑ ประเทศไทยมีผลผลิตสัตว์น้ำในแต่ละปีประมาณ ๓.๗ ล้านตัน ส่วนใหญ่ได้มาจากการจับจากทะเล คิดเป็นร้อยละ ๗๖ รองลงมาได้จากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๒
- ๑.๒ ความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำทะเลในแหล่งประมงของไทยได้ลดลงเป็นลำดับ เนื่องจากใช้ทรัพยากรมากเกินไปจนเกินศักยภาพการผลิตจากธรรมชาติ ชาวประมงต้องลงทุนมากขึ้นเป็น ๑๐ เท่าของเมื่อ ๒๐ ปีที่ผ่านมาและสัตว์น้ำที่จับได้ก็เป็นสัตว์น้ำที่มีมูลค่าต่ำเนื่องจากโครงสร้างของชนิดสัตว์น้ำที่จับได้เปลี่ยนแปลงไป
- ๑.๓ มีความจำเป็นต้องพัฒนาฐานการผลิตอาหารทะเลของประเทศ (Sea Food Bank) แหล่งใหม่ขึ้นทดแทนจากธรรมชาติ เพื่อให้คนไทยได้มีผลผลิตสัตว์น้ำจากทะเลบริเวณในราคาที่ไม่สูงจนเกินไป
- ๑.๔ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นทางเลือกหนึ่งในการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำของประเทศซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตทั้งในด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี จึงเห็นควรที่จะกำหนดยุทธศาสตร์การเพิ่มผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยขยายการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ซึ่งปัจจุบันมีพื้นที่น้ำในแหล่งธรรมชาติต่างๆ อีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- ๑.๕ ประเทศไทยมีพื้นที่น้ำจืดเป็นพื้นที่ทะเลประมาณ ๔๒๐,๒๘๐ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๖๒.๖๔ ล้านไร่ ปัจจุบันได้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์ทะเลจำพวกหอยชนิดต่างๆ ได้แก่ หอยแมลงภู่ หอยนางรม หอยแครง และปลาน้ำกร่อย ได้แก่ ปลากระพง ปลากระมัง ประมาณ ๑๓๐,๑๐๖ ไร่ ซึ่งยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งอยู่อีกประมาณ ๑๕๔,๓๘๖ ไร่
- ๑.๖ รัฐบาลมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดไปภายในระยะเวลา ๖ ปี หากนำพื้นที่น้ำที่มีศักยภาพในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำดังกล่าวข้างต้นนำมาจัดสรรสิทธิให้แก่ประชาชนที่ยากจนและได้ขึ้นทะเบียนไว้กับทางราชการ และมีความประสงค์ที่จะประกอบอาชีพด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ก็จะเป็นการสร้างอาชีพและก่อให้เกิดรายได้แก่บุคคลดังกล่าว และยังเป็นการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ และฐานในการผลิตอาหารให้แก่ประเทศอีกด้วย

๒. วัตถุประสงค์

- ๒.๑ เพื่อจัดที่ทำกินให้แก่ประชาชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน
- ๒.๒ เพื่อสร้างฐานการผลิตอาหารทะเลทดแทนการจับจากธรรมชาติ
- ๒.๓ เพื่อสร้างระบบการผลิตอาหารทะเลที่มีความปลอดภัยตามมาตรฐานสากล
- ๒.๔ เพื่อจัดระบบการผลิตสัตว์น้ำที่ไม่มีผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม

๓. เป้าหมาย

- ๓.๑ จัดทำเอกสารสิทธิการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๒๘๔,๔๙๒ ไร่ ให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๔๗
- ๓.๒ จัดการฝึกอบรมเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ตามมาตรฐานการผลิต GAP และ CoC ให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายทุกรายก่อนได้รับเอกสารสิทธิ
- ๓.๓ แจกเอกสารสิทธิในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการอบรมแล้ว
- ๓.๔ จัดระบบ Contract Farming เพื่อสนับสนุนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แก่กลุ่มเป้าหมาย

๔. วิธีการดำเนินการ

- ๔.๑ การจัดทำเอกสารสิทธิในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

๑. ศึกษาการจัดทำแผนที่ทางทะเล เพื่อจัดทำเอกสารสิทธิในการใช้พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
๒. การจัดการสำรวจ-รังวัด พื้นที่อนุญาตเดิม พื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำปัจจุบัน และพื้นที่ที่มีศักยภาพการผลิตสัตว์น้ำ จำนวน ๒๘๔,๔๙๒ ไร่
๓. จัดทำแผนที่ Digital mapping โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือภาพถ่ายดาวเทียมตามความเหมาะสม
๔. การสอบสวนสิทธิที่ดินทำกิน และการจัดสรรพื้นที่ทำกิน
๕. ดำเนินการนำพื้นที่น้ำที่มีศักยภาพการเพาะเลี้ยงชายฝั่งประมาณ ๒๘๔,๔๙๒ ไร่ มาออกใบอนุญาตเลี้ยงสัตว์น้ำตามกระบวนการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
๖. การรับรองสิทธิ กรมประมงเป็นผู้รับรองสิทธิการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ โดยการจดทะเบียนและออกใบรับรองสิทธิ ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ ตามหลักเกณฑ์ที่กรมประมงกำหนด มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้
 ๑. กลุ่มประชาชนที่เป็นเป้าหมายลำดับแรกได้แก่ประชาชนที่ขึ้นทะเบียนคนจนกับกระทรวงมหาดไทย ซึ่งต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาความจนในทุกจังหวัด และมีความประสงค์ที่จะทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามเงื่อนไขที่กรม

ประมงกำหนด นอกจากนี้ผู้เลี้ยงสัตว์น้ำรายเดิมยังคงได้รับสิทธิในพื้นที่เดิมอยู่แต่ต้องมีการปรับขนาดพื้นที่ลงตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด

๒. ให้ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ประสงค์จะประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด ทั้งในกลุ่มที่จะเลี้ยงใหม่และกลุ่มที่เลี้ยงอยู่เดิม
๓. กลุ่มเป้าหมายต้องรวมกลุ่มเป็นประชาคม สหกรณ์ หรือ วิสาหกิจชุมชน
๔. เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามหลักสูตรที่กรมประมงกำหนด
๕. เป็นผู้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด
๖. กรมประมงสามารถยกเลิกสิทธิการใช้พื้นที่น้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หากประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดเช่น ไม่ประกอบกิจการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำภายใน ๑ ปี ทำให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งเลี้ยง ทำการเลี้ยงไม่เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตที่กำหนด เป็นต้น

๔.๒ การอบรม มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

๑. จัดทำหลักสูตรในการอบรมเทคนิคการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ตามมาตรฐาน สุขอนามัยฟาร์ม สิ่งแวดล้อม การจัดทำโครงการเสนอขอสนับสนุนเงินลงทุน (Project loan) รวมทั้งการจัดทำบัญชีฟาร์ม เป็นต้น
๒. ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการคัดเลือกในแหล่งน้ำที่จัดเอกสารสิทธิในจังหวัดต่างๆ เข้ารับการฝึกอบรมตามชนิดสัตว์น้ำที่เลี้ยง โดยกรมประมงเป็นผู้จัดขึ้นภายในจังหวัดที่มีการให้เอกสารสิทธิ

๔.๓ การจัดทำระบบ Contract Farming มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

๑. องค์การสะพานปลาจัดตั้งบริษัท ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อบริหารโครงการในส่วนที่จะทำสัญญา (Contract Farming) กับกลุ่มประชาชนเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการตามเขตพื้นที่การผลิต ในการสนับสนุนปัจจัยการผลิต รับซื้อผลผลิตจากประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ประสงค์จะทำสัญญากับบริษัท รวมถึงการจัดทำตลาดซื้อขายล่วงหน้า ระบบประกันราคา และการให้สิทธิพิเศษต่างๆ กับประชาคมคู่สัญญา
๒. บริษัททำสัญญากับแหล่งทุนเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับสินเชื่อ และร่วมกับกรมประมง ประชาคม และแหล่งทุน ในการประเมินมูลค่าใบรับรองสิทธิเพื่อแปลงเป็นทุน

๓. สำหรับประชาชนรายใดที่ไม่ประสงค์จะทำสัญญากับบริษัทก็สามารถที่จะจัดหาปัจจัยการผลิตและดำเนินการทางตลาดของตนเองได้

๔.๔ การเข้าสู่แหล่งทุนและการประเมินมูลค่า

๑. แบ่งการเข้าสู่แหล่งทุนเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

- ประชาคมกลุ่มเป้าหมายผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ไม่ร่วมทำสัญญากับบริษัท จัดทำโครงการเสนอขอสนับสนุนเงินลงทุน (Project loan) เสนอให้แก่แหล่งทุนพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนให้การสนับสนุนโดยมีเอกสารต่างๆ และต้องผ่านการอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำและการจัดทำบัญชีฟาร์ม ตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด
- ประชาคมกลุ่มเป้าหมายผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ร่วมทำสัญญากับบริษัท จัดทำโครงการเสนอขอสนับสนุนเงินลงทุน (Project loan) เสนอให้แก่บริษัทพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนให้เสนอแหล่งทุนพิจารณาสนับสนุนโดยมีเอกสารต่างๆ และต้องผ่านการอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำและการจัดทำบัญชีฟาร์ม ตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด

๒. กรมประมง สถาบันการเงิน ประชาคม และ องค์การสะพานปลา ร่วมเป็นผู้ประเมินมูลค่าของใบรับรองสิทธิ

๓. การประเมินใช้วิธีวิเคราะห์จากราคาตลาดของผลผลิตที่จะเกิดขึ้น ในพื้นที่นั้นๆ วงเงินกู้จะไม่เกินมูลค่าในสิทธิของผู้กู้โดยสถาบันการเงินจะพิจารณาเป็นรายๆ ไป

๔. การเข้าสู่แหล่งทุนเกษตรกรจะต้องมีเอกสารใบอนุญาต ใบรับรองสิทธิ ใบรับรองการผ่านการอบรมจากกรมประมงเอกสารโครงการ (Project loan) และเอกสารรับรองจากประชาคม

๕. สถาบันการเงินจัดสรรเงินให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ขอรับการสนับสนุนเงินทุนผ่านบริษัทร่วมทุนฯ

๖. การชำระหนี้บริษัทร่วมทุนฯ จะหักจากมูลค่าการจำหน่ายผลผลิตสัตว์น้ำ

๔.๕ การระงับข้อพิพาทก่อนถึงกระบวนการศาล (Clearing House) กรมประมงเป็นหน่วยงานหลักในการระงับข้อพิพาท ซึ่งมี ๒ แนวทางตามการเข้าสู่แหล่งทุน ได้แก่

๑. กรณีพิพาทในการชำระหนี้สินกับแหล่งทุนระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ร่วมเป็นคู่สัญญากับบริษัทกับสถาบันการเงิน กรมประมงกับประชาคม สหกรณ์ ฯลฯ เป็นผู้ระงับข้อพิพาท
๒. อาจมีการฟ้องคดี-ใบอนุญาต ตามแต่กรณี

๓. มีการทำความตกลงต่างๆ เช่น การประเมินราคาสัตว์น้ำที่มีอยู่เพื่อชำระหนี้และหาผู้ดำเนินการขายใหม่โดยประชาคมคัดเลือก
๔. กรณีพิพาทในการชำระหนี้ดินกับแหล่งทุนระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่ร่วมเป็นคู่สัญญากับบริษัทกับสถาบันการเงิน กรมประมงกับบริษัทเป็นผู้ระงับข้อพิพาท
๕. อาจมีการเพิกถอนสิทธิ-ใบอนุญาต ตามแต่กรณี
๖. มีการทำความตกลงต่างๆ เช่น การประเมินราคาสัตว์น้ำที่มีอยู่เพื่อชำระหนี้และหาผู้ดำเนินการขายใหม่โดยประชาคมที่เป็น คู่สัญญากับบริษัทเป็นผู้คัดเลือก

๔.๖ การสนับสนุนการผลิตของกรมประมง มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

๑. ให้คำแนะนำในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย
๒. ให้บริการในการตรวจสอบเผื่อระวังคุณภาพน้ำในแหล่งเลี้ยง
๓. ให้บริการตรวจสอบคุณภาพและการปนเปื้อนด้านสุขอนามัยและสารตกค้างจำพวกโลหะหนักของผลผลิตจากฟาร์มเพาะเลี้ยง

๔.๗ การจัดแหล่งพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำจำพวกหอยในธรรมชาติ (Seedbed) มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

๑. ในแต่ละแหล่งส่งเสริมการเพาะเลี้ยงหอย ได้แก่ หอยแครง หอยแมลงภู่ และหอยนางรม จำเป็นต้องจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับจัดทำเป็นแหล่งพ่อแม่พันธุ์ในธรรมชาติ เพื่อสร้างเชื้อพันธุ์สัตว์น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ตามขนาดพื้นที่ที่เหมาะสมในเขตพื้นที่การเลี้ยง
๒. ให้มีการควบคุมพื้นที่แหล่งพ่อแม่พันธุ์หอยในธรรมชาติ และป้องกันการขัดแย้งของผู้เลี้ยงในพื้นที่

๕. ระยะเวลาดำเนินงานโครงการ ๕ ปี (๒๕๔๗-๒๕๕๑)

๑. ปี ๒๕๔๗ ดำเนินการจัดทำเอกสารสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่น้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงให้แล้วเสร็จ จำนวน ๒๘๔,๔๙๒ ไร่ ดำเนินการฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๑๐๗,๐๐๐ ราย ออกใบรับรองสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย
๒. ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๑ ดำเนินการฝึกอบรมการผลิตสัตว์น้ำมาตรฐานให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๑๐๗,๐๐๐ ราย จัดทำแหล่งพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่โครงการฯ ทั้งหมด

๖. งบประมาณ รวมทั้งสิ้น ๗๐๐ ล้านบาท

๖.๑ งบประมาณในการจัดทำเอกสารสิทธิ

๑. การสำรวจ-รังวัดพื้นที่	๕๕	ล้านบาท
(พื้นที่ ๒๘๕,๕๙๒ ไร่ ไร่ละประมาณ ๑๕๐ บาท)		
๒. การจัดทำแผนที่ Digital mapping	๑๕๐	ล้านบาท
๓. การสอบสวนสิทธิที่ทำกินและการจัดสรรพื้นที่	๘๖	ล้านบาท
(พื้นที่ ๒๘๕,๕๙๒ ไร่ ไร่ละประมาณ ๓๐๐ บาท)		

๖.๒ งบประมาณในการอบรมเกษตรกร

(จำนวน ๑๐๗,๐๐๐ ราย รายละประมาณ ๑,๕๐๐ บาท)

๖.๓ งบประมาณในการจัดทำแหล่งพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ

(พื้นที่ ๑,๐๐๐ ไร่ ไร่ละ ๕๐,๐๐๐ บาท)

๖.๔ งบประมาณในการจัดตั้งบริษัทร่วมทุน

๖.๕ งบประมาณในการส่งเสริมอาชีพ

(จำนวน ๑๐๗,๐๐๐ ราย รายละประมาณ ๑,๕๐๐ บาท)

๖.๖ งบประมาณค่าสำรวจเบื้องต้นและติดตามประเมินผล ๓๐ ล้านบาท

๗. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

หน่วยงานหลัก

๑. กรมประมง
๒. องค์การสะพานปลา
๓. สำนักงานแปลงสินทรัพย์เป็นทุน
๔. ธนาคารเพื่อพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย
๕. สถาบันการเงินอื่นๆ

หน่วยงานสนับสนุน

๑. กรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือ

๘. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๘.๑ สามารถจัดที่ทำกินให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการฯ ๑๐๗,๐๐๐ ราย เพื่อประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่มั่นคงและสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ โดยมีรายได้สุทธิไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือนต่อราย คิดเป็นรายได้รวมปีละไม่น้อยกว่า ๑๒,๘๐๐ ล้านบาท

- ๘.๒ สามารถผลิตสัตว์น้ำที่มีคุณภาพตามมาตรฐานรวมทั้งสิ้นประมาณ ๑.๕ ล้านตันต่อปี มูลค่า ๑๗,๐๐๐ ล้านบาท

๘.๓ มีผลผลิตสัตว์น้ำที่ได้มาตรฐานเพื่อการบริโภคและการส่งออก

ภาคผนวก จ

ประวัติคณะวิจัย

ประวัติผู้วิจัยหมู่บ้านดาโต๊ะ

นายคอเลาะ เจ๊ะแต

อายุ ๔๒ ปี เกิดวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๐๕ บิดาชื่อ นายมามะ เจ๊ะแต มารดาชื่อนางเจ๊ะลือแม เจ๊ะแต เสียชีวิตแล้วทั้งสองท่าน มีพี่น้องทั้งหมด ๗ คน หญิง ๓ คน ชาย ๔ คน

การศึกษา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่โรงเรียนบ้านดาโต๊ะ เรียนต่อที่โรงเรียนปอเนาะภูมิ (โรงเรียนนุรุลอิสลามภูมิวิทยา) ประมาณ ๔ ปี

เริ่มประกอบอาชีพเป็นคนขับเรือหางยาวระหว่างดาโต๊ะกับบางปู บางครั้งออกหาปลาในทะเลกับพี่ชาย พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้ไปทำงานที่รัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย โดยรับจ้างเป็นช่างเครื่องเรือวนล้อมปลาทุ ตั้งงานเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ กับนางนูริยะ เจ๊ะตุ มีบุตร ๔ คน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างสร้างและซ่อมบ้าน ดูแลประปาของหมู่บ้าน

ตำแหน่งและบทบาทในหมู่บ้านดาโต๊ะ

- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการมัสยิด
- พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็น อำเภอส.ม.
- พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- พ.ศ. ๒๕๓๕-ปัจจุบัน เป็นคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- ปัจจุบัน เป็นกรรมการโรงเรียนตาดีกาและโรงเรียนบ้านดาโต๊ะ

ความรู้สึกในการทำงานวิจัยของ สกว. ครั้งนี้ “รู้สึกภูมิใจและดีใจ เป็นครั้งแรกในชีวิตของคนที่ไม่มีการศึกษา จบแค่ ป.๔ อย่างผม ได้ทำงานวิจัย”

นายมะรอนิง สาและ

อายุ ๓๗ ปี เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตาร์เบียตุลวาดัน มีอลาญบางกอก อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดยะลา แต่งงานกับชาวดาโต๊ะชื่อ ฟาริดะห์ เซ็นอาลามิน ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ภรรยาขายข้าวแกงในหมู่บ้าน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นคอบเต็บ มัสยิดดาโต๊ะ และเป็นครูใหญ่โรงเรียนตาดีกาบ้านดาโต๊ะ

ความรู้สึกในการทำงานวิจัยของ สกว. ครั้งนี้ “นับเป็นความท้าทายที่ชาวบ้านที่ไม่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมของหมู่บ้านมาก่อน และไม่ได้เรียนด้านนี้ ถึงแม้ว่าผลงานที่ออกมาไม่ได้ดีในมุมมองของคนอื่น แต่เราภูมิใจที่คณะอาจารย์ที่ปรึกษาพยายามสอนให้

เรารู้จักใช้ความคิด ใช้ประสบการณ์ ใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน และรู้จักตั้งคำถาม ผมคิดว่าเป็นประสบการณ์ที่ล้ำค่าที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทำวิจัย ซึ่งทำให้ผมได้เรียนรู้ด้วยตัวเองหลายๆ ครั้ง"

นายกอแข็ง ลาเตะ

อายุ ๒๗ ปี เป็นบุตรคนที่ ๔ มีพี่น้องทั้งหมด ๗ คน ชาย ๔ คน หญิง ๓ คน บิดาชื่อนาย บราเฮง ลาเตะ มารดาชื่อนางแมะซง ลาเตะ หลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านดาโต๊ะ ได้เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนอาสาศุดดินวิทยา (ปอเนาะมลายูบางกอก) จังหวัดยะลา เป็นเวลา ๔ ปี แล้วจึงกลับมาช่วย พ่อแม่ทำงานที่บ้าน อายุ ๒๖ ปี แต่งงานกับนางสาว มารีแย ดอเลาะ มีบุตร ๑ คน

เนื่องจากสนใจในงานศิลปะและชอบการเขียนลายเรือมาก จึงได้ไปฝึกฝนการวาดลายเรือกับช่างวาดลายเรือในหมู่บ้าน จนกระทั่งอายุ ๒๐ ปี จึงได้เริ่มประกอบอาชีพวาดลายเรือกอลและ

ความรู้สึกในการทำงานวิจัยของ สกว. ครั้งนี้ "มีความรู้สึกดีใจมาก เพราะเป็นงานวิจัยครั้งแรกที่ได้ทำ เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่อย่างพวกเรา ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของชาวบ้านได้รู้ ได้เสนอแนะความคิดเห็นต่างๆ เพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน บางครั้งอาจเหนื่อยและท้อบ้าง แต่พยายามสู้ต่อไป ถึงแม้ผลงานจะออกมาไม่ดีนัก แต่เราก็ภูมิใจ ข้อเสนอแนะของอาจารย์ทำให้เราได้ความรู้หลายๆ อย่าง ถือเป็นประสบการณ์ที่ล้ำค่ามาก"

นายอับดุลเลาะ ดือระห์

เกิดเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๒๐

การศึกษา: จบชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนบ้านดาโต๊ะ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓

จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนศาสนุดดินวิทยา จังหวัดยะลา ปี พ.ศ. ๒๕๓๖

จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนศาสนูปถัมภ์ จังหวัดปัตตานี ปี พ.ศ. ๒๕๓๙

จบปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี พ.ศ. ๒๕๔๓

นางสาวซารีฟะห์ สารง

อายุ ๒๕ ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย จากสถาบันราชภัฏยะลา ปัจจุบันประกอบอาชีพครูอัตราจ้างในโรงเรียนชุมชนบ้านปาตา หมู่ ๑ ตำบลตะโละกาโปร อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ความรู้สึกในการทำงานวิจัยของ สกว. ครั้งนี้ "รู้สึกยินดี และคิดว่าการวิจัยครั้งนี้มีประโยชน์ต่อตัวเองมาก และมีประโยชน์ต่อคนในหมู่บ้านมากเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มชนรุ่นหลังที่ยังไม่รู้ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านตนเอง การศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นอย่างไร วิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งบางครั้งสามารถประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ในปัจจุบันได้"

ประวัติผู้วิจัยหมู่บ้านภูมิ

อาจารย์หะยีหมัหมัด อาดำ

อาจารย์หะยีหมัหมัด อาดำ (โต๊ะครูคนปัจจุบัน) เป็นบุตรชายของโต๊ะครูคนที่สอง (หะยีอับลูเราะห์มาน เบน ฮัจยีนุรุดดีน อาดำ) เกิดเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๖

การศึกษา จบมัธยมต้นจากโรงเรียนศาสนูปถัมภ์ สำเร็จการศึกษาระดับชานาวิ จาก มะอัสดาร์ลมะอาเรฟ จังหวัดปัตตานี และระดับปริญญาตรี สาขาอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยคิงซาอุด์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นโต๊ะครูปอเนาะปรีมิงคนปัจจุบัน

บทบาท

- เป็นคอเต็บมัสยิดนุรุลอิสลาม อัลบรรมีนียี
- เป็นกรรมการชมรมอิหม่าม ประจำอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
- เป็นกรรมการ ประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
- เป็นกรรมการตำรวจ สถานีตำรวจภูธร อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
- เป็นกรรมการสาธารณสุข จังหวัดปัตตานี
- เป็นวิทยากรพิเศษให้กับกำลังพลของโครงการทักษิณพัฒนา ปี ๒๕๔๓ จนถึงปัจจุบัน

หน้าที่

- เป็นเจ้าของและผู้จัดการ โรงเรียนนุรุลอิสลามภูมิวิทยา
- เป็นอาจารย์พิเศษ โรงเรียนมะอัสดาร์ลมะอาเรฟ จังหวัดปัตตานี
- เป็นอาจารย์พิเศษ ประจำโรงเรียนอิสลามนิตินิยัต อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ผลงาน

- ร่วมจัดทำคู่มือข้าราชการครู ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
- เขียนบทความในวารสาร “โครงการทักษิณพัฒนา”
- ร่วมจัดตั้งโครงการ “โรงเรียนปอเนาะ” สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยดำรงตำแหน่งเลขาธิการชมรม
- ร่วมจัดสร้างมัสยิดให้กับหมู่บ้าน
- เข้าร่วมกิจกรรมกับกองทุน sif จัดสัมมนาผู้นำอิสลามห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้
- ศึกษาดูงานของคณะกรรมการสถานศึกษา ในสังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่กรุงเทพฯ
- เข้าร่วมประชาพิจารณ์หลักสูตรอิสลามศึกษา ของสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ
- เข้ารับการอบรมการแก้ไขปัญหายาเสพติด ที่โรงพยาบาลธัญรักษ์ จังหวัดปทุมธานี
- เยี่ยมเยียนพี่น้องมุสลิมที่ประเทศมาเลเซีย พม่า อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ออสเตรเลีย และแถบประเทศอาหรับ เช่น ซาอุดีอาระเบีย อียิปต์ จอร์แดน ซูดาน

ซารีฟ บุญพิศ

เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๒๒

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพัฒนาวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม วิทยาลัยเทคนิคยะลา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
วิทยาเขตนนทบุรี

ปริญญาตรี ช่างอุตสาหกรรมสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สถาบันราชภัฏ
พระนคร

ปัจจุบันกำลังศึกษาโรงเรียนนุรุลอิสลามภูมิวิทยา (ปอเนาะภูมิ)

รอกัยยะห์ อาดำ

เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๒๕

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพัฒนาวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการศึกษา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี